

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Andra kammaren.

Nr 47.

Torsdagen den 15 juni.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Ossbahrs m. fl.* på kammarens bord vilande motion nr 540.

§ 3.

Vidare föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 73—75, jordbruksutskottets utlåtanden nr 100—104 och andra kammarens sjätte tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 4.

Till avgörande företogs särskilda utskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig exportkreditgaranti jämte två i ämnet väckta motioner. *Ang. statlig exportkreditgaranti.*

I en till riksdagen avlåten, den 17 mars 1933 dagtecknad proposition, nr 245, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet anförts samt enligt de närmare bestämmelser, som kunde bli va av Kungl. Maj:t meddelade, svenska staten finge till belopp av högst 100 miljoner kronor iklädas betalningsansvar för exportkrediter för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, dels besluta, att de premier, som erlades för beviljad exportkreditgaranti, skulle överföras till en av riksgäldskontoret förvaltd fond, från vilken skulle täckas såväl de förluster, som kunde uppkomma å ifrågavarande verksamhet, som ock administrationskostnader för det organ, som jämlikt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande kunde komma att inrättas för verksamhetens handhavande, dels ock besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret finge, i den mån omförmälda fond icke därtill försloge, förskottera medel för infriande av ifrågavarande garantiförbindelser samt för täckande av nämnda administrationskostnader.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två före avlåtandet av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition inom andra kammaren av herr *Kilbom m. fl.* väckta motioner, nämligen:

nr 139, vari hemställdts, att riksdagen måtte bemyndiga regeringen att för exportkredit till Sovjet-Unionen och andra köpare, som kunde lämna be-

Andra kammarens protokoll 1933. Nr 47.

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)
tryggande garantier för betalning, av i Sverige tillverkade industriprodukter teckna statens garanti intill ett belopp av 80 miljoner kronor samt att bemyndiga regeringen att fastställa de närmare villkoren och formerna för garantin ifråga; samt

nr 140, vari föreslagits, att riksdagen måtte bemyndiga regeringen att för exportkredit till Sovjet-Unionen och andra köpare, som kunde lämna betryggande garantier för betalning, av i Sverige frambringade lantbruksprodukter teckna statens garanti intill ett belopp av 20 miljoner kronor samt att bemyndiga regeringen att fastställa de närmare villkoren och formerna för garantin ifråga.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) medgiva, att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 17 mars 1933 anförts och med iakttagande av de synpunkter, vilka av utskottet i utlåtandet framhållits, samt enligt de närmare bestämmelser, som kunde bli av Kungl. Maj:t meddelade, svenska staten finge under tiden till och med utgången av budgetåret 1933/1934 till belopp av högst 75 miljoner kronor iklädas betalningsansvar för exportkrediter för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske,

b) medgiva, att av nyssberörda belopp av 75 miljoner kronor högst 6 miljoner kronor finge tagas i anspråk för finansiering av export av inhemska alster av jordbruk och fiske i enlighet med de särskilda riktlinjer, vilka av utskottet härutinnan angivits,

c) besluta, att de premier, som enligt vad i utlåtandet anförts borde erläggas, skulle överföras till en av riksgäldskontoret förvaltdad fond, från vilken skulle täckas såväl de förluster, som kunde uppkomma å ifrågavarande verksamhet, som ock administrationskostnader för det organ, som jämlikt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande kunde komma att inrättas för verksamhetens handhavande,

d) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle, i den mån omförmälda fond icke därtill försloge, förskottera medel för bestridande av utgifter na för statens ifrågavarande verksamhet; samt

II. att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad utskottet under I. hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer

av herr *Björnsson* rörande viss del av utskottets motivering; samt

av herr *Lindqvist* utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Lindqvist*: Herr talman! Jag har intet annat yrkande att framställa än utskottets, men jag har låtit anteckna en blank reservation, och därför har jag begärt ordet för att säga, vad jag med denna blanka reservation åsyftat.

Vid behandlingen inom utskottet har jag företrätt den uppfattningen, att man, i likhet med vad statskontoret ifrågasatt, borde överlämna åt kommerskollegium att handhava denna stora fond och medverka vid den kreditgivning, som här är avsedd. Nu har jag icke inom utskottet fått någon på min sida, utan jag har blivit fullkomligt ensam, men jag har likväl här velat giva uttryck åt den uppfattningen, att jag tror det ligger mycket i. vad

'Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

statskontoret ifrågasatt, nämligen att man borde ha ett ämbesverk, kommerskollegium, till att handhava detta uppdrag. Nu säger departementschefen och likaså utskottet, att det skulle bli alltför tungrott, om man skulle ha ett ämbetsverk till att handha detta, och att man skulle kunna arbeta under bättre och friare former, om arbetet överlämnades till en särskild kommitté. Ja, naturligtvis ligger det något i det talet. Även jag förstår, att arbetet kan bli bra tungrott i ett ämbetsverk, men, om vi se efter, vad som åligger kommerskollegium såsom dess uppgifter, så tycker jag, att dessa uppgifter stå i mycket god samklang med det uppdrag, som här skulle lämnas. I instruktionen för kommerskollegium heter det ju, att det åligger kommerskollegium att följa utvecklingen av rikets handel, sjöfart, industri o. s. v. Vidare skall kommerskollegium handlägga viktigare spörsmål av intresse för de olika näringarna. När vi nu ha ett ämbetsverk, som har dessa åligganden, så tycker jag man skulle kunna se till — även om det icke, som det nu är, är organiserat helt och fullt — att man ändå hölle fast vid detta, även om man skulle behöva göra någon ändring i instruktionen och uppdraga åt en särskild byrå inom kommerskollegium att handhava detta åliggande. Jag förstår väl, att, även om det blir en fristående nämnd, som skall handhava detta, denna nämnd kommer att handla under ett stort ansvar och så långt möjligt är försöka bevaka statens intressen, och deras, som det här gäller att bevaka, nämligen deras, som sälja för export på utlandet. Men hur det är så blir det i många fall svårigheter för en fristående nämnd att arbeta, och så är det ju här ett arbete, som kommer att taga lång tid, ty det är ju icke bara att vara med vid beviljandet av denna exportkreditgaranti, utan det skall ju även ses till, att anslag och sådant handhavas på rätt sätt. Nu ha vi icke inom utskottet fått del av vare sig tillämpningsbestämmelser eller av något förslag till instruktion för nämnden, så man vet ju icke precis, hur Kungl. Maj:t tänkt sig detaljerna här. Det vill dock förefalla mig, som om det icke vore riktigt, att denna nämnd, som nu blir tillsatt, även i fortsättningen skulle ha med dessa saker att göra och sålunda medverka t. ex. vid indrivning av utestående fordringar, utan man bör försöka ordna det på ett annat sätt, ty denna nämnd kommer ju att kosta ganska mycket pengar. En hel del utgifter hade det väl även blivit, om kommerskollegium handhaft denna uppgift, men icke så stora, som man räknar med för nämnden, ty för nämnden räknar man med årliga utgifter av 100,000 à 150,000 kronor. Det kan nog vara riktigt att säga, att vad denna nämnd kommer att kosta får icke statsverket direkt betala, utan det skall betalas i första hand av den fond, som bildas av premierna, och det blir sålunda exportörerna, som få betala det, men det hela skall ju ändå tagas av den produktion, som säljes på utlandet.

Jag har, herr talman, som jag sade, intet annat yrkande än utskottets. Att göra något säryrkande här i fråga om nämnd eller kommerskollegium tjänar ju rakt ingenting till. Men jag har likväl velat använda detta tillfälle till att ge uttryck åt den meningen, att jag ansett mycket tala för de synpunkter, som framförts av statskontoret i denna fråga.

Herr Jacobsson: Herr talman! Naturligtvis är det skäl, som i allmänhet åberopas för anordnande av statlig exportkreditgaranti, nämligen den rådande arbetslösheten, fullt bärande för en anordning av detta slag, men jag vågar likväl för min del framhålla, att åtgärder till förmån för den utrikes handeln äro påkallade av orsaker, som, samtidigt som de inkludera arbetslöshetsproblemet, till art och betydelse äro än mer vägande än till och med hän-

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

syner till arbetslösheten. Särskilda utskottet anför i sitt nu förevarande uttalande bland annat följande. »Häri genom skulle också — vilket enligt utskottets förmenande är av betydelse ej blott för stunden utan även och kanske främst med tanke på framtiden — möjliggöras ett bibehållande av marknader, vilka äro av värde för den svenska exporten, på samma gång som det ej synes vara uteslutet, att nya marknader skulle kunna förvärfvas.» Det var med stor tillfredsställelse, som jag fann detta uttalande i utskottets utlåtande, och jag finner det för min del vara av så stort värde, att det kan förtjäna att med åtminstone några få ord ytterligare poängteras.

Även om man till äventyrs icke skulle observerat andra kastningar på den utrikes handels område än sådana, som drabbat vårt eget land och som behandlats av denna riksdag, får man likväl den alldeles bestämda uppfattningen, att hela den internationella handelspolitiken nu torde befinna sig i en smältdigel, ur vilken så småningom en viss nyordning av de olika lädernas framtida folkförsörjning skall komma att uppstå. Man behöver ingalunda vara expert på de kommersiella förhållandena för att förstå, vilken betydelse för rikets framtid det ovillkorligen har, att man under sådana förhållanden med all energi går in för att hävda sin ställning på de utländska marknaderna, och detta torde kanske gälla i högre grad de smärre staterna än de större. Det land, som icke i en sådan tid uppjuder all mobiliseringsbar kraft för ett aktivt deltagande på handelsfronterna, blir åsidosatt, blir tillmätt mindre betydelse, och bristande anpassning i det avseendet kommer otvivelaktigt att, då mera stabila förhållanden inträtt i världen, medföra ringare andel i de förmåner, som den utrikes handeln kan giva beträffande folkförsörjningen. Ju större förmåner, som i detta avseende och på lång sikt kunna uppnås, desto mindre blir givetvis därmed också arbetslösheten i framtiden.

Det är ju känt, att svensk export har stora svårigheter att kämpa mot för närvarande, till förfång för handelsbalansen, folkförsörjningens grundval, och den åtgärd, som vi nu, praktiskt taget som sista land, stå i begrepp att genomföra, är därför ägnad att hälsas med tillfredsställelse. Det är allenast, mina damer och herrar, att i detta sammanhang beklaga, att denna riksdag tidigare i fråga om andra utrikeshandeln berörande anordningar vidtagit åtgärder i motsatt riktning. Jag syftar på den utländska handelsrepresentationen. Men, herr talman, trots de brister, som vidlåda vårt utländska informationsväsende, brister, som det härutinnan måste ankomma på exportkreditnämnden att i görligaste mån söka överkomma, och trots de svårigheter, som alldeles säkert komma att möta nämnden vid utplacandet av dessa garantier på den svenska produktionen och med beaktande av de risker i form av kapitalförluster, som måhända icke helt kunna undgås, skulle jag likväl på grundval av vad jag här tillåtit mig anföra velat yrka bifall till den högsta här föreslagna garantisumman. Det torde emellertid icke stå i min förmåga att i det avseendet komma någon vart gentemot ett enhälligt särskilt utskott. Jag skall därför icke besvära herr talmannen och kammaren med en längre utläggning härom eller med ställande av yrkande i den antydda riktningen. Jag har emellertid icke kunnat underlåta att här giva uttryck åt dessa små koncentrerade reflexioner, som likväl icke hindra mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

De betänkligheter, som herr Lindqvist i Halmstad anfört, kan jag icke instämma i. Jag är nämligen förvissad om, att det allra bästa samarbete kommer att etableras mellan å ena sidan exportkreditnämnden och å andra sidan kommerskollegium och exportföreningen, den sistnämnda som bekant av omistligt värde för oss, när det gäller stödjandet i utlandet av icke blott svensk industri utan också svenskt jordbruk.

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

Herr Kilbom: Herr talman! Jag vill, herr talman, till en början uttrycka min tillfredsställelse med att riksdagen äntligen står i den situationen, att den skall bifalla åtminstone något för ifrågavarande exportkredits stöd. Jag kan emellertid icke annat än uttala mitt beklagande av att riksdagen icke tog det här steget föregående år. Då vårt parti motionerade om att man redan då skulle gå in för en exportkreditgaranti intill ett belopp av 100 miljoner kronor, så förelåg det ju så pass starka skäl icke minst med hänsyn till den svenska industriens och näringslivets ställning, att det var — må jag kanske använda det uttrycket — minst sagt underligt att man den gången icke kunde handla positivt. Genom det dröjsmål, som nu åstadkommits, har man faktiskt under det gångna året haft ungefär 30,000 flera arbetslösa arbetare än vad som skulle ha blivit fallet, för den händelse riksdagen hade bifallit motionen. Sveriges handelsomsättning skulle under ett år ha varit lågt räknat 150 å 200 miljoner större än vad som varit fallet, och jag undrar ändå, om man icke äger rätt göra det uttalandet, att alla de vederbörande, som äro ansvariga för underlåtenheten, genom sitt ställningstagande visat sig bra dåligt skickade att tillvarata landets intressen. Från arbetarnas organisationer, framför allt fackföreningsrörelsen, som givetvis i första hand är intresserad av denna historia, har man ju heller icke sparat på sin dom över det uppträdandet.

Vad så emellertid beträffar det föreliggande förslaget så har utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka regeringens förslag eller motionen annat än delvis. Det anföres inga skäl, varför man skulle sänka beloppet från 100 miljoner kronor till 75 miljoner kronor. Det skulle vara rätt så intressant att få veta vad anledningen är till denna nedprutning. Har man efter undersökning kommit till insikt om att det icke kan utnyttjas större belopp, eller vad är anledningen? Är det andra ekonomiska omständigheter, som göra, att det förslag, som här ställts, icke kan bifallas? Därom upplyses i utskottets utlåtande ingenting. Då nu emellertid utskottets ordförande väl kommer att taga till orda i denna debatt, hemställer jag till honom att tala om för kammaren, vilken anledningen är. Det belopp, som man nu går in för, är med hänsyn till de exportmöjligheter, som finnas, så långt jag känner, för litet och även för litet med hänsyn till vad andra med Sverige jämförliga länder anslagit. Jag kan således icke finna annat än att man på en ren höft härvidlag gått in för att pruta ned det föreslagna beloppet med 25 miljoner kronor. Jag kommer också, herr talman, att i slutet av mitt anförande ställa ett förslag om att andra kammaren beslutar bevilja 100 miljoner kronor och icke 75 miljoner kronor.

Vad beträffar handhavandet av exportkreditgarantien så må jag säga, att, innan jag närmare hört de skäl, som tala för den ståndpunkt, utskottet har kommit till, så hade jag sympatier för den uppfattning, som härvidlag framförts av herr Lindqvist i Halmstad. Det skall emellertid gärna medges, att det också finns skäl, som tala emot att ett ämbetsverk har hand om det hela. »Kungl. Maj:ts tågordning» gäller ju icke bara Kungl. Maj:ten, den gäller också ämbetsverken och icke minst de centrala ämbetsverken. Det är ett mycket starkt skäl emot att exempelvis kommerskollegium skulle erhålla detta uppdrag. Kommerskollegium saknar den praktiska överblick över hithörande förhållanden, som väl bör anses vara en av förutsättningarna för en så stor uppgift som denna. Det är väl också troligt, att riksdagen kommer att på denna punkt bifalla utskottets förslag, varför jag skall passa på tillfället att framföra ett par synpunkter.

För det första att nämndens sammansättning blir sådan, att den blir *fullkomligt objektiv* och icke blir något organ för ett eller flera särskilda exportföretag. Faran för sådana tendenser har ju framhållits till och med i pressen. Det

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

är inte meningen, att det här skall bli någon stor kredit åt vare sig det ena eller andra bolaget, vilket direktör varit kvick nog att opå kallat, antar jag, framföra sina höga synpunkter i denna fråga. Med kännedom därtill om de stridigheter, som alltid rätt och enligt vad det har försports alltjämt råda och på den sista tiden ha uppflammat bland dem, som syssla med exportaffärer, speciellt ifråga om Sovjetunionen, så kan det inte anses vara oegentligt att uttala den uppfattningen, att dessa stridigheter måste hållas på ett så bestämt avstånd som överhuvud taget är möjligt.

Ännu ett tredje önskemål. Det har under hand meddelats mig, att vissa intressen, som före händelserna 1917 arbetade i Sovjetunionen, anse, att de böra vara självskrivna att nu taga hand om det här, att vissa personer med andra ord i den s. k. rysslandssvenskarnas förening skulle anse det självklart, att de skulle ha hand om, om också i sekreterareställningen eller dylikt. handhavandet av denna fond. För mitt vidkommande må jag säga, — jag ger i detta avseende endast uttryck åt vad många, som känna förhållandena, tänka — att detta enbart skulle skada samarbetet mellan exempelvis Sverige och Sovjetunionen, skada våra möjligheter att dit exportera en rad industri-varor.

Med uttalande, herr talman, av dessa synpunkter skall jag således be att få yrka bifall till motionen.

Innan jag slutar är det emellertid ytterligare en synpunkt, som jag gärna skulle vilja ha klarhet i. 1922 beviljade riksdagen ett belopp av 10 miljoner kronor för exportkreditgaranti, som såvitt jag vet — det upplystes ju föregående år, då vi diskuterade denna sak — helt har tagits i bruk men *endast delvis* återbetalats. Jag skulle nu bra gärna vilja veta, huruvida utskottet har tänkt på om det inte vore lämpligt att de länder, som ännu häfta i skuld — om nu så är fallet, i föl var det så i varje fall, enligt upplysning från dåvarande handelsministern — icke borde uteslås från möjligheten att erhålla hjälp för köp av svenska varor genom den fond, som nu kommer att uppläggas. Enligt vad jag vill minnas har nämligen cirka hälften av de tio miljonerna *inte återbetalats* av de köpare av svenska varor, som då uppträdde. Det är ju ingen hemlighet, att åtminstone ett av de länder det därvidlag gäller icke ens har visat någon vilja att göra rätt för sig utan tvärt om har trott sig på detta sätt kunna få en gåva av Sverige, något som ju givetvis aldrig var meningen. Initierade torde veta, vilket land jag syftar på.

Till vad jag förut har sagt vill jag sålunda uttala önskemålet, att länder, som häfta i skuld för föregående exportkreditbelopp, icke måtte bli i tillfälle att få någon del av det belopp till exportlätnader, som riksdagen i dag kommer att bevilja. Jag säger detta därför att det ligger i vårt intresse att se till att ingångna förbindelser fullgöras.

Herr Hamrin: Herr talman! De föregående ärade talarna ha framställt kritiska anmärkningar i två avseenden, dels beträffande den organisation, som skall handhava denna anordning och befogenheten att bevilja exportkreditgaranti, dels har den siste ärade talaren anmärkt på beloppets storlek. Jag skall tillåta mig, herr talman, att koncentrera mitt korta anförande just kring dessa båda synpunkter.

Huruvida och i vad mån den föreslagna anordningen skall medföra effektivitet, kommer säkerligen att bero på, hur den organisation blir ordnad, som skall handhava denna verksamhet. Detta understryker också särskilda utskottet i sin motivering på sidan 4, där det heter: »Av vikt är, att exportkreditnämnden ordnar sin organisation och sin verksamhet på det mest praktiska sätt,

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

möjliggörande effektivitet i arbetet och snabbhet i expeditionen av fattade beslut.»

I vad mån statens risker skola begränsas beröres också av särskilda utskottet på sidan 10 i motiveringen, där det heter bland annat: »De angivna riktlinjerna för statens ifrågavarande medverkan till exportens stödjande ställa tydligen betydande krav på exportkreditnämndens insikter och omdömesgillhet. Oavsett dessa riktlinjer kommer det ytterst att bero av det sätt, varpå nämnden fullgör sina åligganden, huruvida å ena sidan det med förslaget avsedda syftet skall kunna tillgodoses och å andra sidan staten icke tillskyndas några mera allvarliga förluster.»

I själva verket kommer det, herr talman, att ligga så, att det beror på den nämnd, som handhar dessa ärenden, dels huruvida förslaget skall få någon effektivitet, eller kanske bättre uttryckt, får den effektivitet, som man syftar till, dels att denna effektivitet inte åsidosätter statsintresset eller åsamkar staten för stora förluster.

För övrigt vill jag säga till min ärade vän herr Lindqvist — vilket jag sagt honom förut privat — att vill man se till att inte staten förlorar något, då skall man lägga dessa ärenden hos kommerskollegium, d. v. s. låta de byråkratiska ämbetsmannasynpunkterna bli det avgörande. Ty det är ofantligt lätt för ett ämbetsverk att inte bli utsatt för någon anmärkning, särskilt då det gäller att skydda staten för förlust genom att iakttaga försiktighet så att inga risker uppstå. Det är den vanliga regeln, och jag skulle kunna anföra många exempel från min erfarenhet, hur man från ämbetsverkens synpunkt ser på statens risker. Jag skall bara i korthet erinra därom, att när det gäller de flesta av våra stora lånefonder, som äro tillkomna för att stödja företagaverksamheten och industrien, ligger det i statskontorets händer att avgöra, huruvida den erbjudna säkerheten är tillfredsställande eller icke. Jag hade åtminstone under den tid jag var chef för handelsdepartementet åtskilliga bekymmer för att när Kungl. Maj:t beslutat att det eller det företaget skulle få åtnjuta förmånen att få ett stöd i form av lån ur exempelvis industrilånefonden eller manufakturförslagslånefonden, denna stödåtgärd eliminerades eller i varje fall i mycket hög grad begränsades därigenom, att ämbetsverket, som hade att pröva säkerheten, lade sina synpunkter på frågan, då det gällde att bedöma denna säkerhet, och ibland blev det ingenting av det beslut, som Kungl. Maj:t fattat. Även om man inte kom så långt visade det sig i förväg, att man inte kunde fullgöra sådana prestationer, som kunde godkännas för att få detta stöd. Man riskerar precis samma resultat av en anordning sådan som den, som herr Lindqvist var inne på, därest kommerskollegium skulle handhava dessa frågor. Därför menar jag, att det är nödvändigt, att det blir en fristående nämnd.

Å andra sidan, herr talman, hoppas jag, att Kungl. Maj:t så sammansätter denna nämnd, att den blir opartisk och består av kunniga och insiktsfulla män, av personer, som stå alldeles fria från egna intressen och privatekonomiska sådana. Ty skulle där sättas in representanter för t. ex. exportindustrien eller några personer överhuvud taget, som äro direkt eller indirekt allierade med själva företagen, då kunde mycket lätt uppstå, jag vill inte säga partiskhet vid bedömandet av ansökningarna men i varje fall misstanken för att en går den enes ärenden och en annan den andres. Därför menar jag — såsom också departementschefen framhållit och utskottet upprepade gånger har understrukt — att mycket för att inte säga det mesta kommer att bero på sammansättningen av exportkreditnämnden. Det bör vara kunniga, opartiska och insiktsfulla män, som där skola få säte och stämma och utöva det avgörande inflytandet. Sedan är det alldeles klart, att i den mån som det anses nödvändigt och lämpligt och

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)
anledning därtill föreligger, skola ju myndigheterna höras och lämna de upplysningar, som de ha att lämna.

Alltså, herr talman, på den punkten har jag en bestämd och klar uppfattning om olägenheten av en sådan anordning, som herr Lindqvist var inne på, och fördelen och nödvändigheten av att få en sådan anordning, som utskottet här gått in för.

Den andra kritiska invändningen, som gjordes från herr Kilboms sida, var ju den, att utskottet prutat 25 miljoner kronor på det av Kungl. Maj:t äskade beloppet. Ja, därom kan man naturligtvis tvista. Det kanske visar sig, att 75 miljoner är alldeles för litet, och det kan tänkas att det räcker mer än väl. Anslaget eller fullmakten avser ju endast kommande budgetår, och när vi begränsa oss till detta få vi komma ihåg, att när det är fråga om industriställningar måste dessa föregås av underhandlingar och avtal mellan kontrahenterna, köpare och säljare, och större affärer i varje fall bruka inte vara avslutade på vare sig en eller två dagar eller en eller två veckor, och jag kan gärna utvidga mitt påstående och säga, att de bruka inte vara avslutade på vare sig en eller två månader, då det gäller större beställningar, som fordra underhandlingar om detaljer och överläggningar om betalningsvillkoren etc. Alltså menar jag, att under den tid, som vi nu gå till mötes och under vilken denna anordning skulle tillämpas, det föreslagna beloppet är tillräckligt, ehuru jag upprepar, att visar det sig vara en anordning, som är lämplig och kommer att visa sig sådan i tillämpningen, har jag den uppfattningen, att regeringen av nästkommande års riksdag kan begära utvidgning av fullmakten. Vad som nu utgjort anledning till att vi i utskottet inte gått in för högre belopp var den vanliga, höll jag på att säga, nämligen att man måste kompromissa sig fram. Jag sträckte mig något längre än vad utskottet gjorde, men kompromissen blev det som nu föreslås. Jag måste emellertid säga, att de, som förfäktade den meningen, att man borde stanna vid ett belopp av 50 eller 60 miljoner kronor, hade ganska starka skäl för ett sådant yrkande. Vi få komma ihåg, att av de hörda myndigheterna ha riksdagens båda verk, både fullmäktige i riksgäldskontoret och fullmäktige i riksbanken, visserligen inte fixerat några bestämda summor, såvitt jag kan erinra mig, men fullmäktige i riksbanken uttala sina betänkligheter emot hela anordningen och fullmäktige i riksgäldskontoret tillstyrka vissa begränsningar såväl beträffande det totala garanti-beloppet som i fråga om statsgarantins procentuella andel av köpeskillingen för exportvaror.

För övrigt är det så, att om man t. ex. säger, att de 75 miljoner kronorna skulle i genomsnitt innebära en garanti av 50 procent, så betyder det ett försäljningsbelopp av 150 miljoner, och skulle jag utgå ifrån, att garantin skulle i genomsnitt sträcka sig till 40 procent, så innebär det i själva verket en ökning av vår exportmängd i pengar räknat på omkring 200 miljoner kronor, ett tillskott, som sannerligen inte är litet och som i själva verket skulle innebära, att vår totala export skulle stiga med 10 procent på grund av denna anordning. Något så utomordentligt gott resultat av densamma vågar jag för min del inte hoppas på.

Då jag, herr talman, finner förslaget sådant det nu är utformat vara försiktigt lagt, lagom begränsat och i övrigt lämpligt avvägt, hemställer jag om bifall till särskilda utskottets utlåtande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall också be att få uttala mig om detta förslag.

Här har talats om att beloppet borde vara 100 miljoner i stället för av särskilda utskottet föreslagna 75 miljoner kronor. Det är ju klart, att det är

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

ganska godtyckligt, som man bestämmer vilken summa det skall bli fråga om. 100 miljoner ha varit föreslagna, och det har också, såsom herr Hamrin omnämnde, väckts förslag om lägre belopp, 50 miljoner kronor, och man har uttalat rätt stora betänkligheter mot den högre summan. Men om man ser till att det är ett försök, som vi nu göra, att genom statlig exportgaranti söka skapa möjligheter för dem, som ha kunder och haft avsättning i vissa främmande länder, där de nu inte kunna åstadkomma sådan avsättning utan en statlig exportgaranti, måste man väl dock säga, att 75 miljoner är ett ganska avsevärt belopp och att man borde vara tillfredsställd med att detta belopp lämnas. Det blir ju inte så litet, som kan exporteras för dessa 75 miljoner.

För övrigt är det ju inte så säkert, att allting kommer i gång med sådan fart. Det är många hakar på handelsförbindelserna nu för tiden, och det blir säkerligen många svårigheter för dem, som skola pröva inkomna ansökningar. Skall detta handhavas med stor försiktighet, som jag hoppas, är det mycket möjligt att detta belopp icke kommer att behövas under det budgetår, som det är fråga om. För övrigt finns ju möjligheten, om denna anordning skulle slå väl ut, att återkomma till denna fråga vid nästa riksdag.

Herr Kilbom talade med en viss tillfredsställelse om att han nu äntligen fått rätt. Men fastän herr Kilbom i sin motion säger »Sovjetunionen och andra köpare», d. v. s. endast i förbigående omnämner andra köpare, skall jag be. herr talman, att få uttala, att det ingalunda är meningen, att det skall vara ett visst land, som skall ha prioritet på denna garanti, utan den skall lämnas till länder, där det passar sig.

Herr Kilbom talade också om att de länder, som inte betalat den förra krediten, skulle uteslutas. Jag skall inte uttala något bedömande av den saken. Jag vill endast framhålla, att det är för vår räkning här i Sverige, som exportkrediten lägges upp, och inte för de främmande länder, dit varorna skola skickas. Är det en fördel för oss i Sverige att få begagna denna exportkredit för vissa exporters, som förut haft kredit men nu inte kunna få det, bör det inte tagas någon hänsyn till vad herr Kilbom talade om. Ty, jag upprepar det, det är de svenska exportörerna, som skola ha nytta av krediten, och ändamålet med densamma är icke att skapa någon glädje för det land, dit varorna skola skickas.

För att återkomma till beloppet tror jag kammaren kan vara ganska tillfredsställd med det resultat, till vilket utskottet kommit, nämligen 75 miljoner kronor. Väl är det sant, att vi äro vana att i dessa dagar röra oss med mycket stora belopp, belopp, som man aldrig förut talat om. Vi röra oss nu med 100-tals miljoner med samma lätthet som förut med 10-tals miljoner. Men 75 miljoner kronor för en svensk statsförvaltning är ett ganska stort belopp i alla fall, om vi försöka att hålla oss något så när inom försiktiga gränser.

I fråga om nämnden skulle jag vilja säga, att även jag är övertygad om att tillsättandet av en nämnd är det bästa man kan göra i detta fall. Naturligtvis förutsätter var och en av oss och även Kungl. Maj:t, att nämnden skall sammansättas så att den blir både skicklig, kunnig och opartisk. Det står i utskottsutlåtandet, att inom nämnden skola i första hand vara representerade statliga och allmänna intressen. Där har man ju sålunda en garanti. Men det är ju klart, att vad man syftar till med nämnden framför kommerskollegium, det är, att få praktiskt folk, som bättre förstå sådana saker som dessa. Jag är övertygad om att Kungl. Maj:t kommer att tillsätta nämnden på sådant sätt, och jag vill också tillägga att jag hoppas och tror att nämnden får den sammansättning, att den verkligen prövar med en viss försiktighet vad det här är fråga om, så att inte hela institutet kommer i misskredit från början utan kommer att visa sig bli till nytta och att staten slipper allt för

'Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

stora risker genom det företag, som man här ger sig in på. Ty annars kommer det att dels kosta staten mycket pengar, dels kommer saken inte att få det anseende, som den annars skulle ha och som vi hoppas att den skall få.

Jag vill fösta uppmärksamheten på en sak, som utskottet föreslagit och som synes mig vara av väsentligt värde, nämligen bestämmelsen i fråga om alster av jordbruk och fiske, som innebär, att man av de 75 miljonerna skall sätta av 6 miljoner att användas för export av dessa alster. Man tänker på levande hästar, nötkreatur, får och svin, utsädesvaror samt fisk och fiskprodukter, och att riksdagen i detta fall för sin del skall medgiva, att man kan gå längre beträffande denna garanti än som föreslagits i fråga om industrivaror, nämligen att nämnden skall kunna medgiva, att understödet lämnas i form av en garanti, som går över 60 procent av kreditbeloppet, ja, ända upp till hela detta belopp, dock att, heter det, när omständigheterna därtill giva anledning, köpesumman omedelbart utbetalas till säljaren.

Jag måste säga, att det har varit med en viss tvekan, som man gått in för en sådan här sak i dessa ekonomiska tider, men då praktiskt taget alla länder gått före på denna väg och gjort på samma sätt, blir resultatet, att vi i Sverige bli utslagna på områden, där vi eljest skulle kunna uppehålla våra exportmöjligheter, och därför menar jag, att förslaget måtte, som vi hoppas, bli bra och kunna komma till ett gott utförande utan att medföra allt för stora risker för staten.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att stryka under även från vår sida, att när vi ha tillstyrkt denna exportkredit är det därför att vi anse, att i det läge vi ha kommit är det klart ådagalagt, att det ute i världen mera är en kreditkonkurrens än en priskonkurrens. Det är nödvändigt för vårt land att värja sina marknader mot de länder, som här och där, just med den av dem inrättade exportkrediten, slå ut våra varor från våra gamla marknader. Därvid ha vi inte tänkt på något särskilt land utan på alla länder, där det i första hand gäller att värja våra gamla marknader och för övrigt även nyerövra sådana.

Jag kan i allt väsentligt understryka, vad särskilda utskottets ordförande här anför. Jag vill därtill såsom ledamot av utskottets femte delegation, där vi ju mera ingående behandlat denna sak, till herr Kilbom, då han ställde spörsmålet om nedsättningen av summan, bara be att få säga, att det är ju, såsom herr Hamrin framhållit, i första hand en kompromiss, därför att det fanns andra, som ville minska beloppet ännu mera. Men denna kompromiss innebär ju icke på något sätt någon skada i sak, då utskottet samtidigt sagt, att denna exportkreditsumma på 75 miljoner kronor gäller det kommande budgetåret och att Kungl. Maj:t sålunda, om så skulle erfordras, har möjlighet att återkomma till nästa års riksdag vid en tidig tidpunkt för att få detta ordnat allt efter som förhållandena då kräva. Jag tror den synpunkten är riktig, som här framhållits, att på grund av den bristande erfarenhet, som föreligger på här ifrågavarande område, de 75 miljonerna ha alla utsikter att räcka inom den ram, de äro avsedda att räcka, d. v. s. för nästkommande budgetår.

Jag ber härutöver att få säga, att det råder ingen tvekan och det är klart utskrivet i utskottsutlåtandet, som understrukit vad departementschefen uttalat, att den nämnd, som skall tillsättas, skall representera i huvudsaklig grad de statliga och de allmänna synpunkterna. Med detta understrykande från utskottets sida av departementschefens uttalande, borde det vara sörjt för att,

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

såsom även herr Hamrin framhöll, inga intressen, som inte böra få göra sig hörda i detta avseende, få något inflytande på saken.

Jag vill i detta sammanhang också till min partivän herr Lindqvist säga, att det är inte nog med att man från olika håll här har starkt varnat för att lägga hela handhavandet av denna exportkredit i kommerskollegium; kommerskollegium har själv avstyrkt denna anordning och kommerskollegii representant har inför utskottets femte delegation förklarat, att kollegium inte är i besittning av de möjligheter att handhava detta, som vore erforderliga, om saken skulle överlämnas till ämbetsverket.

I fråga om vad herr Kilbom här framhöll om den förra exportkrediten 1921, 1922 och 1923, så är det naturligtvis riktigt att man kan säga såsom herr Kilbom, att de länder, som inte ha betalat sina lån från den tiden, borde uteslutas ifrån att få del av denna exportkredit. Men jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att jag är inte beredd att uttala mig så tvärsäkert som herr Kilbom gjorde på denna punkt, ty det bör väl ändå vara på det sättet, att om man skall utesluta någon skall det framför allt inte vara de länder, som visserligen inte till dags dato ha betalt, men där den uteblivna betalningen inte har varit en följd av bristande vilja. I ett fall är det väl utan tvivel på det sättet — jag skall inte nämna något namn jag heller, och jag vet för övrigt inte, om herr Kilbom syftar på samma land, som jag i detta avseende syftar till — att man åberopat särskilda skäl för att man annullerat sina inbetalningar, nämligen att man har betraktat dem såsom fallande under Hoover-moratoriet.

I anledning av vad herr Kilbom framhållit och för att det icke skall stå såsom ett ensamt uttalande vill jag säga, att jag tror att man får gå fram med lämpor på detta område och inte göra ett bestämt och klart uttalande, att dessa länder skulle vara utesluta. Man får, såvida denna exportkredit skall komma att göra någon nytta, taga all den hänsyn som är nödvändig för att den svenska industrien, som skall kämpa ute på de olika marknaderna, skall ha ett verkligt gagn av det beslut, som riksdagen nu går att fatta.

Herr talman! Med anförande av dessa synpunkter hemställer jag om bifall till utskottets betänkande.

Herr Wallén: Herr talman! Mot exportkredit kan man givetvis icke ha något att invända, då den avser att ge ökat arbete och förbättrad handelsbalans. Om beloppet kan man däremot tvista.

För min del anser jag, att går man in för exportkredit, bör man icke begränsa den allt för snävt. Jag vill särskilt framhålla, hur man faktiskt maximerar exportkreditsumman för Sveriges jordbruk, då man ger 6 miljoner av 75, ehuru enligt mitt förmenande Sverige borde ha möjlighet att liksom en del andra länder avsätta avsevärt högre belopp för detta ändamål. Jag erinrar i detta fall om den mycket stora export av hästar och nötkreatur, som ett av våra grannländer haft till ett annat land. Skola vi tänka oss att kunna få en sådan export av hästar och nötkreatur, komma inte sex miljoner att räcka. Jag ber att redan nu få säga, att man från jordbrukets sida har anledning hoppas, att vissa korrigeringar i detta avseende vidtagas.

Det är emellertid en annan sak, herr talman, som jag icke kan förbigå och för vilken jag begärt ordet. Vi vilja ha fram *största* möjliga export med *minsta* möjliga risk. Nu är ju förhållandet det, att till en del länder, exempelvis Frankrike, kan inte svenska industrier sälja sina alster utan att, om det gäller statsbeställningar, sälja i franc. Jag vet ett fall för närvarande. En svensk fabrik har beställningar av maskiner till i svensk valuta omkring 200,000 kronor, men för dessa maskiner måste det lämnas, enligt uppgift, intill 18 måna-

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

ders exportkredit. Krediten är svår att finansiera i Sverige då enligt uppgift riksbanken ju inte gärna diskonterar mer än sex månader. Det torde alltså föreligga risk för att en sådan beställning går ifrån den svenska fabriken, till annat land, där man är mera generös. Beställningen kan icke utföras av någon annan fabrik här i landet utan går till utlandet, med vilket konkurrensen varit knivskarp. Detta är icke något enstaka fall, utan sådant förekommer dagligen inom den svenska industrien. Följden blir den, att vill man ha statsgaranti enligt de bestämmelser, som nu föreslagits, skall man alltså försöka att sälja till ett högt pris i ett land, där konkurrensen är mindre skarp och därigenom ha utsikt att få beställningen till ett sådant pris, att man utan alltför stor förlust kan ta de 40 procenten självrisk, som man måste stå, och försöka få över de återstående 60 procenten på svenska staten. Jag menar visst inte, herr talman, att svenska staten skall ta förlustrisken i alla fall, men jag menar, att det borde finnas möjlighet att i vissa speciella fall, då det gäller solventa länder, staten då skulle kunna hjälpa den enskilde industrimannen med att taga kursrisken och därigenom göra det möjligt för denne industriidkare att finansiera affären. Jag skulle därför gärna sett, att orden på sidan 9 om förbud mot kursrisk icke förekommit. Då det emellertid uppenbarligen vore fäfängt att härvidlag göra något yrkande, har jag endast velat till protokollet få detta antecknat i förhoppning om att sedan herrarna fått klart för sig, att en ändring är befogad och motiverad, det må bli nya kompletterade bestämmelser.

Medan jag har ordet kan jag icke underlåta att säga något om den föreslagna exportnämnden. Det har framhållits från flera håll, att nämnden måste vara opartisk. Jag hade tillfälle att sysselsätta mig något i samband med den föregående hjälpkrediten, herr talman, och jag skulle därför gärna vilja uttrycka den förhoppningen, att det denna gång inte måtte bli samma stelbenta förfarande som när det gällde den krediten. Jag hoppas därför, att varken kungl. kommerskollegium eller några, jag skulle gärna vilja säga flertalet av de svenska legationerna få alltför mycket med saken att göra, utan att det i stället blir det praktiska livets män utan enskilt intresse, inte ens som styrelseledamöter eller dekorationsfigurer i några bolag, som få handhava denna uppgift.

Jag hoppas alltså, herr talman, att de synpunkter, som framhållits i fråga om valutarisken, i fråga om exportkrediten för jordbruket och i fråga om nämnden, måtte beaktas.

Herr Carleson: Herr talman! Jag hör inte såsom de föregående talarna till dem, som äro vidare entusiastiska för denna kredit. Man vet ju också, att inom näringslivet är just denna kredit en fråga, om vilken meningarna äro delade. Men man förstår ju den strävan, som finnes hos vissa industrier, att få ett stöd vid exporten för bland annat det ändamålet att kunna bevara en gammal marknad, och det är ju något, som man speciellt måste respektera. För min del är jag emellertid ganska tveksam. Jag känner mig sålunda inte påverkad av det skäl, som bland annat anfördes av herr Lindman, nämligen att alla andra länder gått åt samma håll. Alla andra länder ha gått åt det hållet, att man hindrat handeln länderna emellan. Vi ha följt exemplet, och sedan vi följt det ett långt stycke, så långt som vi ha gjort, ha vi funnit, att vi måste taga hand om en stor del av vår produktion. Vi skola sålunda enligt vad propositioner, som ligga på bordet, utvisa, understödja lanthuset på en massa olika punkter. Vi hava genom dessa förslag kommit därhän, att vi skola i hög grad hjälpa hemmamarknadsproduktionen, och staten skall genom förevarande proposition om exportkreditgaranti även hava sin hand med beträff-

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

fande exportmarknaden. Jag tror för min del, att man är inne på en ganska riskabel väg; man bör därför icke, såsom exempelvis herr Hamrin framhåller, inrätta sig så, att om 75 miljoner kronor icke befinnas vara tillräckliga och man finner, att garantien icke innebär någon stor risk, ytterligare belopp skulle lämnas. Ja, herr Wallén gick så långt, att han ville icke på något sätt begränsa exportkrediten, om den befanns lämplig. Jag tror, att man tvärtom icke skall betrakta det som vore man inne på en naturlig väg. Det är en undantagsväg, som bör begränsas i högsta grad. Jag skulle vilja säga, att man får vara glad, att man stannat vid 75 miljoner kronor, något som dock i och för sig innebär rätt stor risk. Med de höga statsutgifterna är det utan tvivel behöfligt att tänka på statskrediten även vid denna statsgaranti.

Beträffande sedan det land eller rättare sagt de länder, som skulle mottaga de exportvaror, som skulle vara föremål för denna garanti, så ligger det naturligtvis rätt snubblande nära att antaga, att det land, som framför allt kommer att bli föremål för denna, blir Ryssland. Detta land har ju ett starkt behov av kapital och söker på alla möjliga sätt importera detta. Jag vill för min del icke blott med tanke på de osäkra förhållandena i Ryssland utan även med tanke på riskerna i övrigt och den principiella olämpligheten i detta förfarande, framhålla angelägenheten av att den allra största försiktighet iakttages vid fördelandet av denna exportgaranti, som det här är fråga om.

Herr talman! Jag gör för min del intet yrkande.

Herr Kilbom: Herr talman! I vår motion hava vi sagt ut, att med denna kreditgaranti — jag är mycket angelägen att så ofta som möjligt understryka det ordet, ty det vi avse är ingenting annat än en garanti för exportkrediten — syfta vi till »Sovjetunionen och andra köpare». Varför hava vi nu avsett Sovjetunionen? Herr Lindman siktade alldeles rätt, då han tycktes utgå från, att vi särskilt fästa avseende vid denna. Vi hava gjort det av två skäl: för det första därför, att detta land är och blir alldeles säkert, om man på denna sidan sköter sig riktigt, en av vårt lands främsta exportmarknader, det land, med vilket vi på grund av geografiska och andra förhållanden böra och måste hava de intimaste och vänskapligaste förbindelser. Men därtill kommer en annan sak: Sovjetunionen är för närvarande faktiskt ett av de få länder i världen, som kunna köpa, och den bjuder de enligt min mening bästa garantier för betalning. Ty på grund av det utrikeshandelsmonopol, som råder i Sovjetunionen i princip beträffande det stora flertalet varor, bjuder den *statlig garanti* för den kredit, som lämnas för exporten. I andra länder är det något annat. Det land, som både herr Olsson i Gävle och jag syfta på och som *icke* fullgjort sina förbindelser, sedan föregående belopp lämnades, har *ingen* statlig garanti och endast undantagsvis statlig köpare. Inköpen ske där mest av enskilda personer. Risken för Sverige som säljare och följaktligen för staten i det fall, som härvidlag kommer att inträffa, är då så ofantligt mycket större.

Detta för mig också över till ett par ord om frågan, huruvida det vore lämpligt att här säga ut, att de länder, som tidigare icke betalat, skulle man särskilt iakttaga för framtiden. Ja, i det land, som både herr Olsson och jag syfta på, var det föregående gång en rad enskilda köpare, som uppträdde. I framtiden lär det komma att bli likadant. Också det landet behöver mycket stor kapitaltillförsel. Men vad hava vi för garanti för, att icke en köpare uppträder och via säljaren i Sverige söker statlig garanti, en person, som i annan form och i annan skepnad 1922 uppträdde som köpare på den svenska marknaden och sedan under tio eller elva år underlåtit att betala sin skuld? Vad hava vi för garanti för det? Risken för att ett land, varifrån köpare

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

redan uppträtt på det sättet, skall uppträda likadant i fortsättningen är så stor, att var och en, som håller på statens intressen, borde utan vidare kunna ansluta sig till mitt uttalande. Att vederbörande land åberopar Hoovermoratoriet, vad är det för något? Det styrker mig i min uppfattning, att där saknas vilja att betala. Ty Hoovermoratoriet är icke så gammalt. Under cirka nio års tid har vederbörande land haft möjligheter att, om det velat, visa sin vilja att betala. Men det har icke gjort det. Under en del av dessa nio år har det landet sålt till Sverige varor för många miljoner kronor, som Sverige också betalt — även statliga institutioner hava varit köpare, herr Olsson i Gävle — per extra kontant eller eljest på vanliga villkor. Vederbörande land har ändå fått bliva skyldigt 5—6 miljoner kronor. Men till den omständigheten att det icke betalt, säger man, kunna vi för framtiden icke taga hänsyn. Så långt i flathet kan jag icke gå, det måste jag ärligt säga. Ännu en gång vill jag till protokollet uttala, att när det land, som icke fullgjort sina förpliktelser från föregående gång, trots att dess exportindustri sålt för många tiotal miljoner kronor till Sverige, även till statliga institutioner, och för dessa inköp från svensk sida fått ordentligt betalt, att när detta land, säger jag, icke visat vilja att betala, må detta vara skäl till att för framtiden, tills det visar sin goda vilja, det landet avstänges från att få del av denna kredit. Ty göres icke det, synes det mig, att man går in på något helt annat än det, som hör hemma under begreppet exportkreditgaranti. Då går man in på begreppet gåvor.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag beklagar, att jag nödgas besvara kammaren med att yttra ytterligare några ord. Det är ett par uttalanden, som här gjorts och som påkalla en replik. Redan här vill jag gentemot den siste ärade talaren säga, att jag vet, vilket land han syftade på, som icke fullgjort sina förpliktelser. Men det är icke bara *ett* land utan flera. Vilket som brustit mest, därom skola vi icke resonera.

Det framgick av herr Walléns anförande, att han hade den uppfattningen, att utskottet endast går in för 6 miljoner kronor, när det gäller att stödja jordbruket eller alster av jordbruk och fiske. Och åtminstone en del av kammarens ledamöter, som jag talat vid, har fått den uppfattningen, att även herr Lindman i det avseendet uttalade sig på ett sätt, som gav anledning till en sådan misstanke. Jag skall beklaga, att jag icke lyssnade noga på herr Lindman. Men av herr Walléns anförande framgick tydligt och klart, att han trodde, att endast 6 miljoner kronor skulle kunna komma till användning för stöd av export av alster av jordbruk och fiske. Det är alldeles misstag. Teoretiskt kan hela beloppet 75 miljoner kronor användas för stöd åt export av alster av jordbruk och fiske. Denna exportgren konkurrerar fullkomligt fritt med industrien inom den vanliga, den så att säga normala gränsen, och bestämmelserna gälla där fullt ut lika mycket. Men därutöver — och den utvidgningen av Kungl. Maj:ts förslag har ju utskottet gått in för — har anvisats eller, rättare sagt, bemyndigande har givits att genom exportkreditnämnden ställa 6 miljoner kronor till förfogande för att finansiera exporten av alster av jordbruk och fiske.

Här kanske det kan vara lämpligt att besvara kammaren med att giva en liten kort information i saken, så mycket mera, som jag i stor utsträckning har tillfälle att tala till jordbrukare. Det kommer att bero på deras initiativ, deras organisationsförmåga, deras beredvillighet att skapa förutsättningar för en sådan export, om det över huvud skall bliva något av. När det gäller exporten av industrivaror, hava vi de stora bolagen och firmorna, som själva träda i underhandlingar med köparna, träffa avtal och göra upp villkoren i

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

det ena och det andra avseendet. Men i fråga om exporten av jordbruksalster — jag tänker närmast på kreatur, jag skall återkomma till den saken — är det givet, att den enskilde uppköparen eller firman kan tänkas själv finansiera exporten av ett mindre antal djur. Det kan en enskild firma ordna utan olägenhet för försäljningen och leveransen. Men gäller det en större mängd, är det klart, att det behöves helt andra åtgärder. Det behöves en organisation. Det behöves ett organ, som inleder underhandlingar och sedan sätter i gång uppköpen och som har möjligheter att finansiera det hela. Man kan icke begära, att en jordbrukare, som säljer ett eller två kreatur, skall ligga och vänta ett och ett halvt till två år för att få betalt för detta t. ex. från vår östra gränne. Icke heller är det många, som skulle vilja, även om priserna bleve fördelaktiga, stå risken för en sådan försäljning. Men framför allt behöva särskilt de mindre jordbrukarna få sina pengar omedelbart. Kungl. Maj:ts bestämmelser hava i detta hänseende visat sig icke tillräckliga för att finansiera en sådan affär. Därför ha inom utskottet utformats dessa bestämmelser, att det ställes ett belopp intill 6 miljoner kronor till förfogande, som kunna användas för att omedelbart likvidera en sådan export av kreatur — och staten tar hela risken för affären och hoppas och väntar på att kredittiden skall taga slut och staten få tillbaka sina pengar. Det är ingen risk för säljaren i detta avseende. Men i fråga om industrien och jordbruket i övrigt, som i det avseendet äro likställda, blir det de vanliga normerna, som gälla.

Vad beträffar beloppet, herr talman, är det icke lämpligt att här införa offentligheten och fyllda läktare tala om några detaljer. Men så mycket torde jag ändå kunna antyda, att är det fråga om export av kreatur, kan det näppeligen avse mer än ett, två eller tre länder. Och när det gäller en sådan export, torde det i själva verket visa sig ligga så till, att man måste vidtaga särskilda åtgärder för att i förening med andra affärer söka förmå respektive länder eller köpare i dessa länder att även inkludera en import av kreatur. Jag tror, att vi komma ganska långt med det belopp, som är omnämnt, 6 miljoner kronor. Jag har talat vid framstående meningsfränder till herr Wallén om denna sak. Jag har framkastat, att den siffran skall väl räcka åtminstone till 20,000—25,000 kor. Jag har fått den ungefärliga beräkningen godkänd. Jag tror, att det dröjer bra länge, innan vi hinna göra en sådan affär, som dock enligt min uppfattning — som jag också fått bestrykt vara riktig — vore av ett visst värde för att icke säga av ett stort värde för det svenska lantbruket i nuvarande tid.

När jag nu har ordet, herr talman, vill jag bara säga beträffande kursvinsten, att även på den punkten tror jag icke, att de, som kritisera, riktigt tänkt sig in i förhållandena. Vore det så, att staten skulle garantera kursförlust, vore det väl riktigt, att, när affären avvecklats med betydande kursvinst, denna tillfölle staten, d. v. s. genom exportkreditnämnden. Ty skall man riskera förlusten, skall man också taga hem vinsten på grund av kursens fluktuationer, när sådan uppstår.

Därjämte är det så, mina damer och herrar, att risken på grund av kursfluktuationer står icke bara exportindustrien utan även importhandeln. Varje affärsman och näringsidkare, som har något med utlandet i ekonomiskt hänseende att göra, får stå risken med avseende å just kursens fluktuationer. Skulle det däremot gå så galet, att det blir moratorium och sådana åtgärder vidtagna i respektive länder, som hindra betalning, och det alltså blir den högsta formen och graden av betalningssvårigheter och den största risken kommer att uppstå, då fungerar här, för att använda detta uttryck, exportkreditnämnden.

Slutligen en enda kort replik till herr Carleson. Jag ber få erinra herr

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

Carleson, att när jag omnämnde beloppen och tiden, gjorde jag det i en replik till herr Kilbom, som tyckte, att det här var alldeles för litet. I själva verket äro nog herr Carleson och jag inne på samma linje, d. v. s. att det snarare är för mycket. Jag säger — och det har också från handelsministrarnas sida understrukits — att det måste betecknas som kristidsåtgärder. Och jag vill minnas, att departementschefen säger, att det bör avvecklas så snart som möjligt. Däri tror jag, att både herr Carleson och jag instämma.

Herr **Olsson** i Golvvasta: Herr talman! Jag begärde ordet, när min partivän herr Wallén uttalade sitt missnöje med det belopp, 6 miljoner kronor av de 75 miljoner kronorna, som vi äro i färd med att anslå för exportkrediten, och sade, att det tycktes vara något litet jämfört med hela beloppet. Herr Wallén menade, att beloppet 6 miljoner kronor vore avsett endast för jordbruket, vilket det är, men att vi därutöver icke skulle hava möjligheter till stöd från de övriga 69 miljonerna. Det är enligt mitt förmenande oriktigt. För egen del var jag synnerligen belåten med det resultat, till vilket femte avdelningen inom det särskilda utskottet kom, när vi av hela beloppet, 75 miljoner kronor, fingo 6 miljoner kronor avskilda för att täcka hela garantibeloppet upp till 100 procent av vad vi eventuellt kunna lyckas sälja på exportmarknaden.

Om vi under nästa budgetår lyckas få till stånd en försäljning av det svenska jordbrukets alster upp till 6 miljoner kronor, betyder detta icke mindre än värdet för cirka 20,000—25,000 nötkreatur. Vad skulle det icke betyda för köttmarknaden, om vi finge exportera just detta antal djur? Jag tror, att det skulle komma att lätta åtskilligt på den marknaden.

Sedan var herr Wallén inne på en passus, som står på sidan 9, om kursrisken. Ja, vi diskuterade denna fråga ingående på avdelningen, och efter att noga hava övervägt detta spörsmål kom jag till den uppfattningen, att om staten garanterar så pass mycket som 60 procent för industriföretag, som hava möjligheter att exportera till länder med svag betalningsförmåga, så tycker man att detta kan vara nog. Det förslag, som herr Wallén synes vilja stödja, nämligen att taga bort detta uttalande på sidan 9, anser jag icke vara klokt och välbetänkt. Jag är, herr talman, för egen del synnerligen belåten med det förslag, som det särskilda utskottet har kommit till på denna punkt, och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lithander**: Herr talman! Jag är visst inte blind för den betydelse, exportindustrien har, och de intressen, den företräder. Men jag kan inte neka till, att man måste hysa vissa betänkligheter, när man på det ena området efter det andra för över ett riskmoment och i viss mån flyttar över ansvaret för förluster på staten. Jag medger gärna, att i detta fall följes en väg, som är använd i många olika länder, men oerhört mycket kommer att bero på, hur saken handhaves, hur den s. k. nämnden kommer att sköta detta.

Herr Hamrin var till en viss grad betänksam mot detta förfaringssätt, mot att låta ämbetsverken sköta detta, ty då sker det under ämbetsmannans ansvar, som vi veta, något som i viss utsträckning verkar bromsande. Och det var just därför, att det innebär en bromsning, som han var betänksam. För min del vill jag säga, att även om det därvidlag inte kan förefinnas samma sakkunskap som i en nämnd, så blir måhända frågan dock behandlad något försiktigare. Jag har vissa farhågor beträffande nämnder, politiskt sammansatta nämnder, även om man i detta fall kunde räkna med mycket goda ekonomiska kvalifikationer. Men ett dylikt tillvägagångssätt leder så lätt därhän, att man ursäktar ett felbedömande med att säga: Ja, det har skett på uppdrag — och så får det allmänna betala. Härav uppstår enligt min mening

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

i någon mån ett avtrubbande utav det tagande av risker, som alltid följer med industriell och kommersiell verksamhet eller export av olika slag.

Jag vill inte bestrida, att avsikten här är, att det hela skall handhavas på ett mycket förståndigt och mycket försiktigt och för exporten gagnande sätt; men vi ha längre ned på föredragningslistan punkter, där man ser påtagliga bevis för, vilka krav som härigenom till sist kunna komma att ställas på staten. Då kan det lätt insmyga sig den där känslan, menar jag, som en gång i Italien, under en föregående regim, tog sig uttryck i orden: »Fa niente — il governo paga!», vilket i översättning betyder: Det gör ingenting. — staten betalar!

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat ge uttryck åt en förhoppning om, att när detta mycket ömtåliga instrument skall träda i funktion, det då sker så försiktigt, att det i minsta möjliga utsträckning må medföra sina verkningar för de skattebetalande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag nödgas begära ordet ännu en gång för att ytterligare i korthet klargöra min syn på saken, på det att icke något missförstånd må få stå kvar av mitt förra yttrande beträffande de 6 miljonerna till jordbruket.

Det står uttryckligen i utskottets motivering, och för övrigt i klämman också, att de 75 miljonerna kunna användas för att lämnas såsom exportkredit till industri, jordbruk och fiske. Alltså stå alla de 75 miljonerna till förfogande för dessa olika ändamål, men utav denna summa äro 6 miljoner undantagna, vilka kunna lämnas uteslutande som exportkredit för produkter från jordbruk och fiske på bättre villkor än hela det stora beloppet. Av detta större belopp kan man lämna 60 % i garanti, men på dessa 6 miljoner, avsedda för jordbruk och fiske, kan garantien dessutom gå upp ända till 100 %. Det är skillnaden, och den är väl alldeles klar. Man har alltså sagt, att vi skola undanta 6 miljoner, som skola lämnas på bättre villkor till jordbruket och fisket.

Vad uttalandet om kursriskerna beträffar, behöver jag kanske inte vidare gå in därpå, men det finns ju en reservant, som velat, att staten skulle garantera kursrisker. Men det är väl ändå något ganska oförsiktigt att låta kursrisker ingå i exportkreditgarantien just i dessa tider, innan valutorna blivit stabiliserade. Ty vi mena ju, att det komma de att bli en gång. Staten kan ju komma att lida de mest betydande förluster, om den även skall ta på sig kursriskerna. Och dessutom funnes naturligtvis ett tillfälle att stöta sig, en möjlighet till irritation i den omständigheten, att staten lämnade sådan exportgaranti och för visst företag tar på sig kursrisk, under det att hela den stora massan av andra exportörer få lov att stå den kursrisken själva.

Herr Kilbom säger, att orsaken till att man satt Sovjet först är den, att om man sköter sig väl på denna sidan, blir Sovjet vår största exportmarknad. Ja, han känner ju Sovjet bättre än jag, och han tillägger, att Sovjet är ett av de länder, som erbjuda den största garantien för betalning. Men då behöva vi väl inte ge dem någon exportkreditgaranti, ifall de i detta avseende äro de bästa av alla länder! Kunnat de betala bättre än alla andra, behöva vi väl inte ge dem någon exportkreditgaranti. Gentemot detta herr Kilboms yttrande vill jag säga, att det är just beroende på den omständigheten, att folk inte vågar exportera, varken till Sovjet-Ryssland eller till andra länder, och ta på sig kursriskerna, som exportkreditgarantisystemet uppkommit, alltså för att ge vederbörande ett stöd uti den risk, som härmed är förbunden. För övrigt är det alldeles klart, med de långa betalningsterminerna som Sovjet använder, att

'Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

landet inte är så lyckligt rustat med pengar och allt möjligt, ty varför skulle de då behöva så långa krediter?

Jag menar för min del, herr talman, att det från denna debatt skall stå kvar, att nämnden skall handla med försiktighet och omsorg, men att man inte skall utesluta det ena och det andra annat än på fullt objektiva grunder och ifall sådant erfordras.

Slutligen vill jag säga ett ord till herr Carleson, som gjorde någon invändning emot mitt yttrande om att andra länder slagit in på denna väg. Ja, men det finns väl skäl för oss också att göra detsamma som andra stater, vilka fått denna garanti för objektiv exportkredit; annars händer det, att vi beröva t. ex. våra gamla exportindustrier deras kunder. Detta är väl kanske det enda skälet för svenska staten att gå in för exportkreditgarantien: att hjälpa exportörer gentemot ifrågavarande inkräktare, om jag så får säga. Vi ha ingenting att göra med de andra åtgärder, som i övrigt blivit vidtagna och komma att vidtagas, men lån beträffande smör och kött har ju ingenting som helst med den saken att skaffa, synes det mig.

Herr Wallén: Herr talman! Jag tillåter mig att först med ett par ord vända mig mot herr Lindman, som tyckte, att det skulle vara oförsiktigt av staten att garantera ersättning för kursförluster.

Jag vill då bara fråga herr Lindman: Är det en större oförsiktighet, om svenska staten toge en kursgaranti på exempelvis francs eller om svenska staten garanterade 60 % på en försäljning, exempelvis till Balticum? Jag tror, att svenska staten hellre bör ta en garanti på francs än en garanti på 60 % av hela försäljningen till vissa svaga länder. Huvudsaken för Sverige är att få arbete, att verkligen få beställningarna och därigenom även arbete åt folket — och att naturligtvis sedan få in det mesta möjliga av garantien. En valuta-garanti behöver inte samtidigt vara en exportkreditgaranti. Förslaget om valutarisker är det mest hållbara och till och med mera motiverat än det andra, särskilt om man vill se saken ur statens egen säkerhetssynpunkt.

Jag vill tillägga, att exportnämnden, som tillsättes, tillsammans med regeringen bör ha *minst* lika stor kompetens som herrar riksdagsmän att bedöma frågorna, så mycket mer som de hade tillfälle att i detalj granska spörsmålen från fall till fall. Att säga detta om Sveriges riksdagsledamöter i allmänhet bör ju inte vara något nedsättande, anser jag, ty de kunna icke vara insatta i dessa saker.

Beträffande de 6 miljonerna vill jag till min partivän, herr Olsson i Golvvasta, säga, att det *låter* nog bra, då man säger, att de svenska bönderna kunna få del av de 75 miljonerna också. Men i praktiken är det så, att Sveriges jordbrukare sakna de 40 procenten, som behövas för att täcka skillnaden mellan 60 och 100 %. Vi ha icke heller bankinstitut, som finansiera oss, och inga storkapitalister heller, som tro på oss, så att vi kunna *faktiskt* inte åstadkomma någon annan export än den, vi få av de 6 milj., d. v. s. till 100 %. I praktiken äro Sveriges jordbrukares exportmöjligheter begränsade till 6 miljoner.

Jag hörde tyvärr inte själv herr Hamrins anförande, men man har sagt mig, att han talat om 25,000 hästar. (Herr Hamrin: Jag har aldrig nämnt något om hästar utan talat om kor.) Jag förstår inte, varför herr Hamrin så gärna talar om kor, ty vi kunna väl handla med hästar också. Jag har själv för något år sedan undersökt dessa förhållanden. Det går att göra affärer, inte bara med kor utan även med hästar. Ja, till och med gäss och ankor har man försökt köpa från Sverige mot kredit.

När herr Olsson i Golvvasta säger, att han är glad över de möjligheter vi nu fått, och över att det för en gängs skull skall tas hänsyn till Sveriges jordbru-

Ang. statlig exportkreditgaranti. (Forts.)

kare, så förstår jag honom. Jag förstår honom, därför att vi jordbrukare bruka annars hittills alltid vara bortglömda, men denna gång ha vi åtminstone kommit med, även om det icke är i önskad omfattning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Kilbom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna II: 139 och 140.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen under rubrik »Utgifterna. För flera huvudtitlar gemensamma frågor; 8. Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen godkänna av departementschefen föreslagna bestämmelser angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., innefattande, att dyrtidstilläggen skulle under budgetåret 1933/1934 utgå efter samma grunder som under nu löpande budgetår och således på grundval av ett indextal av 156 samt med bibehållande av nu gällande maximeringsföreskrifter, varjämte Kungl. Maj:t ej mindre framlagt förslag dels om huru kostnaden för dyrtidstillägg skulle i vissa fall bestridas, dels ock om anvisande av särskilda anslag till dyrtidstillägg, än även föreslagit riksdagen godkänna en av departementschefen föreslagna ändring i bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.

I enlighet med grunderna för kamrarnas remiss av statsverkspropositionen hade statsutskottet behandlat dessa framställningar med undantag av de delar, som berörde befattningshavare under jordbruksdepartementet samt pensions- och indragningsstaterna.

I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *Johan Johansson m. fl.* väckt motion, nr 174, däri hemställt, att riksdagen måtte besluta, att dyrtidstilläggen för

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
statliga befattningshavare under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter ett fast indextal av 136;

dels en inom andra kammaren av herr *Carlström m. fl.* väckt motion, nr 16, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av vad i statsverkspropositionen under Utgifterna. För flera huvudtitlar gemensamma frågor, punkt 8. Dyrtidstillägg till befattningshavare i statens tjänst m. fl. föreslagits, att dyrtidstilläggen under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter ett indextal av 146;

dels en inom andra kammaren av herr *Sandström* väckt motion, nr 132, däri hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i vad avsåge grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., ville, med bibehållande av de av 1932 års riksdag beslutade maximeringsbestämmelserna, besluta, att dyrtidstilläggen åt statens befattningshavare m. fl. under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter de allmänna grunder, som gällde före den 1 juli 1931;

dels en inom andra kammaren av herr *Persson* i Falla *m. fl.* väckt motion, nr 138, i vilken hemställts, att dyrtidstillägg till befattningshavare i statens tjänst måtte bestämmas utgå efter ett indextal av 146 och i övrigt enligt nu gällande bestämmelser;

dels en inom andra kammaren av herr *Bengtsson* i Kullen väckt motion, nr 148, däri hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i de av Kungl. Maj:ts föreslagna grunderna för dyrtidstilläggens utgående, att å s. k. nyreglerad avlöning dyrtidstilläggen helt slopades samt att å s. k. oreglerad avlöning dyrtidstillägget sänktes från föreslagna 28 till 18 procent, dock med den begränsningen, att det maximibelopp, å vilket dyrtidstillägg finge utgå, fastställdes till 400 kronor per månad;

dels en inom andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.* väckt motion, nr 150, vari framställts samma yrkande som i motionen I: 174;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion, nr 326, i vilken föreslagits, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i grunderna för beräkning av dyrtidstillägg, att till befattningshavare i statens tjänst, vilkas lön ej överstege det för 16:e löneklassen i avlöningsreglemente för kommunikationsverken angivna beloppet, skulle utgå dyrtidstillägg beräknat efter ett levnadskostnadsindex av lägst 160, och att, om levnadskostnadsindex överstege 160, dyrtidstillägget skulle beräknas efter det högre index, som levnadskostnadsberäkningarna utvisade; att dyrtidstillägget i övrigt skulle utgå efter de grunder, som fastställdes av 1932 års riksdag, dock att befattningshavare, vilken åtnjöt lön enligt 17:e löneklassen i avlöningsreglemente för löner reglerade verk, skulle erhålla dyrtidstillägg med 11 procent; den som hade lön enligt 18:e löneklassen med 9 procent; den som hade lön enligt 19:e löneklassen med 6 procent; och den som hade lön enligt 20:e löneklassen med 3 procent; samt att den, som åtnjöt lön enligt högre löneklass än 20:e, icke skulle uppbära något dyrtidstillägg; varjämte för befattningshavare, som nu åtnjöt s. k. oreglerat dyrtidstillägg och hade lön, som vore högre än den i 17:e löneklassen angivna, dyrtidstillägget skulle utgå med 28 procent och därefter minskas med 2 procent för varje helt 100-tal kronor, med vilket grundlönen överstege den grundlön, som vore angiven i 17:e löneklassen i löneplanen för löner reglerade verk.

Utskottet, som anslöt sig till det i motionen II: 132 framställda yrkandet, att dyrtidstilläggen under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter en kvartalsvis rörlig index enligt de vid 1923 års riksdag fastställda grunderna, samt

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
vid beräkningen av anslag till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst utgick från en medelindex under budgetåret av 152, hemställde, att riksdagen måtte

a) beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna (respektive motsvarande departement),

1) med bifall till motionen II:132, i vad denna motion rörde indextalet för dyrtidstilläggen åt befattningshavare i statens tjänst, samt med avslag å såväl Kungl. Maj:ts förslag som motionerna I:174 och II:150, II:16, II:138, II:148 samt II:326, i vad Kungl. Maj:ts förslag och sistnämnda fyra motioner avsåge fixerande av visst indextal för dyrtidstilläggen åt befattningshavare i statens tjänst för budgetåret 1933/1934, besluta, att dyrtidstilläggen under nämnda budgetår skulle utgå, i vad avsåge nämnda tal, efter de av 1923 års riksdag fastställda grunderna;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och förenämnda motioner II:16, II:132 och II:138 ävensom med avslag å motionerna II:148 och II:326, i vad Kungl. Maj:ts förslag och här nämnda motioner avsåge bestämmande av viss maximigräns för dyrtidstilläggen, besluta, att de grunder, som härutinnan fastställts av 1932 års riksdag, skulle oförändrade tillämpas under budgetåret 1933/1934;

3) besluta, att de av chefen för finansdepartementet i övrigt förordade bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skulle gälla under budgetåret 1933/1934;

b) för budgetåret 1933/1934 såsom extra förslagsanslag anvisa till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst:

under andra huvudtiteln		kronor	950,000
» tredje	»	»	120,000
» fjärde	»	försvarsdepartementet	25,000
» »	»	lantförsvaret	2,500,000
» »	»	sjöförsvaret	900,000
» »	»	flygvapnet	80,000
» femte	»		3,100,000
» sjätte	»		95,000
» sjunde	»		1,450,000
» åttonde	»		5,100,000
» tionde	»		470,000;

c) besluta,

ej mindre att dyrtidstillägg åt befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar samt dyrtidstillägg åt befattningshavare vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, patent- och registreringsverket och försäkringsinspektionen skulle utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes, så ock att dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vägorganisationen i länen skulle utgå av statens automobilskattemedelsfond,

än även att, där arbetslönerna vid försvarsväsendets verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar vore uppdelade i grundlöner och dyrtidstillägg, kostnaderna för dyrtidstilläggen skulle bestridas från vederbörande underhålls- eller anskaffningsanslag;

d) godkänna den av chefen för försvarsdepartementet i statsrådsprotokollet den 3 januari 1933 förordade ändringen i bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
Reservationer hade avgivits

av herrar andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson, N. J. Martin Svensson, Johan Bernhard Johansson, Ernfors, Strindlund, Persson* i Fritorp, *Persson* i Falla och *Hultman*, vilke ansett, att i utskottets hemställan bort införas ett mom. e) av följande lydelse:

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande grunderna för beräkningen av levnadskostnadsindex såsom underlag för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst samt för nästkommande riksdag framlägga resultatet därav; samt

av herr *Anderson* i Rostock, som ansett budgetära skäl motivera en anslagsberäkning efter ett indextal av 154.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Lindman**: Herr talman! Rörande statsutskottets utlåtande om dyrtidstilläggen måste jag säga, att det är med en ganska stor tillfredsställelse, som jag läst det och funnit att, efter de många olika motioner i ämnet, som blivit väckta, man nu inom statsutskottet för första gången på mycket länge uppnått full enighet om, huru dyrtidstilläggen skola utgå. Och naturligtvis kan jag inte samtidigt underlåta att uttala, att det gläder mig, att det varit en högermotion, som blivit den, som samlat statsutskottets ledamöter omkring sig.

Detta skulle ju kunna tolkas så, att man efter ett grundligt funderande kommit till det resultatet, att det är riktigt att ställa sig på den ståndpunkt, som index anger, samt att detsamma skall vara rörligt. Index är ju nu 153, och då skulle således dyrtidstilläggen utgå efter 152. Jag är ganska övertygad om, att denna fråga inte ingått som ett led i någon kompromiss mellan de partier, som förhandlat med varandra, nämligen det socialdemokratiska partiet genom sin regering och medlemmar av bondeförbundet, utan att det således är en alldeles fristående sak, som rent objektivt blivit bedömd såväl av bondeförbundet som av regeringen, vilka ansett det riktigt att stanna för siffran 152. Är det så, förmodar jag att också under kommande år samma objektiva prövningsgrund skall bli lagd för ett bedömande av frågan, så att vi hädanefter skola slippa dessa tvister och strider, som förekommit om tjänstemännens dyrtidstillägg.

Det är ganska egendomligt att titta på siffrorna och konstatera, vad man från olika håll gjort för uppoffringar och avvikelser från de motioner, man framlagt. Vi skola nu inte tala om kommunisterna, som ville att dyrtidstilläggen skulle gå upp till 75 miljoner. Regeringen föreslog 63 miljoner, vilka nu nedprutats med 7 å 8 miljoner, nämligen till 55 eller 56 miljoner. Detta var sålunda vissa av de ståndpunkter man övervunnit. Sedan ha vi herr *Carlström* och en del andra utav lantmännen inom högern, som höllo på 43 miljoner, och slutligen bondeförbundet som föreslog 21 miljoner. Bondeförbundet har således i detta fall frångått sin ståndpunkt vid motionerandet och ökat på beloppet med 34 å 35 miljoner. Jag har ingen anledning att klandra dem för detta. Jag vill bara uttala, att det gläder mig lika mycket som det gläder mig, att regeringen gått ifrån sin tidigare ståndpunkt och sänkt sitt förslag med 7 å 8 miljoner. Jag vill härmed blott säga, att när slutet är gott är allting gott. Framför allt menar jag, att när frågan är objektivt bedömd och inga sidoinflytelser gjort sig gällande, efter vad jag kan förstå, så måste vi hälsa med glädje, att vi nu för en gångs skull kommit därhän, att vi uppnått enighet. Detta hoppas jag bådar gott för framtiden.

Beträffande den i reservationen omnämnda frågan rörande beräkningsgrun-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
derna för dyrtidstilläggen, får jag säga, att när jag först fick reda på, hur dessa grunder beräknades — det vill säga, jag visste ju förut hur de beräknades men inte var de beräknades eller vem, som beräknade dem — blev jag till en viss grad förvånad över att finna en del underliga saker, som ingå i bedömandet av dyrtidstilläggen. Jag behöver inte räkna upp dem här nu, men att t. ex. de pengar, man betalar ut för att raka sig, skola ingå i dyrtidstilläggen, förvånade mig något, men jag fann även andra hänsyn, som förvånade mig lika mycket. Det är väl ändå en rätt viktig sak, menar jag, att icke ett ämbetsverk, eller kanske vi skola säga en ämbetsman, utför dessa beräkningar, varpå sedermera miljoner skola betalas på grundval utav den kalkyl vederbörande kommit till. Därför tycker jag, att det är riktigt, att riksdagen bifaller reservationen, inte därför att jag därigenom väntar, att det blir mer eller mindre i detta avseende — jag ställer mig fullkomligt objektiv i det fallet. Men jag anser det vara riktigt, att riksdagen vet något mer om, hur dyrtidstilläggen beräknas, ty det ha vi väl inte vetat förut. Åtminstone har jag varit en av dem, som inte haft fullkomligt klart för sig, vilka olika hänsyn, som spelat in härvidlag.

Herr talman, jag har intet yrkande annat än om bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att konstatera sin tillfredsställelse med detta betänkande och den enighet med avseende å indexberäkningen, som utskottet däri gått in för. Jag skulle ju kunna börja mitt anförande med att konstatera min förvåning i berörda avseenden. Det kan ju måhända inte vara så synnerligen tacksamt att gå upp och tala i en fråga, uti vilken samtliga partier enats så där utomordentligt bra som herr Lindman påstod, och jag skulle icke ha gjort det, om jag icke hade varit motionär, såsom ju också herr Lindman nämnde. Jag tycker dock, att det skulle vara litet genant, om icke motionärerna här skulle »våga andas», även om nu statsutskottet kommit till ett så utomordentligt bra resultat. Jag skulle kanhända icke heller ha gått upp i debatten, om jag varit ensam motionär, eller om de frisinnades förslag gått ut på den *största* prutningen, men jag måste givetvis förutsätta att bondeförbundarna och andra, som begärt en än större prutning, här stå upp och deklarerat sitt missnöje. Ty jag förutsätter liksom herr Lindman, att vad som här föreslås icke går in i den allmänna affären, utan att man betraktat detta som ett isolerat spörsmål, som ligger utanför denna. Jag är dock icke alldeles säker på, om det icke kan ligga även något utav »gemensamma sympatier» i denna punkt, såväl som i andra mellan vissa partiriktningar, ty då jag resonerade för några dagar sedan med en lantman om den uppgörelse, som vi skola ha framöver, och vad den kommer att betyda för löne marknaden, sade han, att vi väl inte skola begära, när nu livsmedelspriserna skola gå upp här i landet, en prutning på lönerna. Något sådant tyckte han var orimligt.

Utskottet har emellertid icke gjort sig besvär med att undersöka vad motionärerna ha begärt, nämligen en *sänkning* av dyrtidstilläggen. Den frågan har utskottet gått förbi. I stället har det försökt renodla spörsmålet, hur det kommer att ställa sig med den ekonomiska utvecklingen här i landet framöver, så att vi kunna avpassa ett lämpligt tillägg, som vederbörande icke behöva riskera att förlora på, och därvid har man — såsom herr Lindman också anförde — fått en god hjälp av en högerman, som motionerat om, att vi skulle gå tillbaka till det gamla flytande indexet, att vi med andra ord skola följa med upp och ned, allt efter som tiderna växla.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Om man nu undersöker frågan, hur utvecklingen på det ekonomiska området torde komma att gestalta sig, är det rätt intressant att därvid ta del av vad socialstyrelsen och särskilt sekreterare Heyman i sin p. m. — bilagan B. på sid. 17 i utskottsbetänkandet — härom uttalat. Han har uti denna dragit upp en jämförelse mellan utvecklingen av partiprisnivån och levnadskostnadsnivån dels mellan åren från tiden för krigsutbrottet 1914 till hösten 1929 och dels mellan åren från 1929 till nuvarande tid. Han säger där:

»Från tiden före krigsutbrottet 1914 till hösten 1929, när det senaste stora prisfallet inbröt, hade enligt kommerskollegii indexberäkningar partiprisnivån i Sverige stigit med 40 procent (index tal respektive 100 och 140). Socialstyrelsen redovisade samtidigt en uppgång av levnadskostnaderna med 70 procent (index tal respektive 100 och 170). Utan att närmare ingå på en diskussion av frågan, vill jag endast såsom min uppfattning framhålla, att bägge index talen 140 och 170 mycket väl *kunna* innebära ett inträtt nytt jämviktsläge mellan partipris- och levnadskostnadsnivå.»

När han emellertid sedan går över till resonemanget om förskjutningarna från hösten 1929 till nuvarande tid, heter det:

»Från hösten 1929 till nuvarande tid har emellertid partiprisindexen sjunkit till 105, d. v. s. med 35 enheter eller *25 procent*, under det att levnadskostnadsindexen allenast reducerats från 170 till 153, sålunda med 17 enheter eller endast *10 procent*. Förskjutningen av förhållandet mellan de bägge prisnivåerna har sålunda under den korta tiden av knappt fyra år varit synnerligen stark, och det synes föreligga alla skäl förutsätta, att en viss *utjämning måste komma till stånd* för att krisens verkningar skola kunna övervinnas. Det är nämligen som bekant icke så, att över hela linjen marginalen mellan parti- och detaljpriser likformigt vidgats, utan den ökade spännvidden mellan de bägge indexserierna förklaras huvudsakligen därigenom, att vissa poster av stor betydelse för levnadskostnadsberäkningarna kunnat bibehålla sin nivå *praktiskt sett oförändrad.*»

Varför har jag nu citerat detta ur sekreterare Heymans p. m.? Jo, det är för att ställa en fråga till det visa statsutskottet. Hur tänker man sig kunna få denna utjämning, som sekreterare Heyman talar om, till stånd, om man allt fortfarande låter löne marknaden anpassa sig efter *detaljprisindex*. Det lär under dylika förhållanden icke gå att få denna utjämning till stånd.

Jag hörde herr Kilbom och en talare på Norrlandsbänken, när vi i går voro inne på valutafrågan, förklara, att man därvid sloge in på valutaförsamlingens väg, men att detta givetvis skulle leda till, att man i sin tur från arbetarnas sida genom lönerörelser *toge igen* vad man förlorade på den försämrade valutan.

Jag har nu i många år sett på detta problem liksom på frågan om den ekonomiska återställelsen i vårt land överhuvud taget på det sättet, att vi måste gå vägen tillbaka på vissa punkter för att vinna denna utjämning. Ut i en nyligen i Jordbrukarnas föreningsblad publicerad beräkning angående jordbrukets bärighet, en beräkning gjord på grundvalen av officiella siffror, får man veta, att en småbrukares löneinkomst utgör, om vederbörlig förräntning å det i jorden och inventarier o. s. v. nedlagda kapitalet beräknas, 1 krona 29 öre pr dag eller 13 öre pr timme. Om bondeförbundet tänkt sig köpa en liten förbättring på dessa löner genom att avstå från att begära en sänkning av dyrtidstilläggen, tycker jag, att detta är en ganska dålig affär.

Jag vill för min del säga — herr Lindman var väl också inne på den tankegången — att om det nu är meningen, att herrarna på den sida, som i år begärt en index av 136, då jag och en högerman begärt 146, nu vilja gå ut till Sveriges folk och tala om, att ni ha haft fel, när ni talade om olägenheterna

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
för landet av dessa dyrtidstillägg, och att ni nu hittat på en väg, så att också jordbrukarna få bättre inkomster, vilja ni göra detta och därmed avskriva denna fråga som agitationssyfte så à la bonne heure. Då skola vi andra också gå med på detta. Jag har ofta blivit ansedd som en »tjänstemannaätare». Jag vill visst icke åt tjänstemännen, men jag har nu en gång sett på detta problem såsom jag gjort. Men då jag tänker på hur herrarna utnyttjat dessa dyrtidstillägg i agitationssyfte, när ni varit så modiga att tack vare dem reta Sveriges landsbefolkning till vrede, men nu sticka svansen mellan benen och gömma er bakom en begäran om en utredning, så vill jag säga, att personer av annan stabilitet begär Sveriges folk. Det får väl lov att vara någon måtta med bluffen också.

Sedan vill jag till samtliga representanter från skilda partier inom utskottet säga: Det är ond och hård tid i landet för närvarande för stora delar av vårt folk. Många få gå från gård och grund trots det ihärdigaste arbete och trots den mest blygsamma arbetsinkomst. Det är arbetslöshet och fattigdom i ett oerhört stort antal av landets kommuner. Det är kris och nöd tid. Men trots detta resolverar det mäktiga statsutskottet, att på ett område får denna tid inte sätta några som helst spår. På detta område gäller inte lagen om tillgång och efterfrågan, inte lagen om utjämning och anpassning, inte lagen om vad landet förmår i fråga om försörjning åt *alla* sina innebyggare. Här är ett fridlyst område, där livet är skyddat för konjunkturernas stormar, och där man oberörd glider över vågsvallet i en trygg och säker farkost.

Om det vore på det sättet, att Sveriges tjänstemannakår hade 1914 års grundlöner, vilka vi vid jordbruket nu ha och som många andra få nöja sig med, skulle det aldrig ett ögonblick falla mig in att begära nedsättning av den index, som här föreslås. Då är det klart, att jag icke skulle gå med på något sådant. Men mina damer och herrar minnas nog vad som skedde år 1919, när vi på toppen av högkonjunkturen reglerade lönerna i detta land, så att de som hade 1,000 kronor fingo 2,000 kronor och de som hade 1,500 kronor fingo 3,000 kronor. Det var en ordentlig justering uppåt. Jag vill bara säga, att jag aldrig tänkt mig, att vi skulle sätta ner grundlönerna, fast jag väl hört bondeförbundarna i valstriderna tala om att göra detta. Men då det här är fråga om att komma och begära en sänkning med några enheter, vilket för en tjänsteman som har en lön på 3,000 kronor icke skulle betyda mer än 12.50 kronor i månaden, sätter hela det högvärdiga statsutskottet sig på tvären, och säger, att det vill man inte vara med om. Ett bifall till vår motion skulle dock ge finansministern en slant på 19 à 20 miljoner. — Jag ser han ler så gott, som om han inte alls behövde den slanten. Han vill ha den från ett annat håll, där den är tacksammare att ta. —

Ja, herr talman, det är uppenbart, att, som denna fråga nu ligger till, det är fåfängt att göra något yrkande om bifall till vår motion. Vi äro sålda här. Men för att inte Sveriges folk, landsbygdens folk, skall tro, att hela riksdagen och hela landets befolkning har sammansvurit sig i denna affär, anser jag mig pliktig att yrka bifall till den motion, som jag med flera, och den motion, som högermannen herr Persson i Falla med flera, framfört, nämligen om ett indextal av 146.

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman! De två närmast föregående talarna ha ju haft en olika mening i denna fråga. Den förste talaren uttalade sin belåtenhet med den enighet, vartill statsutskottet kommit, medan den senare talaren uttalade sin överraskning över, att statsutskottet hade kunnat komma till en sådan enighet. För min del instämmer jag uti vad den *senaste* talaren här har uttalat. Jag — och kolossalt många med mig — blev mycket förvå-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
nad, när det resultat, vartill statsutskottet kommit, blev bekant. Man hade ju nämligen bland stora grupper av vårt folk väntat sig, att dessa dyrtidstillägg skulle sänkas och enligt min mening borde de för de s. k. reglerade verken helt borttagas. Nu innebär emellertid det föreliggande förslaget, att de för nästa budgetår bli nära nog vad de under senaste åren varit. Jag tycker för min del, att detta är mycket förvånansvärt. Man brukar ju ofta här i riksdagen åberopa hur andra länder göra, och uti den närmast föregående frågan anfördes ju, att flertalet andra länder redan vidtagit sådana åtgärder som de därvidlag ifrågasatta. Nu är ju förhållandet, att ett flertal andra länder gått in för att reducera statstjänstemännens *ordinarie* löner med 10, ja 20 procent och där utöver. Men här i Sverige skall man icke blott låta lönerna vara helt och hållet orörda, utan därtill skall man också ha ett dyrtidsanslag, som enligt utskottets förslag kommer att kosta staten cirka 55 å 56 miljoner kronor under nästa budgetår. När det är nödtid för stora grupper av befolkningen — särskilt då den allra största gruppen, nämligen jordbruksbefolkningen — när det har blivit allt billigare och billigare livsförnödenheter, har man i alla fall ett dyrtidsanslag. Jag tycker, att det borde vara lätt förklarligt, hur detta betraktas från jordbrukarnas sida. De kunna icke i fortsättningen finna sig i ett dylikt förhållande.

Nu uttalades ju nyss en förhoppning, att vi jordbrukare möjligtvis skulle kunna få bättre betalt för våra produkter. Ja, det där låter ju mycket vackert, men vad garanterar, att en prisstegring inträder, och när kommer den? Jag tror nog, att vi få vänta på densamma. Härtill kommer, att den närmaste framtiden för oss jordbrukare ter sig allt annat än lovande. Den intensiva torka, som för närvarande råder, hotar att medföra missväxt på många slag av våra produkter. Hur skall det under sådana förhållanden gå till exempel nästa år? Vem vill hjälpa oss i det svåra läge, vari vi då säkerligen komma att befinna oss?

Beräkningarna för dyrtidstillägget äro ju också orimliga. Här har ju nyss talats om, att vid denna beräkning hänsyn tages till vad det kostar att raka sig etc. Men det finns också andra saker, som jag i det sammanhanget finner påtagligt orättvisa. I detta utlåtande står till exempel, att i beräkningarna ingå utgifter för teater- och biografbiljetter o. s. v. Ja, för all del. Jag har ingenting emot, att vederbörande få gå på sådana nöjen, men jag anser, att man icke skall ta med dylikt, när man beräknar det belopp varå dyrtidsanslaget skall utgå. En annan post som man ej kan underlåta att fästa sig vid gäller inköp av en överrock *varje år*. Har man råd att köpa en överrock varje år, är det icke så dåligt ställt med vederbörandes inkomster. Jag tror, att de flesta lantmän och många andra få nöja sig med att köpa en överrock vart åttonde eller vart tionde år.

Nu vill jag i likhet med herr Carlström säga, att som denna fråga ligger till, är det nog omöjligt att få igenom ett annat förslag än utskottets — det är ju tröstlöst. Vi som ha en annan uppfattning än statsutskottet äro faktiskt sålda åt vårt öde.

Till sist ber jag dock, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den av mig i denna fråga väckta motionen.

Herr Arnemark: Herr förste vice talman! Då det nu för ovanlighetens skull föreligger ett enhälligt statsutskottsutlåtande angående dyrtidstilläggen åt statens befattningshavare, skall jag, herr förste vice talman, icke uppehålla mig vidare vid själva huvudfrågan. Jag skall om denna fråga endast be att få säga, att den föreliggande kompromissen enligt min personliga uppfattning på ett lyckligt sätt ställer kyrkan mitt i byn — *under nuvarande för-*

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
hållanden. Detta betyder ingalunda, att jag tror, att man för framtiden på tjänstemannahåll kommer att ge avkall på sina gamla önskemål om ett återställande av sin tidigare levnadsstandard, ty att statstjänarnas levnadsstandard — i synnerhet relativt sett — sjunkit betydligt under de senaste årtiondena är ovedersägligt. Detta visar en jämförelse med löneutvecklingen för övriga löntagargrupper, och det är enligt mitt förmenande med dessas löner statstjänstemannalönerna i främsta rummet böra jämföras. För övrigt bör väl den omständigheten, att allt sedan 1923 den rörliga delen av lönen, som vi bruka kalla dyrtidstillägg, i stort sett utgått för endast *halva* levnadskostnadsstegringen, bära tydligt vittnesbörd om samma förhållande. Jag anser därför, att goda skäl kunna anföras både för att statens befattningshavare, då bättre tider stunda, göra sig påminda i sina lönefrågor, och att statsmakterna visa förståelse och tillmötesgående mot sina tjänare vid dessa spörsmåls behandling.

Jag skall emellertid, herr förste vice talman, gå förbi själva huvudfrågan i det föreliggande statsutskottsutlåtandet och i stället be att få säga några ord i största korthet om det reservationsvis framförda yrkandet om en utredning rörande grunderna för levnadskostnadsindex' beräkning såsom underlag för beräkningen av dyrtidstilläggen åt befattningshavarna i statens tjänst.

Jag vill då genast säga, att jag icke kan biträda detta utredningsyrkande åtminstone med den motivering, de ärade reservanterna förebragt. Den går så vitt jag kan finna ut på ett samvetsgrant bortplockande ur hushållsbudgeten av de kostnadsfaktorer, som för närvarande visa den största benägenheten att hålla sig uppe i pris. Man vill sålunda av allt att döma på en bakväg komma fram till en storleksordning framdeles beträffande dyrtidstilläggen, som ett bifall till de i år motionsledes gjorda yrkandena om ett indextal av 146 ungefär skulle inneburit.

Herr Lindman har utöver reservanternas skäl för sin del anfört ett annat motiv, för att en utredning skulle vara önskvärd, och det är det gamla motivet, att riksdagen skulle behöva veta litet mera om dessa saker. De farhågor, som man hyser på grund av att denna viktiga detalj i lönesättningen för tjänstemännen skötes av ett enda ämbetsverk, eller, som herr Lindman uttryckte sig, av en enda person, emmo till uttryck i riksdagens andra kammare redan år 1923 och gå alltså nu igen efter 10 år. Det var dåvarande förste vice talmannen, greve Raoul Hamilton, som gav uttryck åt samma uppfattning och samma farhågor, som herr Lindman nu hyser. Han fick emellertid då ett svar från dåvarande finansministern Beskow, vilket svar jag skall be att få för kammaren referera, då jag förmodar att vad han yttrade då äger sin giltighet än i dag. Statsrådet Beskow anförde gentemot greve Hamilton följande: »Så länge man har en dylik index, måste någon räkna ut den. Och den uppfattning jag fått ifrån dem, som äro närapå lika intresserade som statstjänstemännen av denna fråga, nämligen landets stora arbetsgivare och arbetarorganisationer, är den, att dessa index uträknas med så stor noggrannhet, som det är möjligt. Jag tror, man på båda sidor har fullt förtroende för socialstyrelsens levnadskostnadsindexuträkning. Jag vill för övrigt tillägga att genom kommunala myndigheter på olika platser i landet lär vara tillsatta nämnder, som kontrollera uppgifterna från socialstyrelsens ombud, nämnder, sammansatta av personer, som icke på något sätt äro intresserade av indexsiffrans höjning.» Detta var statsrådet Beskows svar 1923, och såvitt jag kan finna fann kammaren detta svar så betryggande, att kammaren den gången icke gick in för någon utredning av den art, som nu reservationsvis begärts; i varje fall ville man icke göra det på de skäl, som herr Lindman här i främsta rummet har tryckt på.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Man får nästan det intrycket, att det är tidningen »Sunt Förnuft», som med sitt majnummer givit impulsen till den föreliggande reservationen. Denna tidning förklarade i en artikel om dyrtidstilläggen under starkt framhållande av att skatteposten nyligen stigit med 16 enheter, att det var oriktigt att tjänstemännen erhålla kompensation för de skattehöjningar, som stat och kommun nu måste pålägga samtliga medborgare.

Jag tror, herr förste vice talman, att man om ett sådant resonemang har rätt att säga, att det är minst sagt ägnat att vilseleda. Den inverkan på index, som skattepostens höjning medför, är ju ingalunda, som den utomstående kanske är böjd att tro, av den omfattning, att den ger tjänstemännen tillnärmelsevis kompensation för den verkliga skattehöjningen.

Man kan för övrigt även fråga sig varför skatteposten icke var föremål för någon allvarligare erinran på den tid, då denna post var relativt låg och exempelvis livsmedelsposten var relativt hög. Såvitt jag kan erinra mig, klagades det då icke det minsta på att skatteposten fanns med i indexserien.

Man kan naturligtvis diskutera och ifrågasätta ett och annat i fråga om nuvarande levnadskostnadsindex. Man kan exempelvis fråga sig om det s. k. normalhushållet, bestående av man, hustru och två barn, med en inkomst av 2,000 kronor 1914 och 3,500 kronor år 1931, är absolut riktigt valt såsom grund för hushållsbudgeten och den på denna baserade indexberäkningen. Vidare kan man kanske sätta frågetecknen för förekomsten av ett och annat varuslag. Men i allt väsentligt tror jag, att man måste ge sitt fulla erkännande åt socialstyrelsens sätt att gå tillväga för att få fram en tillförlitlig mätare på förändringen i levnadskostnaderna efter 1913.

Vill man komma fram till en levnadskostnadsindex, som verkligen förtjänar sitt namn, ligger det i sakens natur, att tillförlitligheten blir tillräcklig endast om man söker få med *alla* väsentliga och ofrånkomliga utgifter, som ett genomsnittshushåll med det antagna storleks- och inkomstläget har.

Plockar man emellertid bort en så ofrånkomlig och stor post som skatter, och utesluter man vidare så väsentliga faktorer som dem man återfinner i utlåtandet å sid. 14—15 under rubrikerna »Intellectuella ändamål, Förenings- och försäkringsavgifter» samt »Resor», måste man, så vitt jag kan förstå, till resultat få kvar något som knappast kan betecknas som någon verklig levnadskostnadsindex längre.

För att levnadskostnadsindex skall kunna vara vad det utges för att vara, måste det nog för övrigt uppställas som en rimlig fordran att beräkningsgrunderna tillämpas någorlunda konsekvent. Att med tillfälliga syften för ögonen börja manipulera med själva vikterna och måtten bör kammaren enligt min uppfattning icke inlåta sig på.

Jag ber till slut — med adress till reservanterna i synnerhet — att det även i detta sammanhang beaktas, vad man både inom och utom riksdagen så lätt glömmar bort, nämligen att det indextal, enligt vilket dyrtidstilläggen faktiskt utmätas, icke är det av socialstyrelsen framräknade, utan att detta tal, som jag tidigare framhållit, erhålles genom halvering av talet för levnadskostnadsstegringen. Dyrtidstilläggen utgå sålunda för närvarande faktiskt på grundval av indextalet 128 och icke efter talet 156, och nästa kvartal komma de, om nuvarande index står sig, att i verkligheten uträknas efter indextalet 126. Det faktiska indextal, varpå tjänstemannalönerna grunda sig, befinner sig sålunda bra nära den nivå, varpå livsmedelsindex befinner sig. Livsmedelsindex är ju för närvarande, om jag ej missminner mig, 121.

Spänningen mellan den *faktiska* löneindexen för statens befattningshavare och livsmedelsindex är sålunda för närvarande mycket obetydlig, och man får väl ej anse det alldeles uteslutet, att efter de stödåtgärder åt jordbruket, som

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
riksdagen nu — jag säger för min del gärna dess bättre — synes på väg att vidtaga, dessa bägge index, nämligen det verkliga löneindex för statens befattningshavare och livsmedelsindex, ha alla utsikter att snart komma att så gott som sammanfalla, och under sådana förhållanden tror jag väl, att herrar reservanter kunna ta ett eventuellt avslag på sin hemställan om utredning med ganska stort jämnmod.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till de skäl jag här anfört få yrka bifall till statsutskottets hemställan oförändrad och avslag på den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. avlämnade reservationen.

Med herr Arnemark förenade sig herr *Ossbahr*.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag och ett antal kammarledamöter vid riksdagens början väckte en motion rörande dyrtidstilläggen, så är det naturligtvis i sin ordning, att jag yttrar några ord här vid behandlingen av denna fråga. Jag vill då först begagna tillfället att uttala mig beträffande den reservation, som är bifogad utskottets utlåtande.

Jag har vid flerfaldiga tillfällen här i kammaren — redan för 8—10 år sedan, tror jag — påtalat, icke som den siste ärade talaren gjorde, noggrannheten av socialstyrelsens indexberäkningar — det har jag aldrig lagt mig i, ty socialstyrelsen kan ju räkna hur noggrant som helst på decimalerna — utan vad som ligger till grund för hela denna indexberäkning. Jag har då i första hand vänt mig mot att skatterna är en post, som ingår i indexberäkningen. Jag fann det egendomligt, att statens befattningshavare och tjänstemän, om vi här i riksdagen votera för höga skatter, komma i den ställningen, att de så att säga få igen hälften av sina skatter i form av dyrtidstillägg, därigenom att indextalet på grund av en höjning av skatterna blir högre. Minst hälften av skatterna få de alltså igen på det sättet utan vidare historier. De befinna sig således i en mycket förmånligare ställning än andra medborgaregrupper och de ha ju icke någon så fasligt stor känning av dessa skatter. Ja, de få naturligtvis betala skatten i förväg, men de få sedan igen en del av den i form av dyrtidstillägg.

När det gäller indexberäkningen, har jag alltid gått ut ifrån att endast de verkliga levnadskostnaderna alltså kostnaderna för det, som man behöver för att man skall kunna existera, skola tagas med vid beräkningen av index, men att man däremot icke skall taga med sådana saker, som man skaffar sig, därför att man vill ha det på det eller det viset. Detta har alltid varit min uppfattning och den har jag understrukt vid flerfaldiga tillfällen. Det förvånade mig verkligen mycket, när amiral Lindman förklarade, att han icke riktigt kände till på vad sätt indexberäkningen faktiskt går till, och dock förekom det ju även under hans statsministertid åtskilliga dispyter om den saken. Det var en fullständig överraskning för mig, att han icke hade reda på den saken. Herr Lindman plägar eljest vara mycket insatt i alla frågor, som han diskuterar, och han har diskuterat icke så litet i den här frågan. Att nu åtta reservanter i statsutskottet slagit in på min gamla linje, åtminstone i så måtto att de vilja få till stånd en undersökning rörande indexberäkningen, kan naturligtvis icke vara annat än till en utomordentligt stark tillfredsställelse för mig. I motsats till den siste ärade talaren skall jag giva min obetingade anslutning till reservationen, då den sannerligen icke kom en dag för tidigt. Den kanske icke leder till något resultat i dag heller, men reservationen visar ändå att frågan är litet på marsch. Förr i tiden stod jag tämligen ensam och kämpade på den linje, som reservanterna nu göra sig till talesmän för.

Vad själva dyrtidstilläggsfrågan beträffar, skall jag icke alls hemfalla åt

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
sådana patetiska uttalanden, som man här har fått höra. Man har sålunda här sagt, att man icke kan begripa, att man, när det är nödtid på vissa håll bland folket, skall behöva röra sig med dyrtidstillägg på andra håll. Sådant där är bara fraser, som jag icke fäster mig vid det allra minsta. Jag håller mig realiter till saken, och då vågar jag säga, att jag står på samma huvudlinje, som herr Carlström. Jag tyckte dock icke, att han fullt drog ut konsekvenserna av den linje, som han intagit. Jag tror nämligen icke, att de ekonomiska förhållandena här i landet ha utvecklat sig i riktning mot en bättre utjämning emellan de olika produktionsgrupperna och inkomsttagargrupperna och dem, som skola betala de senares löner. Detta har jag sagt så många gånger förut, att jag behöver icke upprepa det ytterligare. När allting har förskjutits så oerhört, som det har gjort, skulle det väl — det är ju klart — vara utomordentligt förvånande, om resultatet icke blivit vad det blivit här i landet. Då därtill en världskris stött till, är det ju alldeles oundvikligt, att det har gått, som det gått.

Jag har förut i fjol uttalat mig för att man borde gå in för att fastställa en viss tidpunkt, till vilken man borde söka återföra prisläget. Då kunde man få en jämförelselinje och då kunde man arbeta målmedvetet och i stort för att komma fram till denna utjämningslinje. Jag har alltid ansett att perioden 1909—1913 var den bästa och mest lyckliga i stort sett för alla samhällsklasser här i landet. Ingen blev rik, men alla hade arbete och alla hade sin utkomst. Någon arbetslöshet hörde man icke talas om utom för luffare och andra, som icke ville sköta sig.

Nu frågar jag mig: Hur stå förhållandena den dag som är? Ja, jag konstaterar ju, att regeringen har framlagt åtskilliga förslag för att minska den inverkan, som det oerhörda priset på ute i världen har haft på olika områden av produktionen här i landet. Men vågar någon påstå, att även sedan dessa åtgärder genomförts — om nu så kommer att ske — och börjat visa sina verkningar, att vi, t. ex. inom den stora produktionsgren, som kallas jordbruket, komma att genomsnittligt nå upp ens till 1913 års nivå? Jag vågar verkligen betvivla, att så blir fallet, men det är ju möjligt, att det inte blir så långt därifrån. För närvarande ligga vi ju betydligt under 1913 års nivå, och allt hotar att störta samman på detta område.

Jämför jag nu 1913 års prisställning och de förhållanden, som då rådde här i landet på olika områden, med den prisställning och de förhållanden, som nu råda, och med anledning av denna jämförelse fordrar, att dessa jämförande synpunkter skola anläggas även på dyrtidstilläggen, så mötes jag, förmodar jag, av den invändningen, att det ju inte kan vara tal om att man skall taga bort dyrtidstilläggen för de reglerade lönerna, när man samtidigt medelst vissa mer eller mindre effektiva, artificiella åtgärder söker hjälpa jordbruket. Nå, låt oss då lägga fram den där jämförelsen jag nyss berörde. Hurudana voro lönerna 1913, och hurudana äro de nu? Jag medger, att det blir en betydlig skillnad, om jag jämför lönerna i de högre löneskikten år 1913 med motsvarande löner nu, eller om jag tager lönerna i de lägre löneskikten 1913 och jämför dessa med de nuvarande. Om jag då håller mig till de lägre löneskikten, där det verkligen skulle betyda någonting med de ingripanden eller regleringar som man gör från statens sida, så vill väl ingen påstå annat än att lönerna äro ungefär dubbelt så höga nu, som de voro för respektive befattningshavare år 1913. Alltså kan jag inte inse annat än att det är så långt ifrån att dessa befattningshavare på något sätt skulle ha vederfarits någon orätt, att de tvärtom icke fått sina löner utjämnade i förhållande till oss andra. Jag har naturligtvis också lärt mig, att här i världen får man icke en utjämning i ett tag, det vill tid och mycket arbete till för den saken. Jag kan

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
icke inse, att det skulle på något sätt strida mot vartannat att vidtaga en dylik utjämning, när det finnes en så stor och vid beräkningsgrund emellan å ena sidan jordbrukarnas ställning i inkomsthänseende och statens tjänstemäns ställning i de lägre lönegraderna.

Jag är heller icke blind för det faktum, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har framhållit, nämligen att man nu söker få fram en ytterligare höjning i partipriset på 10 å 15 %. Det finns gott om plats även för en sådan höjning, men den har ännu icke skett, och jag tror icke ens, att herr statsrådet kan garantera, att den kommer. Vi hyste ju en dylik förhoppning i fjol, men vad vi då uttalade här i riksdagen i samband med frågan om riksbankens penningpolitik, nämligen att det ekonomiska läget skulle lätta litet grand, ja, det gjorde ju ingen verkan, såvitt jag kan förstå. Huruvida det kan bli något resultat av vad som nu ifrågasättes, vill jag icke profetera om. Jag skall visst icke gå emot herr statsrådets mening i det fallet, långt ifrån, men inte tror jag, att dessa åtgärder äro något osvikligt medel att uppnå vad man åsyftar.

Då jag alltså efter att ha gjort dessa jämförelser, blivit alldeles på det klara med att ingen vederfares någon orätt och att statens befattningshavare i lägre lönegrad ha ett gott försprång i lönehänseende, även om dessa ingripanden göras till förmån för jordbruket och vissa industrier, så har jag icke kunnat gå ifrån den meningen, att dyrtidstilläggen på de reglerade lönerna borde helt och hållet borttagas.

Så ha vi de oreglerade lönerna. Åtskilliga av dessa skulle ju nominellt ligga på samma nivå som 1913, andra ha reglerats litet emellan före åren 1920 och 1921, som ju bilda en utgångspunkt i löneregleringshänseende. De tjänstemän, som icke fått sina löner reglerade, ha emellertid fått löneförbättringar, lönstillägg o. dyl. och som vi se, är det en skillnad av 18 % mellan deras löneställning och tjänstemännens i de reglerade verken. Jag vet nu inte, om dessa 18 % ange den skillnad, som rätteligen bör finnas, men siffran räknas ju ut så noggrant, att det väl icke kan bli fråga om någon nämnvärd differens. Jag är därför beredd att, för att det skall ske lika rätt mot dessa tjänstemän som mot dem, som fått sina löner reglerade, gå med på att de förra skola få dessa 18 % utan vidare, tills även deras löner bli reglerade.

Jag har alltså icke haft minsta anledning att frånfalla den motion i detta ämne, som jag och en del av kammarens ledamöter väckte vid riksdagens början. Det har inte förekommit några märkvärdigheter, som motivera ett rubbande av själva grundvalarna för den åskådning, som vi i denna motion gjort oss till tolk för, och därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den ändring, som föreslagits i den av mig m. fl. avgivna motionen, vilken innebär, att indextalet skulle sättas till 136.

Häruti instämde herrar *Gustafson* i Vimmerby, *Andersson* i Leabo, *Ryberg*, *Hansson* i Rubbestad, *Niklasson*, *Gustafsson* i Lekåsa, *Werner* i Höjen, *Andersson* i Ovanmyra, *Persson* i Trången och *Petersson* i Broaryd.

Herr Sandström: Herr talman! Jag skall först be att få rikta ett värdsamt tack till statsutskottet för att utskottet så välvilligt behandlat den av mig väckta motionen. Då jag läste statsutskottets enhälliga utlåtande angående motionen, blev jag givetvis mycket nöjd och glad och jag fick den uppfattningen att denna fråga här i kammaren skulle gå smärtfritt igenom, kanske utan debatt, åtminstone i vad det rörde huvudfrågan. Nu ha vi hört den ene talaren efter den andre, som stigit upp här i kammaren, komma med olika yrkanden. Det har sålunda yrkats bifall till de olika motionerna, vilka ha gått ut på en

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
sänkning av de till statstjänstemännen hittills utgående dyrtidstilläggen. Ja, i vissa fall har det yrkats på att man skulle helt och hållet slopa detta dyrtidstillägg. Jag finner därför, herr talman, påkallat att något utveckla de skäl, som varit bestämmande för mig, då jag väckte min motion.

Vi kunna ju alla vara ense om att vårt lands tjänstemannakår, såväl som vårt lands ämbetsmannakår, står på en mycket hög ståndpunkt och att den har sådana kvalifikationer, att den har allas vår högaktning och gillande. I plikttrohet, nit och god ordning söker den svenska tjänstemannaklassen sin like ute i världen. Jag kan bestämt påstå, att vårt land därvidlag intager en synnerligen hög rangplats nationerna emellan. Vid sådant förhållande och då man tänker på detta ostridiga faktum, är det ganska förvånande, att det från vissa håll framställts yrkande på att dessa tjänstemän, som i själva verket aldrig ha fått full kompensation för dyrtidens tryck, ändå nu skola försättas i sämre ställning genom att deras löneförmåner skulle minskas. Vi veta ju alla hur de s. k. nyreglerade verken, de affärsdrivande verken m. fl., fingo sin sista s. k. lönereglering. Det var den 1 januari 1919, som den trädde i kraft. Nåväl, efter vilka grunder var då denna lönereglering uträknad? Jag har gått igenom det betänkande, som ligger till grund för denna lönereglering, och därav framgår, att man då gick ut ifrån de löner, som voro gällande 1905. Sedan uträknade man hur mycket levnadskostnaderna hade stigit fram emot världskriget. Vidare lade man till en ny tioårsperiod 1914—1923, och beräknade för dessa senare år samma gradvisa stegring av levnadskostnaderna per år, som hade inträtt mellan åren 1905 och t. o. m. 1913. På detta sätt fick man fram nya relationstal för lönerna och dessa uträknades, som om det hade skett en jämn stegring av levnadskostnaderna under hela tidsperioden 1905—1923. I själva verket var ju prisstegringen ofantligt mycket större under kriget, än som framgick av denna jämna kurva, som man lade till grund för beräkningen, men prisstegringen under kriget var ju också oberäknelig och tillfällig och det var därför också riktigt att icke lägga en sådan prisstegring till grund för en lönereglering. Man fick gå till väga på annat sätt för att höja lönerna till en sådan nivå, att lönerna åtminstone icke blevo alltför små och låga under dessa krigs- och krisår. Så skedde genom att tjänstemännen och med dem likställda fingo s. k. kristillägg, och efter år 1919 fingo de också sådana tillägg fram emot den nya löneregleringen i form av s. k. dyrtidstillägg, vilka man gick in för år 1923. Det var den 15 maj 1923, som riksdagen, beslutade om hur dessa dyrtidstillägg skulle utgå. Då bestämdes det bl. a. att relationstalet för fixerandet av levnadskostnadsindex efter ingången av augusti månad 1914 skulle fastställas successivt av Kungl. Maj:t med ledning av genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar. Dyrtidstillägget skulle utgå efter ett procenttal motsvarande hälften av det av Kungl. Maj:t fastställda talet för levnadskostnadsökningen, i förekommande fall avrundat till närmast lägre hela tal. Detta gällde dock endast de s. k. reglerade verken och gäller numera praktiskt taget blott undervisningsväsendet, medan för den övriga civilstaten och för de affärsdrivande verken den kvarstående hälften av detta indextal minskades med ytterligare 18 enheter. Kvar stod således en rest, som med nu gällande indextal, vilket är 152, alltså $152 - (26 + 18)$ motsvarar en procentuell höjning med 8 procent av en ordinarie år 1919 reglerad lön. Det är givet, att man icke kan tala om full kompensation för dyrtidens tryck med sådana grunder för dyrtidstilläggen. Det hedrar också våra tjänstemän, dessa stora kadrer, att de, det oaktat, efter vad man kan finna, skött sig klanderfritt och berömvärt vid fyllandet av sin gärning i fosterlandets tjänst. Till yttermera visso framgår det av ett betänkande, som avgavs av den år 1930 tillsatta lönekommittén för utredning om ytterligare förbättrande av statstjänstemän-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
nens löner, att man vid det tillfället ansåg, att full kompensation icke hade erhållits, ty denna kommitté framlade 1930 ett förslag om att de fasta dyrtidstilläggen skulle inarbetas i de ordinarie lönerna, men att till det gällande index skulle läggas tre enheter, för att man skulle nå upp till full kompensation. Detta sistnämnda förslag har aldrig kommit fram för riksdagen och jag tror heller aldrig, att det kommer att framläggas. Det förhåller sig nämligen så, att vårt lands finansiella läge icke tillåter oss att betala tjänstemännen högre löner, än vi hittills ha gjort. Man får ju också säga, att det icke går någon nöd på tjänstemännen med de löner, som hittills utgått. De ha därav en knapp, men säker bärgning. Om man går ut ifrån, att man icke kan förbättra deras löner i enlighet med det förslag, som framlades i lönekommitténs betänkande av år 1930, är det av så mycket större vikt, att vi icke börja rucka på dessa dyrtidstillägg, som utgått sedan 1923. Till år 1931 utgick ju dyrtidstillägget fullständigt efter de grunder, som fastställdes av 1923 års riksdag, men år 1931 gjorde man ett avsteg från denna regel och då beslöt riksdagen att fastställa indextalet — det skedde naturligtvis icke utan opposition — att gälla för ett helt budgetår och talet fastställdes då till 160. Detta innebär då en förmån för tjänstemännen, ty det verkliga indextalet låg, om jag icke minnes orätt, i 159 och föll ytterligare under årets lopp. 1932, således förra året, blev också ett fast indextal fastställt, och talet blev satt till 156. Detta var också till fördel för tjänstemännen, ty även då befann sig talet i sjunkande och det har nu gått ned ända till 153, eller i själva verket till 152, vilket är närmast därunder liggande jämna tal.

Jag kan icke finna annat än att det skulle vara oriktigt att i fortsättningen, på samma sätt som skett under de sista åren, för varje år bestämma ett fast indextal. Detta fasta indextal är ju egentligen något, som man gissar på. Ett sådant tal är ju ganska godtyckligt framkastat, och detta gäller icke minst om vad man har ansett sig böra föreslå i motionerna, där man på allvar sökt fixera detta indextal, i ett fall till 146 och i ett annat fall till 136. Våra tjänstemän kunna med skäl fordra att på förhand noggrant veta, hur det kan komma att ställa sig för dem i ekonomiskt hänseende, då de skola beräkna årsbudgeten för sina inkomster och utgifter och detta mål vinnes, om man nu går tillbaka till de rörliga indextalen, som lågo till grund för dyrtidstilläggens utgående ända till år 1931. Det kan icke vara riktigt, att t. ex. i ett svagt finansiellt läge låta tjänstemannalönerna utgöra ett slags clearinginstrument för uppnående av en bättre ställning på statsbudgeten. Det är på tiden att övergiva ett sådant system, och jag tror därför, att jag står på en ganska god grund, då jag i min motion föreslagit en återgång till det rörliga dyrtidstillägget, ett förslag, som statsutskottet också enhälligt skänkt sin anslutning.

Herr talman! Jag vill också säga några ord om den vid utskottet fogade reservation, som går ut på en hemställan om undersökning beträffande grunderna för fastställande av indextalet. Det är ju både rimligt och riktigt, att riksdagen vill ha litet grand att säga till om, då det är fråga om att bestämma, vad som skall ligga till grund för uträkningen av indextalet, och man förvånar sig därför icke alls över att en sådan reservation kommit till. Emellertid förhåller det sig på det sättet, att när det första gången, år 1923, bestämdes, att socialstyrelsen varje år eller oftare, alltså med korta tidsintervaller — det var visst varje månad i början — skulle uträkna dessa indextal, så bestämdes det också, att Kungl. Maj:t skulle fastställa indextalen. Det är således efter det av Kungl. Maj:t för varje kvartal fastställda indextalet, som dyrtidstillägg till tjänstemännen har beräknats.

Således, man har nu under ett tiotal år, alltså en ganska lång tidsperiod, följt en viss bestämd praxis härvidlag. Under denna tid har det suttit åtskilliga

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.) regeringar av olika färg, men man har hela tiden tillämpat samma system. Visserligen har det vid vissa tider varit diskussion om saken i riksdagen, men det har inte skett någon ändring, utan vilken regering som än suttit, så har man hela tiden följt samma princip, och någon ändring i direktiven för socialstyrelsen beträffande uträkningen av detta indextal har icke skett. Under sådana förhållanden menar jag, att man bör framgå med stor försiktighet, om man skall börja rucka på detta system. Socialstyrelsen är dock en myndighet, som handlar under ämbetsmannaansvar. Jag anser därför, att om det skall bli en utredning angående grunderna för fastställande av detta indextal, vilket jag för min del icke har något emot, så tror jag det blir nödvändigt att taga upp frågan i ett större sammanhang. Man bör då även samtidigt undersöka, huruvida det slutliga procenttal, varefter dyrtidstillägget uträknas, är under förhandenvarande förhållanden riktigt. I annat fall kan man nämligen komma till ett sådant resultat, att man ger med ena handen och tar tillbaka med den andra.

Herr talman, jag skall icke ytterligare förlänga denna debatt utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag får bekänna, att jag i likhet med några talare här före mig, från början hade en svag förhoppning att vi inte skulle behöva ha denna generaldebatt, som tidigare under åren förekommit i den så förkättrade dyrtidstilläggsfrågan, men av allt att döma ha mina förmodanden i den vägen visat sig vara fullständigt felaktiga. Debatten har tvärtom lagts upp så, att om jag skulle gå in på ett bemötande av allt som här har sagts, så skulle det icke räcka med de fem, sex minuter, som jag för min del tänkt taga tiden i anspråk. Är det emellertid så, att herrarna ovillkorligen önska en stortvätt beträffande de olika detaljerna i denna fråga, så kan jag försäkra herrarna, att det skulle kunna bli en debatt, som icke skulle hinna avslutas ens under det plenum, som börjar klockan 7.

Jag skall emellertid, herr talman, inskränka mig till att säga några få ord. Jag vill för det första gentemot herr Carlström framhålla, att jag tror, att statstjänarna skulle vara honom synnerligen förbundna, om de kunde från hans och andras sida garanteras att få sina livsmedel efter partipriser och icke efter minutpriser. Det skulle innebära en väsentlig förbättring, såvitt jag kan förstå, i statstjänstemännens levnadsstandard och vore säkerligen önskvärt ur alla synpunkter, icke minst statens, som då skulle slippa undan för billigare pris; jag syftar då på utgifterna för löner. Men nu är det tyvärr så, att det lär icke stå i vare sig herr Carlströms eller någon annans makt att åstadkomma ett sådant sakernas tillstånd, som jag här tillåtit mig antyda. Vi lära nog åtminstone i det här fallet få rätta oss efter det enkla faktum, att vi under årtiondenas lopp kommit in i en penninghushållning, som kräver andra förutsättningar och andra metoder för reglering av lönerna än man kanske annars skulle behövt räkna med.

Vad själva begreppet dyrtidstillägg angår, skall jag be att få säga, att jag under många år varit fullständigt på det klara med, att det är en fullkomligt missvisande beteckning, när man här talar om dyrtidstillägg. Det är ju tvärtom på det sättet, att detta s. k. dyrtidstillägg helt enkelt och simpelt är ett lönetillägg. Man ansåg vid löneregleringen år 1920, att det icke gick för sig att arbeta in allt vad man då ansåg skäligen böra inarbetas i lönerna, utan man fick lämna kvar en marginal, som man utfäste sig att fylla ut med anlitan av metoden att betala ut ett tillägg till lönerna. Att detta tillägg även i dessa tider fortfarande heter dyrtidstillägg, är felaktigt, men det skulle medföra en sådan massa omredigeringar i olika författnin-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

gar, att det åtminstone för ett riksdagsutskott icke är möjligt att komma fram med den utredning, som skulle erfordras för att taga bort denna missvisande beteckning och ersätta densamma med den beteckning, som detta tillägg rätteligen borde ha, nämligen lönetillägg.

Vidare kunde jag kanske få fästa uppmärksamheten på ett faktum, som jag vidrörde under fjolårets debatt. Om herrarna behöva en repetitionskurs, så har jag protokollen här och kan citera vad olika talare sade i debatten. För ögonblicket skall jag dock nöja mig med att konstatera, att jag i fjol med ledning av det material man hade till förfogande i statsutskottet, räknade ut, att kostnaderna för staten ramlat ned alldeles oerhört. Jag kan ju, herr talman, få nämna, att siffran för år 1922 var 174 miljoner kronor, medan den för fjolåret var beräknad till 63.6 miljoner. Någon säger kanske, att det inte går att taga 1922 till exempel. Nåväl, låt oss då välja ett annat år, som är mera jämförbart. Och eftersom statsutskottet vill gå in för samma indexförfarande, som fastställdes vid 1923 års riksdag, så låt oss välja det året. Kostnaderna uppgingo då till 97.6 miljoner kronor. Vad föreslås det i år? Jo, i regeringsförslaget samma siffra som i fjol, 63.6 miljoner kronor. Men nu har utskottet genom kompromiss gått med på en linje, som skulle medföra, åtminstone enligt vad utskottets majoritet anser, en besparing av 8 miljoner kronor. Jag vill passa på att säga, att jag tror, att det kommer att visa sig, att icke den siffran håller, utan att det vore klokare att räkna med en något högre siffra. Men därmed må vara hur det vill. Faktum står kvar, att medan det år 1923 beräknades 97.6 miljoner i kostnader för dessa tillägg, blir det för nästa budgetår något över 55 miljoner för samma ändamål. Om ej herrarna av detta kunna draga den slutsatsen, att statstjänarna undan för undan fått följa med nedåt, vet jag ej, vilket bevismedel det behöves för den verkan jag här efterlyser.

Sedan kanske man kan våga säga några ord om den proportion, vari de lägre statstjänarnas löner stå i förhållande till andras. Jag har skaffat mig en lång tabell, ur vilken jag kan föredraga valda stycken, som man brukar säga, men jag skall inskränka mig till att konstatera, att en stationskarl här i Stockholm med lägsta lön har 10 kronor lägre lön i veckan än andra motsvarande befattningshavare. När vi komma till den högsta lönen, kanske någon tror, att han då kommit i fatt de andra. Där har han i stället 12 kronor mindre i veckan. Jag kan gå från ort till ort och visa, att dessa grupper av statstjänare ligga väsentligt lägre i fråga om lön än andra. När jag sammanställer detta med det faktum, att man där av naturliga skäl måste anlita minutaffärer för sin livsförsörjning, förstå kammarens ledamöter full väl, att det ej kan bli någon särskilt frikostigt tillmätt levnadsstandard, som statstjänarna få, eftersom de få leva på en inkomst, som är ända upp till 5, 6, 7 hundra kronor lägre än likvärdiga befattningshavares. Då kan man förstå, att alla dessa, som äro att jämföra med dessa lägre, icke anse, att deras avlönning bringats upp så särskilt högt. Då kan slutsatsen icke bli någon annan än att statstjänare i de grupperna åtminstone äro i förhållande till andra mycket lågt avlönade. Jag har velat begagna tillfället för att säga det i detta sammanhang.

Sedan skall jag, herr talman, eftersom jag lovat att vara kort, inskränka mig till att beträffande själva utredningen om levnadskostnaderna helt och hållet instämma med vad en talare på Stockholmsbänken sade. Han klarade spørsmålet om index så bra, att det är omöjligt att göra det bättre, och därför kan jag nöja mig med att instämma med honom. Jag vill endast komplettera hans yttrande, om jag så får uttrycka mig, i så måtto, att jag menar, att man ej kan klandra socialstyrelsen för att den valt ut ordentliga,

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
rejåla familjer med den inkomst, som nämndes av herr Arnemark, eller 3,500 kronor för år, och bett dem visa, hur de använde sin inkomst. Det är klart, att om man får ett tillräckligt antal vederhäftiga och ordentliga familjer, som göra det, kan man inte säga, att det är galet att redovisa bland utgifterna utgifter för skatt och dylikt. Det vore tvärtom rena vansinnet, det vore motsatsen till sunt förnuft att säga, att skatten behöver jag inte bry mig om, utan jag har bara att redovisa skillnaden; mellan den summan och den verkliga inkomsten sätter jag ett streck. Tycka herrarna, att det vore hederligt att svara på det sättet, så må det vara er sak. Jag kan inte säga annat än att man bara begär att det skall vara omsorgsfullt, då man fordrar redovisning för varje öre, som den bokförande familjen haft i inkomst. Så ligger saken till. Då herr Arnemark nyss så tydligt och klart lagt upp frågan, kan jag inskränka mig till vad jag här sagt.

Jag skall till slut bara uttala en förhoppning. Jag har, herr talman, ingen rättighet att lägga mig i hur presidiet ser tingen. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att, såvitt jag kunnat finna, ingen motion finnes, icke en rad i motiveringen till motionerna och ingenting i Kungl. Maj:ts förslag, som kan ge anledning till att begära en utredning. Om nu kammaren det oaktat beslutar att begära en utredning, anser jag för min del det betyda att en minoritet, åtminstone i statsutskottet, eftersom det är det, som det nu gäller, i framtiden kommer att anse sig ha rätt att yrka på en skrivelse utan att det begärts i någon motion. Detta var en utvikning från ämnet, men jag har icke kunnat underlåta att säga det i detta sammanhang. Ty om man håller så strängt på formerna i andra fall, så kan man utan att alltför mycket vara en slav under formerna framhålla, vilka konsekvenser det har att släppa fram ett yrkande sådant som reservationens utan att det sker med begagnande av den motionsrätt utskottet har.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och på samma gång anmäla, att min till utskottets utlåtande fogade reservation avser endast anslagsberäkningarna. Jag kommer att få rätt i fortsättningen, men gör intet yrkande på den punkten.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,7 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 15 juni.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på middagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkännagivit, att han vid morgondagens plenum ämnade besvara herr Bengtssons i Kullen interpellation angående påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde.

§ 2.

Till fortsatt handläggning anmäldes statsutskottets utlåtande, nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang. dyrtids-
tillägg åt be-
fattningsha-
vare i statens
tjänst m. fl.
(Forts.)*

Herr **Persson** i Fritorp, som anförde: Herr talman! Under det plenum i denna kammare, som avbröts vid femtiden för middagsrast, uttalades från talmansstolen som ett önskemål, att denna debatt måtte kunna avslutas före midnatten. Till följd av de många anföranden, som då hölls, kunde detta önskemål icke realiserast. Jag skall emellertid nu gå före med gott exempel och fatta mig helt kort. Jag kan ju nämna, att första kammaren på eftermiddagen expedierat detta ärende på en halvtimme.

Vi hava under den hittills förda debatten i denna kammare hört olika uppfattningar. Det har varit både sådana, som ha varit nöjda med förslaget, och kanske ännu flera, som varit missnöjda med vad utskottet föreslår. Det vore kanske mycket att säga om vad som här tidigare blivit anført, men jag skall för tids vinnande avstå därifrån. Jag tror i alla fall, att den efter mig följande talaren, herr Edoff Andersson i Stockholm, kommer att låta andra toner höras än dem, som vi ha hört exempelvis från herr Carlström, herr Bengtsson i Kullen och herr Olsson i Kullenbergstorp.

Det har här vitsordats från flera talare, och det veta ju för övrigt alla kammarens ledamöter, att det nu föredragna statsutskottetsutlåtandet är enhälligt i huvudfrågan. Representanter för de partier, som äro företrädde i statsutskottet, äro ense om beslutet. Det är, som herr Lindman påpekade, mången god dag sedan statsutskottet var enhälligt i denna fråga. Jag tror det är tio år sedan så var förhållandet. Jag hoppas därför också, att de angrepp, som från skilda utgångs- och synpunkter ha kommit och komma att riktas mot detta utlåtande, icke skola vinna denna kammares bifall. Första kammaren har redan, som jag nämnde, bifallit vad utskottet har hemställt.

Herr Lindman framhöll, att det under en lång följd av år stått skarpa strider i riksdagen om dessa dyrtidstillägg. Jag förvånar mig icke heller över att man i en tid med den nuvarande omfattande arbetslösheten med ty åtföljande nöd och umbäranden och i en tid, då landets jordbrukare ha att brottas

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.) med ekonomiska svårigheter, så att de nått bristningsgränsen, kan ha olika meningar i en fråga som denna. Det tycker jag är helt naturligt. Detta utskottsutlåtande är självfallet också frukten av en kompromiss. Jag kan som bevis härför anföra, att när detta ärende kom till statsutskottet in pleno från fjärde avdelningen, som har sex ledamöter, var det icke mindre än tre olika alternativ för utskottet att välja på. Det framfördes alltså då tre olika riktlinjer. Jag vill icke här väga vilkendera av dessa tre olika meningar, som vunnit mest eller förlorat mest på den i utskottet genomförda uppgörelsen, men jag tror mig våga påstå, att kompromissen är av den innebörd, att den borde kunna tillfredsställa alla partier, och att den under förhandenvarande förhållanden är det bästa, som det var tänkbart och möjligt att få igenom. Det är min bestämda övertygelse. Jag kommer därför naturligtvis också att ge min röst för det föreliggande förslaget.

Det var emellertid icke bara detta jag här ville säga, utan jag begärde närmast ordet för att för kammarens ärade ledamöter rekommendera den reservation, som är fästad vid utlåtandet och som avgivits av herr Nilsson i Gränebo m. fl. Jag vill för min del förorda, att den måtte bifallas av andra kammaren, liksom den redan bifallits av första kammaren. Denna reservation avser att skingra de dimmor, som sväva kring detta index, och jag tycker, att alla partier borde kunna enas härom. Jag vill betona, att jag icke skulle ha varit med om denna reservation, om jag haft den uppfattningen, att dessa dyrtidstillägg inom en nära liggande framtid skulle komma att avvecklas. Den dag, då riksdagen kan antagas komma att besluta fasta löner för statstjänarna, synes mig ligga i ett lika avlägset fjärran som någonsin förut. Det bör då icke vara ur vägen, att man lyfter på den hemlighetsfulla slöja, som omger beräkningarna av detta indextal. Jag tror, att det skulle vara till gagn både för statstjänarna och för den del av svenska folket, som med misstro ser på dessa dyrtidstillägg. Som jag nämnde, har första kammaren redan bifallit denna reservation, och jag ber för min del att på det varmaste få förorda, att även denna kammare fattar samma beslut på denna punkt.

Jag vill, innan jag slutar, säga ett enda ord till den ärade talaren på Stockholmsbänken, min vän herr Arnemark. Han sade, att han icke ville vara med om denna reservation med den motivering, som givits för densamma. Jag vill då efterlysa med vilken motivering herr Arnemark vill vara med om densamma. Vidare sade herr Arnemark, att denna reservation var, om jag icke hörde orätt, ett avtryck av »Sunt Förnufts» majnummer. Det är emellertid alldeles orätt, ty den är skriven på avdelningen och icke efter tidningen »Sunt Förnuft». Det kan jag bestämt påstå.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till såväl statsutskottets hemställan som till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, av herr Nilsson i Gränebo m. fl.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade egentligen tänkt att endast i korthet yrka bifall till den av mig och mina partikamrater väckta motionen, men medan kammarens ledamöter samlas, kan det kanske vara tillåtet att säga något ytterligare i avvaktan på detta.

Jag var i tillfälle för ett par dagar sedan att säga några ord om det betänkande, som 1928 års lönekommitté har utarbetat, med förslag till lönereglering för statens befattningshavare, och jag tillät mig då säga, att det var väl knappast någon av statsutskottets ledamöter, som trodde, att detta ganska stora och dyrbara betänkande komme att läggas till grund för något definitivt förslag till lönereglering för statstjänarna. Jag skall icke upptaga tiden

'Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
med att argumentera om den saken ytterligare, men jag ber i anslutning till de synpunkterna att få säga, att det innebär dock en ganska märklig behandling av en så pass stor fråga, som frågan om lönerna till de i statens tjänst anställda befattningshavarna, att det här har utarbetats av en väl ganska dyrbar kommitté ett stort betänkande, som sedan får ligga utan att få någon användning. Man behandlar i stället frågan på det sätt, som herr Lindman här erinrade om, då han sade, att man har haft en hel mängd olika ståndpunkter men nu slutligen kommit tillbaka till enighet om vad som en gång tidigare var rådande, när det gäller dyrtidstilläggen till de i statens tjänst anställda befattningshavarna. Det vittnar åtminstone icke om någon större målmedvetenhet vare sig från statsmakternas eller från riksdagens sida, när det gäller handläggning av ett sådant spörsmål som detta.

Herr Lindman uttalade sin stora tillfredsställelse med att det hade uppnåtts enighet om ett förslag om en betydande sänkning av dyrtidstilläggs-kostnaderna och därmed naturligtvis också av dyrtidstillägget för de i statens tjänst anställda. Utan att nu ingå på läget för de lägst avlönade av de i statens tjänst anställda befattningshavarna har jag väl skäl att säga, att det är svårt eller omöjligt för dessa att bära en minskning av de löner, som de för närvarande åtnjuta. Det går nämligen icke att på detta område röra sig med en sådan matematik, som den herr Olsson i Kullenbergstorp gav exempel på, då han sade, att statstjänarna med den nuvarande ordningen ha det så, att om de rösta för åtgärder, som medföra, att skatterna bli avsevärt höjda, så få de i alla fall igen hälften i form av dyrtidstillägg. Vad är det för beräkningsgrund, som herr Olsson i Kullenbergstorp utgår ifrån? Få statens befattningshavare möjligen hela sitt dyrtidstillägg bara beräknat på de skatter, som de skola betala, eller ingår det i underlaget för dyrtidstillägget möjligen andra utgifter än skatter? Medger herr Olsson i Kullenbergstorp, att det ingår andra utgifter och väsentligen andra utgifter än skatter, är det uppenbart, att herr Olssons i Kullenbergstorp antagande, att statstjänarna skulle få igen hälften av den förhöjda skatten i dyrtidstillägg, är alldeles oriktigt. År 1920 beräknade socialstyrelsen, att skatter ingå med 7.95 procent i budgeten för en normalfamiljs levnadskostnader, och en höjning eller en sänkning av skatten i och för sig inverkar sålunda icke väsentligt på levnadskostnadsindex' höjning eller nedsättning.

Från vår sida ha vi emellertid framfört en motion, vari vi påyrka, att dyrtidstillägget skall räknas efter ett minimiindex av 160, men att index skall göras rörligt uppåt, så att, om levnadskostnadsindex stiger över 160, det skall ske en höjning av dyrtidstillägget enligt de grunder, som i övrigt äro föreslagna. Detta förslag innebär icke vad de lägre statstjänarna ha begärt i fråga om förbättrade lönevillkor. Det skulle icke innebära ett tillgodoseende av de berättigade intressen, som de lägre statstjänarna ha framfört, och allt fortfarande framföra, men det skulle i alla fall innebära en liten förbättring i läget för de sämst avlönade statstjänarna. Att försörja sig här i Stockholm och sin familj på en kontantlön av 230 à 250 kronor i månaden, ja, det torde icke tarvas några längre ekonomiska utredningar för att det skall stå klart för envar, att det är en uppgift, som är svår om icke omöjlig att lösa.

Vi ha i detta sammanhang också föreslagit, att dyrtidstillägget, när det gäller de högre avlönade befattningshavarna, skulle minskas. Vi ha, som kammararens ledamöter kunna taga del utav på sid. 3 i statsutskottets föreliggande utlåtande, föreslagit en begränsning av dyrtidstillägget för löner, som ligga på och över 17:e löneklassen, så att man för de högst avlönade skulle helt och hållet taga bort dyrtidstillägget. Visst är dyrtidstillägget för närvarande begränsat att utgå på ett av utskottet här angivet belopp, 600 resp. 700 kronor,

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
men dyrtidstillägg på dessa 600 eller 700 kronor utgår ju sedan, oavsett hur hög lönen är. Vi anse, att man skall göra den begränsningen, att för de högsta befattningshavarna skall man taga bort dyrtidstillägget men för de lägre befattningshavarna skall man med nuvarande levnadskostnadsindex vidtaga den lilla förbättringen, att man räknar tillägget efter ett minimiindexantal av 160.

Detta är, herr talman, ett förslag, som jag betraktar som så pass rimligt ur statstjänarnas synpunkt, att riksdagen har anledning att verkligen på allvar gå med på detsamma. Det är ändå på det sättet, att med löner på 230 å 250 kronor i månaden och även något däröver återstår det i en stad som Stockholm, sedan hyran blivit betald, icke tillräckligt att fylla ens det nödvändiga behovet av livsmedel. I själva verket behöva dessa befattningshavare få en betydligt större höjning av sin köpkraft än som är ifrågasatt i den av oss framförda motionen, men vi ha under nuvarande förhållanden i alla fall ansett oss böra begränsa anspråken på det sättet. Jag kommer alltså med denna motivering fram till ett yrkande om bifall till den av mig och mina partikamrater väckta motionen.

Medan jag nu ändå har ordet, skall jag också be att få säga något om de yttranden, som hittills ha förekommit i debatten. Jag finner då icke i år någon anledning att, såsom jag kanske tidigare har tillåtit mig göra, taga upp någon allvarlig polemik med herr Carlström om hans ståndpunkt i denna fråga. Av hans anförande i dag fann jag nämligen det skäl, som herr Carlström har haft för sin ståndpunkt i denna fråga i alla år. Herr Carlström sade nämligen, att han är icke och vill icke bli betraktad såsom någon statstjänarätare, men han deklarerade mycket bestämt, att bondeförbundarna borde nu sluta med sin agitation i denna fråga; och om de gjorde det, då skulle vi andra följa med också, sade han. Efter det yttrandet är det ganska klart, att herr Carlströms skäl har sålunda icke varit, att han varit statstjänarätare, som han uttryckte det, utan herr Carlströms skäl har varit rädsla för bondeförbundets agitation. Slutar man den, kommer herr Carlström att bli vänligare mot statstjänarna i fortsättningen. Jag uppfattar detta såsom ett besked om att herr Carlström har haft sin hittillsvarande ståndpunkt i statstjänarnas dyrtidstilläggsfråga, därför att han varit rädd för att bondeförbundet med sin agitation skulle hindra honom att komma tillbaka hit till riksdagen. Icke är det ett motiv, som jag respekterar — det är det naturligtvis icke — men jag förstår det, och jag förstår, att jag saknar anledning att diskutera med herr Carlström i denna fråga längre.

Herr Lindman yrkade bifall till den föreliggande reservationen om en utredning angående beräkningen av levnadskostnadsindex. En hel del andra ha också givit sin anslutning till samma reservation. Jag måste för min del säga, att jag förstår icke, vad den utredningen behövs för. Det föreligger ju en av socialstyrelsen i år utgiven utredning angående grunderna för beräkningen av levnadskostnadsindex. Det är en lunta på icke mindre än 160 sidor, och där har socialstyrelsen lämnat en fullständig redogörelse för hur man beräknar levnadskostnadsindex och vad det är för utgifter, som man räknat med för fastställande av detta index. Det föreligger alltså redan en utredning, och dessutom pågår för närvarande ett arbete med en reformering av dessa beräkningsgrunder. Det är icke så länge sedan sedan socialstyrelsen skickade ut till olika organisationer och institutioner ett formulär med begäran om yttrande om hur man skulle gå till väga vid beräkningen av levnadskostnadsindex i fortsättningen. Då en utredning sålunda gjorts och då detta arbete pågår, kan jag icke förstå vad det finns för skäl att här proponera på en ytterligare utredning om saken. Skall en kungl. kommitté göra det, blir det väl bara så, att

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

man får på nytt några större kommittébetänkanden tillverkade på statens bekostnad, men icke lär riksdagen komma att veta mera om vad som sker i fråga om levnadskostnadernas beräkning än riksdagen vet för närvarande, ty det föreligger ju redan ett utförligt material på den punkten. För egen del har jag en hel del invändningar att göra beträffande tillvägagångssättet och beträffande de beräkningsgrunder, som användas, när det gäller att fastställa levnadskostnadsindex, men dessa invändningar är jag beredd att precisera och anser icke alls, att man därför behöver någon kungl. kommitté för att utreda saken ytterligare. De representanter, som äro intresserade för saken, tycker jag skola skaffa sig dessa informationsmöjligheter på egen hand, ty det är icke så svårt, utan att det skall ske på statens bekostnad.

Herr Lindman gjorde anmärkning mot en del saker, som ingingo i grunderna för beräkningen av levnadskostnadsindex, och han sade, att han hittills icke vetat, vad det hade varit, men han förvånade sig över att till exempel kostnaden för rakning skulle räknas in i de utgifter, som tillhöra levnadskostnaderna. När jag tittar på sid. 14 i statsutskottets betänkande, så finner jag en post, som heter »Hälsovård: karbad, rakning (rakblad), hårklippning och tandkräm», och det är tydligen mot dessa poster, som herr Lindman gjorde sin anmärkning. Om man icke skall räkna med rakning, skall man då räkna med hårklippning, eller skall man tänka sig den ordningen i fortsättningen, att för sådan skönhetsvård få statstjänarna i fortsättningen icke betala ut några pengar? Följden skulle bli, att de skulle komma att skilja sig högst avsevärt från de övriga människorna i samhället. Statstjänarna skulle alltså få gå omkring långhåriga och skäggiga. Men det kan väl i alla fall inte ens vara högerns ståndpunkt, när det gäller statstjänarna, att man skall fränkänna dem rätten att åtminstone få så pass stor avlöning, att den räcker till rakning och hårklippning. Jag vet inte, om herr Lindman, när det gäller tandkräm och dylikt, räknar detta för sådana onödiga utgifter, som statstjänarna naturligtvis inte böra få kosta på sig. Om man tittar igenom, vad som härvidlag ligger till grund för beräkandet av levnadskostnadsindex, så kan jag verkligen inte tycka, att posten »rakning, hårklippning och tandkräm» kan utgöra något skäl för reservanterna att påyrka en utredning om grunderna för beräkandet av levnadskostnadsindex. Detta var, herr talman, det enda, som jag kunde finna, att herr Lindman anmärkte på, och jag satt ändå ganska nära och hörde nog på vad han sade.

Herr talman! Jag finner ingen anledning att taga upp till närmare bemötande, vad som här ytterligare har sagts vare sig från herr Olssons i Kullenbergstorp eller från herr Carlströms sida, och detta av det skälet, att det förefaller mig, som om det inte vore sakskäl, som vore avgörande för den ståndpunkt, som herrarna intaga i den här frågan. Under alla de år jag varit i tillfälle att deltaga i behandlingen av detta spörsmål har jag nämligen inte funnit ett enda sakligt skäl, med vilket man kunnat visa, att det vore möjligt för de lägst avlönade befattningshavarna att försörja sig på en mindre avlöning än den de nu ha. Man prisar statstjänarna som ofantligt samvetsgranna, plikttrogna och kunniga män, som på ett utmärkt sätt fylla sina uppgifter, men när det gäller deras avlöning, då kan man utan några som helst sakliga skäl komma och kräva betydande nedsättningar av de låga löner, som utgå till de lägre befattningshavarna.

Om det vore så, att herrarna verkligen ville pruta, då har det ju funnits tillfälle här tidigare under riksdagen att pruta på lönerna till de högre tjänstemännen. Men då fann jag bondeförbundet enhälligt med alla andra, som gingo emot en nedsättning av de högre tjänstemännens löner. Jag konstaterar alltså, att bondeförbundet var med bland dem, som inte ville gå med på vår mo-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
tion om en nedsättning av lönerna för dem, som befinna sig så högt upp på löneskalan, att man inte kan säga, att lönen erfordras för täckande av levnads-kostnaderna. De som intagit en sådan ståndpunkt vilja nu komma och pruta. Det är omöjligt! De kunna inte tas alldeles på allvar, när de komma och argumentera på sådant sätt som herr Olsson i Kullenbergstorp här gjort.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig och mina partikamrater väckta motionen.

Herr Brädefors: Herr talman! Det förslag till dyrtidstillägg för statstjänarna, som här föreligger i statsutskottets utlåtande, innebär en betydande sänkning av statstjänarnas löner. De lägre statstjänarnas löner äro emellertid redan nu för låga och skulle därför behöva regleras uppåt i stället för nedåt.

I årets statsverksproposition föreslår regeringen, att dyrtidstilläggen till befattningshavare i statens tjänst under nästa budgetår skall utgå efter ett index av 156 och i övrigt efter samma grunder som under innevarande år. När man studerar statsutskottets utlåtande, finner man emellertid, att inte ens regeringspartiets egna ledamöter i utskottet ha biträtt regeringens förslag, utan de ha i fullt samförstånd med de borgerliga utskottsledamöterna förordat en sänkning av index till 152 med åtföljande reducering av de statsanställdas löneförmåner. Av socialdemokraternas handlingssätt i utskottet och i övrigt kan man dra den slutsatsen, att regeringens proposition om oförändrade dyrtidstillägg inte varit så allvarligt menad, utan att den endast varit avsedd som en tom gest för att försöka inbilla de statsanställda, att den socialdemokratiska regeringen kämpar för de lägre statstjänarnas intressen och att det är riksdagen och dess borgerliga partier, som bära ansvaret för lönesänkningen. Endast en av de socialdemokratiska utskottsledamöterna, herr Anderson i Råstock, har reserverat sig för en högre indexsiffra, nämligen 154. Herr Anderson i Råstock har haft ordet i denna debatt, men han har ännu inte ens yrkat bifall till sin egen reservation, och vi få väl se, om han kommer att göra det senare. Men herr Anderson i Råstock har inte, han heller, i sin reservation velat gå med på regeringens förslag, utan även han har förordat en lönesänkning för statstjänarna, trots att han själv är, eller rättare sagt har varit statstjänare och tillika är ledamot av en av de största statstjänareorganisationernas förbundsstyrelse.

Jag förstår, att socialdemokraterna komma att försvara sig med att prisindex har sjunkit, sedan regeringen framlade sin proposition, och att det nu står i 153. Det är mycket riktigt, att prisindex har sjunkit med en enhet, men redan då regeringens proposition framlades, var index 154, och ändå föreslog regeringen ett index av 156 för beräkning av statstjänstemännens dyrtidstillägg. Finansministern motiverade detta i remissdebatten med att man med största sannolikhet kunde räkna med att prisindex snart åter skulle gå upp till vad det förut varit. Sedan dess har riksdagen vidtagit en rad åtgärder i prisfördyrande syfte i form av nya och höjda tullar, skatter på olika livsmedel och andra varor, acciser m. m., och man har dessutom gått in för en ny valutapolitik, som syftar till en stegring av prisnivån, för att inte tala om den allmänna tendensen till höjning av den direkta beskattningen. Man kan alltså på goda grunder säga, att före nästa budgetårs utgång är levnadskostnadsindex åtskilligt högre än det av regeringen föreslagna löneindexet, och även om utskottet hade tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, hade det alltså för de arbetargrupper, som direkt eller indirekt beröras härav, varit för låga beräkningsgrunder med hänsyn till den kommande prisstegringen.

Förutom den ordinarie och extraordinarie statstjänarekåren, som direkt be-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
röres av riksdagens beslut i denna fråga, finnes det även andra statsanställda arbetargrupper, till exempel järnvägsverkstädernas personal och banarbetarna samt viss personal vid telegrafverket med flera, vilka ha kollektivavtal och som indirekt beröras av riksdagens beslut i denna fråga. Järnvägsstyrelsen har redan sagt upp avtalet för sin verkstadspersonal och har inte börjat med några underhandlingar om nytt avtal i väntan på riksdagens beslut i dyrtidstilläggsfrågan för att sedan på grundval av detta beslut ytterligare sänka verkstadspersonalens redan förut låga löner. Man kan i detta sammanhang påpeka, att vissa av järnvägens verkstäder gå med reducerad arbetstid, och personalen vid dessa kommer därför genom riksdagens beslut att ställas under svältgränsen. Enahanda är förhållandet med de på kollektivavtal anställda vid telegrafverket.

Herr Anderson i Råstock har i sin reservation anfört budgetära skäl för lönedepressningen. Det är inte första gången som man anför sådana skäl, utan det har tidigare anförts till och med av de socialdemokratiska ministrarna, att det statsfinansiella läget inte medger högre dyrtidstillägg åt statstjänarna, och man har även under dagens debatt pekat på de statsfinansiella skälen, som lägga hinder i vägen för ett högre dyrtidstillägg. Man har alltid haft statstjänarnas dyrtidstillägg, som alltid beslutas i riksdagens elfte timme, som budgetregulator, och det är precis samma förhållande i år. I statsutskottet räknade man med att genom den föreslagna sänkningen av index uppnå en besparing av 7 å 8 miljoner kronor. I verkligheten blir dock denna besparing betydligt större, när man räknar med de arbetargrupper, som äro anställda med kollektivavtal och som i sina nya avtal komma att få reducerade löner på grund av riksdagens beslut i dyrtidstilläggsfrågan. Dessa miljoner tagas huvudsakligen från de lägre statstjänarna och arbetarna, och lika enig som man är i dessa åtgärder från socialdemokraterna till yttersta högern lika enig är man, när det gäller att försvara de högre tjänstemännens och ämbetsmännens löner, vilka i många fall gå upp till 30,000—40,000 kronor om året.

Den förste talaren i debatten, herr Lindman, har beundrat enigheten inom utskottet och givit utskottsbehandlingen och utskottsförslaget sin välsignelse. De lägre statstjänarna ha redan länge väntat, och man kan också säga hoppats, att på parlamentarisk väg få sina intressen tillgodosedda, men de ha gång på gång blivit besvikna och tagna ur denna villfarelse av statsmakterna. Nu ha de endast den vägen kvar att använda samma vapen som andra arbetargrupper använda mot en oresonlig arbetsköpare, nämligen strejkvapnet. De lägre statstjänarna ha sina fackorganisationer, vilka kunna bli ganska obehagliga för herrar lönedepressare, den dag då statstjänarna använda dem som kamporganisationer för att värna om sina berättigade intressen. Det är heller inte så, att det inte finns någon opinion bland statstjänaremassorna ute i landet på grund av utskottets uttalanden och förslag i dyrtidstilläggsfrågan. Det finns tvärtom en ganska stark opinion bland de lägre statstjänarna mot statsutskottets lönesänkingsförslag. Man kan dock säga, att denna opinion kanske inte kommer så tydligt fram, därför att de socialdemokratiska ledarna söka dämpa och undertrycka den så mycket som möjligt. Jag känner till detta undertryckande från de föregående åren, när man från socialdemokratiskt ledarehåll alltid försökt göra gällande, att när dyrtidstilläggsfrågan är under riksdagens behandling, så skall man inte med uttalanden och opinionsyttringar irritera riksdagsmännen i deras arbete. Jag har emellertid här ett uttalande från de tullanställdas samorganisations avdelningar i Stockholm och Göteborg, som ha en sammanlagd medlemsiffra av 650. De ha enhälligt protesterat mot statsutskottets lönedepressningsförslag, och det

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.) heter i uttalandet, att därest riksdagen skulle gå in för regeringens förslag, så bör indextalet göras rörligt uppåt för att skydda statstjänarna under en eventuell kommande dyrtid.

Till dem som här ha talat om, att man inte skulle behöva räkna med att köpa en överrock om året, och andra dylika struntsaker för att försöka motivera sin ståndpunkt i lönenedpressningsfrågan, må jag säga, att dessa herrar skulle verkligen ställas öga mot öga mot de lägre statstjänarna i deras organisationer; då skulle de nog få se, vilket svar de finge på sina lumpna uttalanden.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till motionen nr 326.

Herr Strindlund: Herr talman! För det sakliga innehållet i det utlåtande, som vi nu diskutera, behöver jag väl knappast redogöra, åtminstone inte på detta stadium av debatten. Som alla känna till, är utskottet enhälligt i huvudfrågan, men detta har dock inte hindrat, att utskottsutlåtandet här av flera talare skarpt kritiserats.

Bland andra var ju herr Carlström den som kanske hårdast gick till rätta med utskottet för dess ställningstagande i den föreliggande frågan. Han yttrade till och med, att vi äro sålda, och han vände sig med sina anmärkningar särskilt mot bondeförbundarna. Men nog tycker jag ändå, att herr Carlström, innan han går in för att klandra andra partier, först borde sopa rent framför egen dörr, ty i den här frågan finner han inte ens sina partikamrater på den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

I sitt anförande krävde herr Carlström kort och gott en utjämning mellan de olika befolkningsgruppernas inkomster, och däri instämde herr Olsson i Kullenbergstorp. För min egen del får jag säga, att jag fullt kan ansluta mig till den uppfattningen att vi måste söka åstadkomma en utjämning. För att nå det målet anvisas i den av herr Olsson i Kullenbergstorp väckta motionen vägar. På första sidan av motionen ha vi den ena av dessa angiven. Där står nämligen: »Det vore helt naturligt mest tilltalande, om man kunde åstadkomma en sådan höjning av prisnivån för näringslivets produkter, att den nuvarande löneställningen kunde bibehållas.» Det är sålunda den ena vägen. Den andra vägen är den, som herr Carlström framför allt tycktes rekommendera, nämligen den, att man skall försöka sänka inkomsten för dem, som ha det bättre ställt än jordbrukarna, och därigenom åstadkomma utjämningen.

Efter mitt kynne är den senare vägen den mest tilltalande. Men som förhållandena nu ligga till är den emellertid synnerligen svårframkomlig, och jag vill därför till herr Carlström säga, att därest man vill driva praktisk politik, blir man, sedan man nu prövat denna väg i så många år, tvingad att åtminstone försöksvis slå in på den andra vägen. I annat fall kan det gå för herr Carlström själv som jag nyss tyckte, att hans anförande närmast påminde om: att det blir en strid mot väderkvarnen.

I vilket fall som helst kunna vi vara ense om att vi måste sträva efter att få till stånd en viss utjämning. Först och främst måste man då bestämma sig för på vilken nivå man vill stabilisera såväl varupriserna som lönerna. Herr Olsson i Kullenbergstorp har härvidlag under instämmanden deklarerat, att han ville rekommendera 1905—1913 års prisnivå. Det är ju klart, att i princip är det precis detsamma, för vilken nivå man än bestämmer sig. Huvudsaken är, att man kan få till stånd en sådan utjämning, att samtliga, som beröras av den, bli ungefärligen lika behandlade. Man kan följaktligen mycket väl ta den nivån, men man kan också bestämma sig för en annan prisnivå såsom grund för utjämningen.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Då jag icke anslutit mig till herr Olssons i Kullenbergstorp motion, för vilket jag klandras av en hel del, måste jag nog, så tillspetsad som hela frågan nu blivit, med några ord söka motivera mitt ståndpunktstagande. Jag finner förhållandena f. n. vara sådana, icke minst efter det beslut, som i går fattades av riksdagen, och efter de åtgärder, som eljest påtänkts, att knappast någon i nuvarande läge kan med bestämdhet säga, på vilken nivå vi komma att få stabiliseringen. Då undrar jag ändå, om man inte gör klokt i att i ett sådant läge ställa sig i någon mån avvaktande. Bara detta förhållande borde enligt min mening vara tillräckligt skäl för att gå in för vad statsutskottet föreslagit, vilket innebär, att index skulle åter bli rörligt och dyrtidstilläggen bestämmas i anslutning till prisutvecklingen. I motsatt fall är jag rädd för att det kan gå ungefär som herr Carlström befarade den 25 maj 1929, då han förordade lönstillägg åt skollärarna, att ett avslag skulle komma att fattas som ett slag i ansiktet på vederbörande. Detsamma skulle kunna bli fallet nu. Det kan knappast vara riktigt logiskt att samtidigt som man går in för en prishöjning på produkter gå in för en kraftig nedskärning av statstjänstemännens löner. Detta innebär från min sida icke något framtida ståndpunktstagande i fråga om tjänstemännens löner. Dessa bör man alltid äga möjlighet att ompröva, och min principiella uppfattning är att dessa löner böra så avvägas, att de något så när anpassa sig efter de produktiva näringarnas avlöningsmöjligheter. I nuvarande ekonomiska läge är det synnerligen svårt att avgöra hur dessa komma att bli. Därtill kommer en sak, som för mig varit avgörande vid mitt ställningstagande i statsutskottet, nämligen det allmänna läge, vari vi befinna oss. Detta är enligt min mening så pass tillspetsat, att det behövs och kräves gemensamma ansträngningar för att råda bot på missförhållandena. Då tror jag icke, att det skulle vara lyckligt, om man ställde en så pass stor befolkningsgrupp, som våra statstjänstemän utgöra, i oppositionsställning. De skulle icke kunna förstå detta, utan om man vill ha dem som medintressenter i detta återuppbyggnadsarbete, så måste vi i det läge, vari vi befinna oss, även visa dem någon förståelse.

I anledning av ett anförande, som hölls av en talare på Stockholmsbänken, vill jag upprepa, att ni icke skola tro, att detta är från min sida något slutgiltigt ståndpunktstagande till den fråga, som vi här behandla, utan jag vill t. v. ställa mig avvaktande. Mitt framtida ståndpunktstagande kommer att bli beroende av den utveckling, som vi ha att emotse, och jag vill säga till statstjänstemännen, att det i någon mån kommer att bero på den förståelse, som statstjänstemännen i sin tur hysa mot oss andra inkomsttagare inom landet, i vilket avseende, jag vågar påstå det, de hittills betänkligt brustit. Ty man kan icke vara med om att här betala full kompensation åt statstjänstemännen, som de hittills krävt, samtidigt som de icke vilja vara med om en enda åtgärd, som i någon mån skulle höja inkomsterna från jordbruket. Det är därför, som mitt ståndpunktstagande i framtiden kan komma att delvis bli beroende på den förståelse för vårt yrke och våra näringsfrågor, som statstjänstemännen komma att visa. Jag tycker, att det är intressant att nu i någon mån få sätta dem på prov. Detta om huvudfrågan i utlåtandet.

Jag vill därtill lägga, att även om man nu tager utskottets förslag i den del, varom jag nu uttalat mig, så är det alldeles klart, att, oavsett vilka dyrtidstillägg man än utmäter, det måste vara ett gemensamt intresse att ha beräkningarna varpå detta dyrtidstillägg grundar sig så klanderfria som möjligt, och ur den synpunkten och i övrigt med instämmande i vad herr Olsson i Kullenbergstorp anfört vill jag för min del rekommendera både ett bifall till reservationen och ett bifall till utskottets förslag. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till desamma.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! När jag begärde ordet, var det icke för att jag tänkte polemisera mot herr Brädefors. Men när jag hörde, hur han yttrade sig i denna fråga, kan jag icke underlåta att säga några ord till honom. Herr Brädefors måste vara den ende här i kammaren, som icke fattar, vad detta förslag innebär, ty på annat sätt kan man icke tolka hans uttalanden. Ändå är herr Brädefors statstjänare och borde liksom andra kammarens ledamöter förstå, vad som föreslås i detta förslag.

Herr Brädefors nämnde t. ex., att tullmännen i Göteborg och Stockholm begärt, att dyrtidstilläggen skulle anordnas på det sättet, att de vid en prisstegring skulle få följa med. Jag kunde icke fatta herr Brädefors uttalande på annat sätt, än att han ansåg, att här har statsutskottet varit så elakt i detta avseende, att det icke velat vara med därom. I en något liknande riktning gick hans anförande, när han talade om herr Andersons i Råstock reservation. Där uttalade han sig på sådant sätt, som om han trodde, att herr Anderson i Råstock gick in för att dyrtidstillägget skulle utgå efter ett prisindex på 154, medan de andra ville ha ett fast index på 152. Jag måste säga, att jag blev ganska förbluffad, när jag hörde detta anförande av herr Brädefors. Det är ju tvärtom på det sättet, att det, som tullmännen i Göteborg och Stockholm begärt, kommer att effektueras, om utskottets förslag om ett rörligt dyrtidstillägg bifalles.

För övrigt vill jag i detta sammanhang säga, att jag har en bestämd känsla av att statstjänarnas representanter och de, som stå dem nära i statsutskottet, lyckats åstadkomma det mesta möjliga i nuvarande situation. Det har varit ett sakligt ståndpunktstagande, som resulterat i *någon*ting, och det är det bästa, som varit möjligt att få, under det att herr Brädefors, sin vana trogen, hellre går fram på andra vägar, på rena demonstrationsvägar, som, om de fullföljas, antagligen skulle resultera i, att statstjänarna skulle få det sämre, än som nu blir fallet. Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Det var emellertid egentligen icke för att yttra detta, som jag begärde ordet, utan för att yttra mig om den reservation, som är avgiven här rörande en utredning av de utgiftsposter, som ingå i de beräkningar, som ligga till grund för dyrtidstilläggsindex' fastställande. Jag måste säga, att den, som är placerad i en dyrort, där det är höga skatter, måste finna det fullständigt orimligt att antyda, att man ur dessa beräkningar skulle taga bort en så stor post som skatten. Det är ett faktum, att i skattetyngda kommuner denna post uppgår till 24 å 25, ja kanske ännu högre procent av en hushållsbudget. Att taga bort en sådan post, vore sålunda orimligt. Det skulle kanske vara rimligt, om denna post vore *stabil*. Då betydde det kanske icke så mycket, hur stor posten är, men då den är i ständig uppgång, måste man säga, att det är en orimlig ståndpunkt att icke taga hänsyn till densamma. Nu är det ju intet hinder för att — även om reservationen avslås — vederbörande myndighet kan pröva, huruvida *andra* poster, som äro av mindre betydelse, skola vara med vid denna uträkning. Men den saken kan klaras, utan att utredning begäres av riksdagen. Jag skall alltså från denna utgångspunkt yrka också be att få säga några ord till herr Olsson i Kullenbergstorp. Han gjorde gällande, att här skulle särskilt för de lägre befattningshavarna själva löneställningen ha blivit dubbelt så bra, som den var vid tiden före kriget eller år 1913. Det påståendet har bemötts här vid många, många tillfällen, men jag vill i detta sammanhang säga, att även om det vore så, att lönerna på visst sätt kunna beräknas hava höjts något litet, så är det att märka, att hela löneställningen icke förbättrats för de lägre befattningshavarna. Ty det

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
kommer till en massa omständigheter, som göra, att summan av lönerna för de lägre befattningshavarna genomsnittligt blivit ofördelaktigare. Den omständigheten, att det nu tar längre tid för befattningshavarna att vinna ordinarie anställning, försenar löneförhöjningen, så att resultatet blir, att åtminstone den samlade lönesumman som en befattningshavare uppbär efter vissa års anställning oftast icke alls träffas av den karakterisering, som gjordes av herr Olsson i Kullenbergstorp. Vidare är att märka, att med avseende på en hel del av de lägre befattningshavarna det nu kräves större kvalifikationer än förut. De måste gå igenom vissa kurser och skaffa sig en högre utbildning, de användas nu ofta till högre kvalificerat arbete än förut, och framför allt kan man säga, att nu för tiden rationaliseringen resulterat i, att man söker av arbetskraften utvinna större effekt överallt inom statstjänsten än man gjorde förut. Detta är synpunkter, anser jag, som spela en viss roll, när man bedömer dessa frågor, att vederbörande alltså få göra mera skäl för sig i många avseenden och de utnyttjas på sådant sätt, att en viss av staten utlagd personalkostnad ger större arbetseffekt inom statsförvaltningen.

Herr talman! Ur dessa synpunkter har jag, enligt mitt förmenande, all anledning att yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Falla: Herr talman! När jag vid riksdagens början tillsammans med ett antal ledamöter av denna kammare väckte en motion med yrkande, att dyrtidstilläggen skulle utgå efter ett indextal av 146, så låg bakom detta yrkande en bestämd uppfattning om den bästa och genaste vägen ur det ekonomiska kristillstånd, vari vi nu befinna oss. Den bristande balansen mellan produktionskostnader och produktpriser, emellan folkhushållets resurser och de bördor, som samhället genom alltför generösa åtaganden och vidlyftig expansion pålagt folket, måste enligt min och mångas mening nödvändiggöra en återgång till något blygsammare existensförhållanden för den enskilde, för stora folkgrupper, för samhällseliga institutioner och statliga organ. Vi måste söka oss fram till ett nytt jämviktsläge med lägre löner och en lägre omkostnadsnivå, så att vi få möjligheter att åter framställa nyttigheter till sådana priser, att vi kunna få avsättning för dem och därmed bereda arbete och försörjningsmöjligheter för folket. Från denna mera anspråkslösa ställning kunna vi inrikta våra bemödanden att ernå större ekonomisk stabilitet i folkhushållet för alla dess olika grupper. Jordbruksnäringens utöware ha sedan länge tvingats ned på ett mycket lågt ekonomiskt plan. Andra folkgrupper söka hålla sig kvar på ett plan, som står i nivå med inbillad ekonomisk storhetstid för landet, även sedan det blivit för alla uppenbart, att underlaget för denna höga standard saknas.

Denna, som jag ansett och alltjämt anser, nödvändiga anpassningsprocess kunna icke statens befattningshavare stå utanför och oberörda av. De höra till folkhushållet och äro i sin mån beroende av dess villkor. De måste alltså följa med i den allmänna rörelsen, likaväl när denna är sammandragning och begränsning, som när den är inriktad på expansion. I det ekonomiska läge, vari vi nu befinna oss, anser jag sålunda, att en begränsning av dyrtidstilläggen efter indextalet 146 vore både berättigad och nödig.

Emellertid skall jag nu be att till min ärade vän på Västernorrlandsbanken, herr Sandström, få säga ett par ord i anledning av hans yttrande för en stund sedan. Han yttrade, att statens befattningshavare aldrig fått full kompensation för den prisstegring, som ägt rum efter 1913, ty 1919, när löneregleringen för kommunikationsverken genomfördes, utgick man från den prisstegring, som ägt rum från 1905 års lönereglering fram till 1914, och förutsatte vidare, att denna utveckling skulle fortsätta i samma takt fram till 1923. Den

• *Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.* (Forts.)
ökning på 18 procent, som framgick av detta beräkningssätt, motsvarade icke på långt när den prisstegring, som kriget och dess följder medfört. Denna framställning är på en avgörande punkt oriktig. Det var icke på 1907 års lönenormer ökningen lades utan på den 1919 utgående lönen. I denna ingick då tillfällig löneförbättring och provisorisk lönereglering med rätt avsevärt belopp, som de föregående åren tillkommit. Resultatet blev sålunda icke en löneökning för befattningshavarna på 18 procent jämfört med den lönereglering, som fastställdes 1905 och, jag tror, trädde i tillämpning 1907. Löneökningen blev i stället varierande. För en del befattningshavare över 90 procent, för de stora för löneregleringen grundläggande grupperna över 50 procent men däremot väsentligt mindre för de högre befattningshavarna. På dessa sålunda fastställda löner utgå dyrtidstillägg efter de grunder, som vi i dag diskutera. När det påstås, att statens befattningshavare icke fått kompensations för prisstegringen från 1913, är detta påstående sålunda icke riktigt. Jag tror, att det är skäl att göra denna tillrättaläggning, eftersom detta resonemang så ofta kommer igen i diskussionen om dyrtidstilläggen.

Jag skall nu be att få i förbigående säga ett par ord i anledning av ett yttrande av herr Strindlund. Han angav som förutsättning för sitt framtida ställningstagande till denna fråga det sätt, varpå statstjänstemännen i sin tur behandla jordbrukarnas ekonomiska frågor: Om, sade han, dessa sätta sig emot varje åtgärd, som syftar till förbättring av jordbrukarnas ekonomiska läge, så skulle han i sin tur nödgas intaga en för dem icke förmånlig ställning. Jag har svårt att förstå herr Strindlunds resonemang på denna punkt. I varje fall kan jag betyga, att de statstjänstemän, som tillhöra det parti, som jag tillhör, vid varje förekommande tillfälle ha varit med på de åtgärder, som åsyfta att förbättra det ekonomiska läget för jordbruket. Vid intet tillfälle hava statstjänstemännen inom högern intagit en annan ställning, utan de ha stått fullt solidariska med lantbrukets representanter i detta hänseende.

På senare tid har det emellertid hänt åtskilligt, som ställt frågan om dyrtidstilläggen i något annorlunda läge, än när jag väckte min motion. Genom den mycket omtalade bytesaffären mellan regeringspartiet och bondeförbundet har i varje fall för den närmast kommande tiden utvecklingen länkats in på vägar, som äro diametralt motsatta dem, som jag nyss antydde som önskvärda. I regeringspropositionen 260, som behandlades i går och då bifölls av riksdagen, ha vissa riktlinjer angivits för vår penningpolitik, avseende ett i viss mån försämrat penningvärde. Även om detta, såsom angivits, icke skulle komma att få någon större inverkan på levnadskostnaderna — det synes ju också framgå av den vid detta utlåtande fogade bilagan — så är dock tendensen klar och otvetydig, och man vet aldrig, var en sålunda igångsatt rörelse kommer att sluta. Av större betydelse är dock den uppskruvning av lönenivån för arbeten igångsatta för att motverka arbetslösheten, som ingår som en avgörande punkt i den politiska affärsuppgörelse, som jag förut antytt. Detta måste utan tvivel sträcka sina verkningar ut över den allmänna lönemarknaden, så att den med hänsyn till näringslivets möjligheter att arbeta alltför höga lönenivån fastläses eller kanske delvis pressas ytterligare uppåt. Därigenom har grunden för mitt ståndpunktstagande i denna fråga blivit underminerad. Att, mitt under det att statsmakterna pressa fram en ekonomisk utvecklingslinje med tendens att konservera eller öka löneförmånerna för grupper, som jämförda med statens befattningshavare redan förut äro i många fall överkompenserade, reducera statstjänstemännens löneförmåner, så att deras dyrtidstillägg understiger levnadskostnadsindex, kan knappast vara rimligt eller riktigt. Liksom bondeförbundets representanter i statsutskottet, förmodligen som en del av partiets politiska bytesaffär, accepterat indextalet 152, så nödgas även jag över-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
giva min tidigare, fullt riktiga position och nu taga konsekvenserna av det förändrade läget. Därmed har jag motiverat, varför jag kunnat i denna del reservationslöst ansluta mig till utskottets förslag.

Den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. avgivna reservationen ligger vid sidan av huvudfrågan, och kan ses oberoende av vilket tal man vill beräkna dyrtidstillägget efter. Emellertid är det så, att beräkningen av grunderna för index, sådana de återgivas i tabell 1 på sidorna 12—15 i utlåtandet, kan giva anledning till stor tveksamhet. Särskilt gäller detta inräknandet av skatterna i indexberäkningen. Om exempelvis staten anser sig tvungen att för sina behov hårdare beskatta de olika skatteobjekten, är det väl icke meningen, att staten skall lämna skattedragarna ersättning helt eller delvis för skatten. Då skulle ju proceduren vara alldeles meningslös. Andra skattedragare ha icke någon sådan möjlighet att få skattekompensation, och det förefaller, som om statens befattningshavare knappast kunde pretendera på en särställning i detta avseende.

Likaså måste man ställa sig betänksam gentemot ett inräknande av vissa njutningsmedel samt nöjen och förströelser i index, då det knappast finns någon norm eller någon gräns för möjligheter till utökning därvidlag, om man icke vill sätta en alldeles godtycklig sådan norm.

I varje fall äro beräkningsgrunderna sådana, att en genomgående undersökning rörande desamma är mycket befogad. Då en sådan syftar till att få fram så rationella och hållbara grunder som möjligt, borde det ej vara anledning att motsätta sig en dylik utredning, som torde kunna ske utan några större kostnader.

Jag yrkar alltså därvidlag bifall till den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lovén: Herr talman! Jag vet icke, hur många gånger denna fråga om statstjänstemännens dyrtidstillägg behandlats här i kammaren. Men jag får säga, att jag kände icke igen herr Carlström från debatterna förut i denna fråga. Det var ingen flykt, ingen geist över herr Carlströms angrepp på statstjänstemännens löner i år, och anledningen därtill har jag svårt att räkna ut. Det verkade, som om han var både förvånad och förargad över att utskottet blivit enhälligt, och långt ifrån att såsom herr Lindman uttala sin tillfredsställelse över att man kommit till enighet i utskottet, visade sig herr Carlström mycket förgrymmad över denna enighet. Men herr Carlström fann sig ganska fort, och han kom fram med det enda medel, som hjälper mot depression här i landet, nämligen »vägen tillbaka» eller — omskrivet med herr Carlströms terminologi — parollen: ned med lönerna för arbetare och löntagare i detta land! Sedan försökte herr Carlström på ett sätt, som verkligen var roligt, att pigga upp bondeförbundets ledamöter dels för deras agitation ute i valrörelsen och dels för deras motion. Det var icke möjligt att undgå att förstå herr Carlströms förtrytelse över att bondeförbundet hade underbjudit herr Carlström motionsvägen i avseende å lönerna åt statstjänstemännen. Den förtrytelsen var så genomskinlig och förargelsen över detta faktum så stor hos herr Carlström, att ingen kunde misstaga sig på att den berodde på att han stannat vid 146, medan bondeförbundet gått ned till 136. Men jag är övertygad om att skall här motioneras i denna fråga nästa år, kommer herr Carlström icke att låta någon distansera sig. Han kommer då att gå ned till botten, att gå vägen tillbaka, d. v. s. taga bort alla dyrtidstillägg och helst litet av den andra lönen också.

Sedan må jag säga, att herr Carlström har anspråk, han. Han menar, att en besparing av 8 miljoner i budgeten är ingenting; det sätter inga spår efter sig,

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.) säger herr Carlström. Jag tycker verkligen, att visserligen röra vi oss med stora siffror här i riksdagen — kanske särskilt i år men även i fjol, fastän det då var på ett annat håll — men nog är en besparing av 8 miljoner kronor på ett bräde beaktansvärd.

Så var han även inne på det kapitlet, hur det var år 1919, då lönerna gingo upp. Den som hade 1,000 kronor i inkomst då, fick 2,000 kronor, d. v. s. 100 % ökning. Låt oss säga, att en statstjänare hade 200 kronor i månaden. Han fick alltså sin inkomst höjd till 400 kronor. Det låter mycket, men, herr Carlström, glöm inte, att åren 1918—1919 fanns det en mägd varor, som herr Carlström och hans kamrater hade att sälja, som stego från 4 kronor till 40 kronor. Den stegringen blir i procent uträknad större än den ökning av lönerna, som herr Carlström talade om. Så var det med en hel mängd produkter, som såldes till statstjänstemän och andra människor i städerna.

Vidare sade herr Carlström vad vi alla veta och vad vi icke behöva konstatera för sjuttioelfte gången, nämligen att bönderna äro fattiga. Det veta vi, och vi ha försökt att i den mån vi kunnat hjälpa bönderna, så att de skulle få litet mera. Men då vi taga 8 miljoner kronor samtidigt från statstjänarna, kunde det väl räcka för denna gången. Statstjänarna i sin tur äro många gånger lika fattiga som bönderna. Jag vet statstjänstemän, som ha anhöriga bönder på landet och som tidigare, när bönderna hade någonting, fingo hjälp från bondehemmen — statstjänstemännen med de löner, som herr Carlström anser så höga men som i realiteten varit för låga. Nu är det icke mer att hämta hos småbönderna på landet, och man har fått resa hem med tomma korgar de sista åren. Men inte behöva vi väl göra det sämre för statstjänstemännen för att vi i någon mån hjälpa bönderna.

Herr Bengtsson i Kullen var synnerligen förgrymmad över »Övriga utgifter» vid beräkningen av index. Han höll sig icke till herr Lindmans lilla skämt om rakningen utan slog ned på teaterbiljetterna. Den kostnaden utgör 0.20 % av en lön på 3,500 kronor eller 7 kronor för en familj bestående av man, hustru och två barn. Beräkningen avser ju sådana familjer, som upptagits i socialstyrelsens levnadskostnadsindex. Jag antager, att herr Bengtsson i Kullen vet, att det finns många tusen av dessa, som icke kunna få sätta sin fot på någon teater. Jag vet förresten inte, varför herr Bengtsson i Kullen inte också talade om »pinnstolarna av björk» eller »tältsängen», som stå upptagna under samma rubrik. Dem kunde han lika gärna ha slagit ned på som på teaterbiljetterna, men det gjorde sig väl bättre att säga: statstjänstemännen måste ha dyrtidstillägg för att kunna gå på teatern — vilken fruktansvärd historia! Så var det den där överrocken, som herr Bengtsson hade för sig, att statstjänaren köper varje år. Jag trodde herr Bengtsson förstod, att det också här var fråga om man, hustru och två barn, och att pengarna äro beräknade till ytterplagg åt alla fyra personerna. Det blir sannerligen inte en överrock varje år för statstjänaren. Jag känner tvärtom många statstjänare, *som inte äga någon överrock alls* — det kan jag skaffa fram tillräckligt många bevis på. Så det är långt ifrån att de få köpa en överrock om året. Men det finns ju fler rubriker! Varför gav sig herr Bengtsson i Kullen icke in på sådant, som han själv anser sig vara specialist på, fastän ingen annan tycker, att han är det, t. ex. priserna på elektrisk ström och på medicin? Jag tycker, att då herr Bengtsson har orerat så mycket om dessa saker och spillt så oändligt mycket tid på dem här i kammaren, kunde han ju ha tagit upp dem. Men bara teaterbiljetterna slår herr Bengtsson ned på! Det gör sig bra här och nere i Västergötland att säga, att statstjänarna ha dyrtidstillägg för att gå på teatern — hela 7 kronor per familj.

Herr Olsson i Kullenbergstorp hade en del invändningar att göra mot beräk-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
ningssättet för index. Jag skulle vilja fråga min vän herr Olsson i Kullenbergstorp, varför han icke gjorde invändning mot det beräkningssätt, som tillämpades de 6 å 7 åren efter 1914, när indextalet *drogs ned* för statstjänarna. År 1919, då index skulle vara 320, blev det i stället bara 262, men då hördes inga invändningar eller ändringsförslag från herr Olsson i Kullenbergstorp och i varje fall icke från herr Bengtsson i Kullen. Men nu, när det går i andra riktningen — alla de andra i socknen, både storbönder och småbönder, ha ingen inkomst att skatta för — skatten räknas med i indexberäkningen.

Sedan, herr talman, bara ett par ord till den siste ärade talaren. När herr Strindlund slutar med att försäkra, att hans framtida ståndpunktstagande till statstjänarnas dyrtidstilläggsfråga blir beroende på huru statstjänarna och deras representanter ställa sig till andra för herr Strindlund viktiga frågor, måste man väl ändå säga, att det är ett något underligt yttrande. Det pekar hän på att herr Strindlund — och jag vet icke, hur många från sitt parti han har med sig i det hänseendet — anser, att statstjänarnas löner skola för framtiden vara ett bytesobjekt. Jag ber, herr talman, att få inlägga min protest mot det förfarandet, att de välförtjänta lönerna till en så plikttrogen kår som statstjänarna skola göras till något slags bytesobjekt.

Herr Persson i Falla var inne på något, som tuggats om här till leda, nämligen att statstjänarna fått kompensation för dyrtiden. Ja, på papperet är detta riktigt och kan bevisas. Men herrarna, både herr Persson i Falla och andra gå omkring det faktum, som herr Andersson i Stockholm slog fast, nämligen att det finns oändligt många statstjänare i våra största städer med en lön av 225 å 250 kronor i månaden. Hur de skola kunna leva på en lön, som är mindre än denna, rör icke herrarna. De må ha fått kompensation eller ej, men jag konstaterar, att detta är ett för litet belopp att leva på i städer sådana som Stockholm, Göteborg och Malmö. Sedan få herrarna räkna som ni vilja med att statstjänstemännen fått kompensation efter de beräkningsgrunder, som föreligga, och att denna skulle överstiga stegringen i dyrtiden. Lönerna äro i sig själva så små, att statstjänarna ha svårt att kunna draga sig fram hederligt och ärligt på dem i storstäderna. Den som vill kan försöka. Det blir sannerligen inga teaterbiljetter — och troligen icke för många rakblad heller, utan skäggstubben får nog växa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! När den föregående ärade talaren och jag justerade protokollet från fjolårets riksdagsdebatt i denna sak, sade jag till herr Lovén, att han åberopat mig väl åtminstone 100 gånger i sitt anförande, men när vi räknade efter, kommo vi icke upp till mer än 30 gånger — jäså, herr Lovén säger här, att det var 26, och det kan ju hända. I dag har herr Lovén icke lyckats komma upp till mer än 19 gånger. Men det kan räcka. Jag skall försöka att ej nämna herr Lovén mer än *en* gång efter detta.

Jag begärde ordet egentligen när herr Anderson i Råstock hade sitt anförande och nämnde om den stora skillnaden mellan partiprisindex och levnads-kostnadsindex. Jag gick också i mitt förra anförande ut ifrån vad sekreterare Heyman påpekat i utskottsbetänkandets P. M. om att det måste ske ett när-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
mande mellan dessa båda index. Vad beror det då på, herr Anderson i Råstock, att de icke närma sig varandra? Tror herr Anderson, att detta närmande kommer att kunna ske, om man håller arbetslönerna uppe? Kardinalpunkten i hela historien är den, att mellan råvarupriset, partipriset och detaljhandelspriset ha de hundra arbetande händerna emellan lagt på de ökade lönerna. Där kan man återfinna stegringen. Vill herr Anderson i Råstock minska på den stegringen, så var så god och beträd den vägen. Det lär icke gå på andra vägar.

Herr Andersson i Stockholm uttydde mitt anförande, som en viss potentat läser Skriften, och han talade också om att jag icke skulle ha ett enda sakskäl att komma med. Jag skall icke taga fram hela arsenalen av skäl från fjolårets debatt i denna fråga, men jag vill nämna, att jag då pekade på, att om statens affärsdrivande verk gå med förlust, därför att organisationskostnader och arbetskraft icke kunna betalas, kommer det belopp, som fattas i statstjänstemännens löner, på skattsedlarna. Och om vi hela vägen utefter i landet, såsom nu synes vara meningen, låta löneläget bibehållas, skall staten taga den förlust, som uppstår genom att det betalas högre lön än produktionen kan åstadkomma. Det är den vägen bondeförbundet och socialdemokraterna slå in på. När varken de statliga eller de enskilda arbetena i landet bära sig, skall staten stå för det minus, som uppstår. Jag fruktar, att vi då komma att låsa fast arbetslösheten.

Herr Lovén talade om att det icke gick att leva på de löner, som statstjänarna få i våra större städer. Det går icke att försörja sig hederligt och ärligt på 250 kronor i månaden, menade han. Men jag anförde ett exempel på jordbrukare, som fick reda sig på 1 krona 29 öre om dagen. Hur skall de kunna leva — det tänker man icke på? Det ser ut, som om man, när det i riksdagen resoneras om dessa saker, icke frågade efter, hur det går i det långa loppet för folket, om landets samlade tillgångar minskas. Jag talar här om utjämnning och om nödvändigheten att gå vägen tillbaka, så att *alla* få köpkraft och kunna byta produkter. Men, säger man, från statstjänarehåll, redan med utskottets förslag, vilja ni ju komma och taga ifrån oss 7 å 8 miljoner kronor? När index sjunker genom prisfall, tager man väl icke någonting ifrån folk. Det är en naturlig följd av sänkningen bara. Det är ingen, som förlorat något på den saken.

Så sade herr Anderson i Råstock, att det fanns människor i den fria marknaden med motsvarande sysselsättning, som ha 600 å 700 kronor mera om året än statstjänstemännen — han menade då de lägre statstjänstemännen. Ja, jag skall gå med på att vissa grupper har så. Men ha vederbörande mer vid de *enskilda* järnvägarna, ha de mera inom åtskilliga industrier i landet? Det är visserligen sant, att vissa kategorier inom hemmaindustrierna ha det bättre, men vi få väl i alla fall räkna med genomsnittet av det hela.

Herr Andersson i Stockholm sade, att jag var rädd för bondeförbundet. Hade jag varit det, herr Andersson, hade jag icke varit i riksdagen. Aldrig någonsin! Jag tycker, att det är alldeles för många rädda i riksdagen. Men kanske valmännen sörja för att en del komma bort. Jag är ingen legoknekt, herr Andersson, och jag vågar därför uppträda tämligen fritt i de frågor, där jag har någonting att säga.

Jag har sökt påvisa de sakliga skälen till att det är nödvändigt med en anpassning och nödvändigt att gå vägen tillbaka till mera naturliga, ekonomiska förhållanden. Detta är den väg, som måste beträdas, när allt annat ramlar.

Herr Strindlund hade litet svårt att klara sig — man vet icke, vem som är partichef inom bondeförbundet riktigt, men jag förmodar, att då bondeförbundets ledare motionerat om 136 enheter, var detta då ståndpunkten inom bonde-

'Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
förbundet. Jag antager, att han uppehållit kommunikationerna med statsutskottets ledamot i denna sak, så att herr Strindlund icke handlar alldeles vilse, när han nu intager denna ståndpunkt. Herr Strindlund adresserade sig till mig och nämnde, att när det var fråga om att folkskollärarna skulle få det tillägg de fingo på högerns initiativ för några år sedan, var jag också med om detta. Jag fick höra samma sak av en bondeförbundare förut i kammaren, innan herr Strindlund hunnit säga det, och jag svarade då, och jag svarar herr Strindlund nu, att då jag den gången gick med på en tillfällig löneförbättring, var det av det skälet, att jag visste, att folkskollärarna hade rätt att kräva en sådan för att bli *jämställda* med de övriga statstjänstemännen. Då det gällt dyrtidstilläggen, har jag, tror jag, alltid intagit den ståndpunkten, att man får försöka göra klart för sig, huru långt man i det fallet kan gå utan att återverkan på det hela blir skadlig. Jag menar sålunda, att då vi frisinnade den gången röstade för den där utjämningen åt folkskollärarna, så var det en fråga, som icke får inblandas i detta sammanhang.

Sedan sade han, att vill man driva praktisk politik, så får man icke ställa sig på tvären emot andra intressegrupper. Ja, jag vill säga det, att om man skulle kunna driva praktisk politik och komma fram till en utjämning, där man för Sveriges landsbygd, för jordbruket, finge endast ett försvinnande litet »dyrtidstillägg», jämfört med vad här är fråga om i dag, om jag tager grundlönen i betraktande, då skall jag vara med om en sådan praktisk politik. Men då denna praktiska politik, efter vad man omvittnat från åtskilliga håll här i kammaren, endast komme att leda till det, att »vi», som kunna taga ut »vår rätt, vi hava alltid rätt att göra det och komma att göra det», — om ni höja priserna — så kommer man säkerligen att få erfara, att i den mån livsmedel och andra förnödenheter stiga i pris, komma *kompensationerna* att stiga. Det ha herrarna f. ö. medgivit i detta betänkande, och tro herrarna, att man kommer att handla annorlunda i den fria marknaden? Nej, var säker om att man skall nog, som en talare från norrlandsbänken, jag tror herr Brädefors, sade, man skall nog vaka och se till, att man blir *kompenserad* för stegringen. Det är vi jordbrukare, som skola vara där nere, och är det så, att vi skulle få något mera än vi ha för livsmedlen, skall det kompenseras. Det är den »religion», man på den kanten har bundit sig fast för. — Kan man från bondeförbundets sida få fram en annan religion i det avseendet på det hållet, då lyckönskar jag herrarna, men jag tror icke det är stora utsikter, tyvärr.

Herr Persson i Falla »föll» på slutet. Han var annars inne på, att han likasom jag hade ansett, att 146 var ett tal, som man kunde stanna för. Men det hade skett åtskilligt, tyckte han, under riksdagens lopp. Jag vet icke, vad han åsyftar. Syftar han kanske på vad som kommer att ske om några dagar som motiv för att vi nu icke skola gå ned? Ja, det har väl hänt åtskilligt, kan jag tro, man har fått höra talas om sockerbetshjälp, spannmålshjälp, mjölkhjälp, o. s. v. Jag har visst förut i kammaren sagt det, att alla dessa åtgärder, som vidtagits för att hjälpa jordbruket, har jag icke på mitt lilla hemman märkt något av, mer än det att jag har fått ett par öre mera kanske för mjölken under de senaste fyra, fem månaderna, tack vare att jag betalat en viss avgift. Det är vad som har hänt där hemma på min gård. Men ärade kammarledamöter, denna händelse är icke sådan, att jag kan öka lönen till mina tjänare eller till mitt lejdfolk, denna händelse är icke sådan, att mina egna barn anse det vara möjligt att övertaga gården efter mig, när den tiden kommer. Dessa händelser hava icke den betydelsen, att Sveriges jordbrukande befolkningens ungdom kan få lust eller ens möjlighet att bliva kvar därute i bygderna, om vad som nu sker skall fortsätta att ske.

Det är därför jag menar, att huru ni än vrida och vända på detta problem

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
och tala om »vår rätt» från den ena sidan, så skola de ekonomiska naturlagarna, om jag så får kalla det, nedpressa denna rätt på en betydligt hårdare väg än vad som nu säges ske. Och om vi leva så länge, att vi få se, hur det går, skola ni, mina damer och herrar, få se, att det går i den riktningen, men det vill man undvika, det vill man komma ifrån genom att säga, att nu skola vi söka komma överens om att vi skola ge detta, och på det sättet skola vi rädda oss. Men huru mycket man vinner på den affären i det långa loppet, är jag mycket misstänksam på.

Jag vill sluta med att säga, att om det är någon, som har sakliga skäl på sin sida, kan ingen inbilla mig, att det icke skulle vara jag. Men herrarna hava alla möjliga skäl, som i detta fall, då man går till själva huvudfrågan, äro mera eller mindre ovidkommande. Det är därför, som jag givetvis nu icke kan släppa kravet, då det gäller en anpassning även på detta område, liksom jag har klart för mig att utesluter hela linjen, om vi vilja ha bort spänningen i löneavseenden eller skillnaden i priser, som är så oerhört stor, när det gäller jordbrukare och arbetare, om vi vilja hava bort spänningen mellan parti- och detaljhandelspriserna, då är det vägen tillbaka, som vi måste gå på det område, där vi nu genom höjda arbetslöner slag i slag hava kommit till detta prisläge, som kanske mycket riktigt leder till, som åtskilliga talare antytt, att en »operation» behövs. Men om allesammans äro med om att göra denna operation att få ned spänningen till en rimlig nivå, så blir visserligen operationen smärtsam för stunden, men vi skola alla må bättre av den i det långa loppet.

Det är därför jag nödgas fasthålla vid de synpunkter, som jag i denna fråga, herr talman, här låtit framkomma.

Herr Wallén: Herr talman! Jag borde, herr talman, kanske icke blanda mig i dagens debatt angående tjänstemannalönerna särskilt med hänsyn till den animositet, som otvivelaktigt råder mot statens ämbets- och tjänstemän i stora delar av vårt land och bland skilda grupper av befolkningen. Denna animositet är heller icke alldeles oförskyld. Den har till stor del sin rot däri, att statens tjänstemän icke alltid velat förstå det nödläge, vari landsbyggens folk befinner sig.

När jag emellertid trots detta här i dag begärt ordet, kan jag anföra den ursikten, att jag själv under närapå ett och ett halvt decennium tillhört just den grupp i samhället, som kallas ämbets- och tjänstemän, och dessutom såsom styrelseledamot i åtskilliga deras föreningar lärt mig känna och värdesätta stora delar och stora grupper av tjänstemännen. Jag tror mig därför i någon mån kunna fälla ett omdöme om svenska tjänstemannakåren.

Jag vill då säga, att denna kår är synnerligen välkvalificerad och plikttrogen i jämförelse med vad förhållandet är i många andra länder. De beklagliga undantag, som ägt rum vid ett eller annat tillfälle, berättiga oss ingalunda att ändra vår uppfattning därvidlag.

Men, herr talman, skulle den inställning, som från visst håll och senast från herr Carlström gjort sig gällande, vinna insteg i riksdagen och bland landets befolkning, då hyser jag grundad farhåga för att den svenska tjänstemannakåren också måste sjunka ned till samma nivå, som förefinnes i förut antydda länder. Jag tror, herr talman, att följden skulle bliva, att arbetsglädjen försvinner, arbetsintensiteten slappas och köpkraften minskas. Detta kan icke vara något intresse för Sverige och allra minst för jordbrukarna.

Jag vill i detta sammanhang vända mig direkt till herr Carlström och säga något om hans sista anförande. Det kunde kanske vara ett bra valtal nere i herr Carlströms län, men jag tror icke, att det var ett valtal, som håller i realiteten, om Sveriges bönder få upplysning om hurudana de faktiska förhål-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
landena äro. Jag skall icke närmare ingå på herr Carlströms olika yttranden, utan jag skall i stället citera en person, med ansvarsfullare ställning än herr Carlströms, nämligen den frisinnade finansministern år 1932 herr Hamrin. Han säger följande i remissdebatten: »På olika vägar och med anlitan- de av de främsta sakkunniga har jag försökt komma fram till den summa, som utvisade den statsskatt, som åvilar jordbruket, — jag säger icke jordbru- karna, ty det är som bekant många jordbrukare, som hava andra inkomster än dem, som härleda sig från jordbruk. Resultatet har blivit, att år 1931 skatterna i fråga icke överstego 6 miljoner kronor. Det är den siffra alltså, som utgör jordbrukets del i de 158 miljoner, som löpande riksstat upptager. Det blir 3.5 % av det influtna beloppet.» Herr Carlström, när vi nu försöka komma uppåt, när statens ämbets- och tjänstemän och de, som stått bakom dessa, nu försöka lyfta upp jordbruksnäringen och landsbygdens folk genom att höja priserna i stället för att göra den tillbakagång, som herr Carlström förordar, då säger jag i rättvisans och rimlighetens namn: kan det icke vara skäl att draga fram dessa 3.5 % av landsbygdens statsskatter för att ställa dem i relation till prisförbättringen! Jag tycker icke det är lämpligt, och jag tror också, att man gör alla mera rättvisa, herr Carlström, om man tager saken i rätt sammanhang och som den är. Det är icke riktigt vare sig att misskreditera och håna jordbrukshjälpen eller Sveriges statstjänstemän.

Herr Carlström undrade också, »hur det skall gå i det långa loppet». Jag vill fråga herr Carlström, hur skall det gå i det långa loppet, om det fortsät- ter på nuvarande sätt? Skulle det icke bli dödvatten även hemma i Jönkö- pings län? Det tror jag bestämt. Jag tror däremot icke, att Sveriges folk har intresse av att storkapitalets långivarekapitalister taga låntagareägarens tillhörigheter, i större utsträckning än redan skett — det räcker sannerligen — vilket dock skulle bli resultatet av herr Carlströms recept.

Jag har därför, herr talman, samtidigt som jag velat angiva min synpunkt på detta spörsmål som nuvarande jordbrukare och f. d. tjänsteman, velat be- stämt säga ifrån, att jag för min del finner det enda riktiga och rätta vara den väg, som icke bara bondeförbundet och regeringen, utan även flera andra synas gå: samförståndets väg till upphjälpande av priserna. Men då skall man också ge rätt och rättvisa åt alla.

Vad jag däremot, herr talman, skulle vilja uttala en önskan om även som f. d. tjänsteman och med kännedom om förhållandena, det är det, att tjänste- männen skola sköta sin uppgift och endast sin uppgift. Vi skola försöka få bort de utväxter, som, jag medger det, äro undantagsfall, men i alla fall fin- nas och som heta mångsyssleri, dubbeltjänst, byråkrati och tjänstemannavälde. Dem skall man gå emot med kraft, men man skall icke gå emot den stora tjänstemannagruppen, när det är goda tjänstemän, som arbeta ärligt och re- jält på sina poster.

Jag tror, herr talman, att den riktiga förutsättningen för att en lämplig förståelse mellan tjänstemän och andra folkgrupper frodas och växer blir följ- den, om tjänstemännen å sin sida vilja förstå landsbygdens intressen och om landsbygden, inklusive herr Carlström — det har jag intet hopp om förstås — vill förstå tjänstemännen. Jag tror, att därpå skulle samhället vinna och svårigheterna elimineras ut. Jag ber därför, herr talman, att säga som min mening, att framtida lönepolitik bör vara den: dugliga, arbetssamma, ansvars- kännande tjänstemän, som göra sin yttersta plikt och ägna hela sin arbets- kraft åt den tjänst för vilken de uppbära avlöning; minsta möjliga antal tjän- stemän, en tjänsteman på en plats; men samtidigt med fullgott arbete skall också sammanfalla fullgod, rättvist avvägd betalning. Därvid förlorar icke heller den grupp näringsidkare, som producerar eller säljer livsmedel, och på

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
det programmet förlorar i längden ingen lojal svensk medborgare. Sker så, vinner säkerligen i stället hela samhället.

Jag tillåter mig, efter att hava anfört dessa synpunkter, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag med tillägg av den reservation, som avgivits av herr Nilsson i Gränebo m. fl.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall icke besvära med något längre anförande, men med den ställning, jag intar bland de lägre statstjänarna, och då jag har deltagit i utskottets behandling av ärendet och därvid biträtt den kompromiss, som här föreligger, är det självfallet, att jag önskar säga några ord.

Jag vill då allra först vända mig mot vad som har sagts av den ärade representanten på Jönköpingslänsbänken. Jag har ju haft så många gäss att plocka med herr Carlström, så att jag förvånar mig egentligen icke över honom, men det kan väl i alla fall tillåtas mig att säga, att det förefaller litet underligt, när han nu här söker risa socialdemokrater och bondeförbundare gemensamt — det är ju närmast dem, han vill åt, — för att dessa biträtt den folkfrisinnade ståndpunkten inom utskottet. Jag vill tillägga, herr talman, att det är att märka, att hittills är det allenast herr Carlström från det partiet, som yttrat sig, och kanske jag kan hava anledning fråga: vad är i dag i kammaren den folkfrisinnade ståndpunkten? Är det den, som uttalats av partiets ledamöter i statsutskottet, eller är det den, som herr Carlström förfäktar? Med den aktivitet, som herr Carlström gått in i debatten, och den argumentering, som han här använder, förefaller det, som om det vore herr Carlström, som stode som segrare på valplatsen. Men jag frågar och önskar ett svar: vad är den folkfrisinnade ståndpunkten till statstjänarnas dyrtidstilläggsfråga i kammaren i dag?

Det skulle vara åtskilligt att säga ytterligare om herr Carlström, men jag vill icke få samma klander, som en ärad talare fick för en stund sedan, att han alltför många gånger nämnde namnet i debatten. Jag vill emellertid rent allmänt säga, att när man här gör jämförelse mellan statstjänarnas löner, och särskilt då de lägre statstjänarnas, från tidpunkten före världskriget och tills nu, blir denna jämförelse åtskilligt oriktig och orättvis. När man granskar siffrorna, är det möjligt, att man kan anse, att ökningen är avsevärt hög. Men man måste därvid, när det gäller de lägre statstjänarna, komma ihåg, att före världskriget hade icke statstjänarna lön enbart i kontanta pengar, utan de hade den i mycket stor utsträckning i natura. Man hade sålunda exempelvis bostad in natura, man hade beklädnad in natura. Ja, även med risk att göra mig skyldig till den förseelsen, som jag nyss tog avstånd från, vill jag säga, att jag hört herr Carlström säga i en offentlig församling, att han lagt märke till, att järnvägspersonalen numera är betydligt sämre klädd, än vad den var tidigare. Det är en följd av detta förändrade avlöningssystem. Förr gav man dem icke så mycket pengar, men man klädde dem och gav dem en bostad, så att de både hade kläder på kroppen och bostad att bo i. Sedermera har man gått ifrån detta system, och nu får denna personal liksom all annan personal betala dessa sina förnödenheter och är sålunda underkastad en högst avsevärd beskärning i sina kontanta löneförmåner, som den tidigare var helt befriad från. Var och en, som gör en jämförelse mellan dessa förhållanden under tillräckligt lång tid, måste beakta dessa saker, försåvitt han icke vill göra sig skyldig till med eller mot sin vilja oriktiga slutsatser.

Det är förnämligast dessa synpunkter, som jag velat framhålla i denna debatt; och jag vill säga en sak till, därför att det kom en av mina vänner,

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

en av mina partivänner för övrigt, och frågade, vad det är för löner, som utgå för närvarande till den stora stationskarlsgruppen i Stockholm. Det råder oklara meningar i kammaren på den punkten, man tror, att den lönen är betydligt större än vad den är. Jag skall stå till tjänst med och tala om vilka dessa ofantligt stora belopp äro. Jag har gjort det för övrigt, vill jag minnas, under fjolårets debatt också. En stationskarl i Stockholm har en begynnelse-lön av 238 kronor i månaden och en slutlön av 298 kronor i månaden. Från dessa siffror går det något över 11 kronor bort i pensionsavgift. Nu kunna säkerligen kammarens ledamöter förstå, att när denna personal sålunda har en kontant avlöning av mellan 230 och 290 kronor i runt tal, så är det verkligen icke några furstliga inkomster att leva på med hänsyn till levnadskostnaderna. De ledamöter, som nu dvalts i huvudstaden mer än fem månader, borde kunna vara skickade att bedöma, huru rikligt tillmätt en avlöning är, som uppgår till dessa belopp, som jag talat om.

Jag vågar sålunda påstå, att denna personal ingalunda är högt avlönad. Men när man talar om den lägre statspersonalens goda lönestandard, drar man ju jämförelser på de billigaste orterna, där löneläget för de grupper, som man plockar fram, t. ex. lantarbetarna, är avsevärt lågt. Men jag vill framhålla just vad jag sade förut, att när man å ena sidan räknar vissa av löneförmånerna såsom produkter in natura, medan man å andra sidan räknar med kontanta löner, blir jämförelsen icke alltid rättvisande, utan man måste i det avseendet gå till en grundligare undersökning.

Så vill jag säga ett par ord med anledning av vad herr Bengtsson i Kullen framhöll. Han sade bl. a., att man måste observera vad som rör sig i andra länder. Vi hava läst i tidningarna, sade han, att lönerna ha sänkts i en rad av länder. Ja, herr Bengtsson i Kullen, jag kan påminna om vad som hänt exempelvis i Schweiz. Där hade riksdagen antagit ett förslag om en allmän sänkning av statstjänarnas löner med 7.5 %. sålunda i den riktning, som herr Bengtsson i Kullen vill, att det skall gå. I Schweiz, som är ett särdeles demokratiskt land, har man emellertid referendum, d. v. s. folkomröstning, då det gäller vissa beslut, och ett tillräckligt stort antal medborgare krävde folkomröstning om denna fråga. Och med mycket stor majoritet avtog folket efter omröstning riksdagens beslut om denna sänkning av statstjänarnas löner och beslöt sålunda, att lönerna skulle vara orubbade. Detta har också hänt i världen, i andra länder, herr Bengtsson i Kullen! Det är icke alls säkert, att folkets breda lager, när de få rösta i dessa frågor, äro så ensidigt inställda till löneproblemet som vissa industrikretsar, vissa finanskretsar o. s. v., vilka tro, att all lösning av våra svårigheter ligger däri, att man skall sänka lönerna. Det finns också någonting, som heter: håll köpkraften uppe! Och jag tror, att herr Bengtsson i Kullen borde vara särskilt intresserad av denna sida av ett invecklat spörsmål.

Sedan slutade herr Bengtsson i Kullen med att tala om den oerhörda torka, som för närvarande råder i vårt land och som särskilt gör sig gällande i Västergötland, hans hemprovins, och sade, att vi hade all utsikt att få en ringa skörd i år, vilket komme att försvåra ställningen för våra jordbrukare. Ja, herr Bengtsson i Kullen, i fjol var det en utomordentligt rik skörd, en rekordskörd, med resultat, att priserna gingo ned. Och då ansåg han, att det var oriktigt, att statstjänstemännen skulle behöva dyrtidstillägg. Nu framhåller han, att det skall bli en ringa skörd: då är det *också* oriktigt, att statstjänstemännen skola få dyrtidstillägg. Det skulle vara ganska intressant att få veta, när herr Bengtsson i Kullen anser, att rätta ögonblicket är inne att över huvud besluta några löner åt statstjänarna, framför allt när man kallar lönerna dyrtidstillägg.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Herr talman! Jag lovade att icke hålla något längre anförande. Jag måste därför nu skynda mig att sluta, om jag skall kunna hålla mitt löfte.

Jag ber alltså med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jacobsson instämde häruti.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Jag hade verkligen icke tänkt, varken att det med ett enhälligt utskottsutlåtande skulle bli någon längre debatt i denna fråga, ej heller att jag själv skulle deltaga i denna mycket långdragna och tråkiga diskussion. Det var emellertid närmast ett uttalande av herr Olsson i Kullenbergstorp, som nödgade mig att begära ordet. Herr Olsson gjorde gällande, att ingen orätt skulle vederfaras någon, ifall vi helt och hållet ströke dyrtidstilläggen för de nyreglerade verken, och om vi ginge tillbaka till 1913 års lönenivå.

Jag ber i anledning av detta uttalande av herr Olsson i Kullenbergstorp att ännu en gång få erinra kammaren om att den officiella levnadskostnadsindex för närvarande dock är 153. Prisnivån är alltså nu 53 % högre än vad den var 1914 och än högre i jämförelse med 1913. Är det då verkligen rimligt, att lönerna i år skola utgå med samma belopp som 1914, då index var 100? Jag tycker, att *någon* rättvisa borde man väl ändå från olika håll vilja låta statens egna befattningshavare vederfaras.

Sedan har herr Olsson i Kullenbergstorp, liksom även herr Carlström — jag skall sedan icke vidare uppehålla mig vid herr Carlström, ty jag tycker, att det har tillräckligt många andra gjort — båda ha talat om jordbrukets utomordentligt låga partipriser. De äro kända av alla. Men alla ha väl också fullkomligt klart för sig — vilket för övrigt redan framhållits av herr Anderson i Råstock — att vi konsumenter köpa icke våra livsmedel till de partipriser, som jordbrukarna erhålla. Utskottets utlåtande innehåller ju en uppgift från socialstyrelsen, som visar, att för närvarande själva *livsmedelsindex* är 121, alltså 21 % högre, än vad priserna voro 1914. Nu är det ju emellertid så, herr talman, att man behöver icke bara mat för att överhuvud kunna existera. Vi kunna ju tvista om, huruvida man behöver biografbiljetter, eller om man behöver kosta på sig en rakning o. s. v. Men det räcker icke enbart med mat, så mycket tycker jag, att alla borde kunna vara överens om. Vi måste åtminstone ha kläder och kanske också någonstans att bo åtminstone om nätterna. Tillåt mig då hänvisa till utskottets utlåtande och den uppgift från socialstyrelsen, som där finnes, av vilken framgår, att *hyres- eller bostadsindex* för närvarande ligger vid 202. Hyrorna äro alltså för närvarande mer än dubbelt så höga, som de voro 1913. Och ändå, mina damer och herrar, anser herr Olsson i Kullenbergstorp, att man gör ingen orätt, ifall man sänker lönerna till vad de voro år 1913. Det förefaller mig, som om hela detta sätt att resonera är fullkomligt orimligt. Och nog måste man ha rättighet att säga, att det nästan är tröstlöst att diskutera dessa statstjänstemäns lönefrågor, när en sådan uppfattning, som den herr Olsson i Kullenbergstorp här givit uttryck åt, kan komma fram från en av riksdagens partiledare nådens år 1933, sedan vi här år ut och år in till leda hava debatterat denna fråga. Det blir verkligen icke, herr talman, mycket kvar efter denna debatt av den glädje, som vi säkerligen litet var kände, när vi fingo statsutskottets enhälliga utlåtande i vår hand.

Herr Strindlunds uttalande var i många stycken sådant, att jag med nöje kunnat instämma. Då emellertid herr Strindlund mot slutet fann sig böra i någon mån påtala statstjänstemännens och deras representanters bristande intresse för jordbrukets svårigheter, så skulle jag, åtminstone för min per-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
sonliga del, vilja göra en liten erinran, som jag förmodar, att herr Strindlund är villig att verifiera. Det är, att, såvitt jag kan erinra mig, det praktiskt taget icke funnits en enda jordbruksfråga, där icke jag visat minst lika stort intresse för jordbruket som herr Strindlund och hans egna partikamrater. Jag hoppas också och är alldeles säker om, att när vi kommit över de dagar, som vi hava kvar av riksdagstiden, och behandlat de återstående stora jordbruksfrågorna, förhållandet skall komma att vara detsamma. Därest herr Strindlunds ställningstagande i denna fråga i framtiden i någon mån kan vara beroende på, huru jag för min del ställer mig i denna fråga liksom även de tjänstemannarepresentanter, som stå mig nära, känner jag mig sålunda ganska övertygad om att den ståndpunkt, som herr Strindlund intagit i dag, icke bara är tillfällig, såsom herr Strindlund ville reservera sig för, utan jag vågar uttala en förhoppning, att den skall vara så definitivt som möjligt, och att vi två alltså icke bara i dag utan även framdeles skola kunna stå på samma linje i denna fråga.

Herr Persson i Falla gjorde vissa erinringar mot ett uttalande, som gjorts av herr Sandström. Eftersom jag begärt ordet, har jag lovat söka i någon mån bemöta detta, för att icke den sistnämnde talaren skall behöva återkomma. Det kanske också kan vara värdefullt att få denna sak klarlagd till kammarens protokoll. Jag har här framför mig 1918 års lönekommittés betänkande. Jag skall bara läsa upp sex rader för att visa, vad denna kommittés förslag innebar i fråga om kompensation för den dyrtidsstegring, som ägt rum fram till tiden för avgivandet av kommitténs utlåtande. Kommittén säger följande: »Härav framgår ock, att den lönereglering kommittén nu föreslår icke utgår från de till följd av kriget vållade onormala prisstegringarna å livsförnödenheter m. m. Tvärtom förutsätter kommitténs förslag, att *den särskilda fördyring av levnadskostnaderna, som vållats av krigsförhållandena, allt fortfarande skall täckas genom kristidstillägg.*» — Det hette kristidstillägg på den tiden.

För att ytterligare få belägg för det berättigade i det uttalande, som herr Sandström gjorde, att de statsanställda aldrig haft full kompensation, ber jag även få återropa ett uttalande av finansminister Thorsson här i riksdagens andra kammare år 1923, det år då han ju av statsfinansiella skäl, såsom de flesta känna till, ansåg sig nödsakad att på ett synnerligen kännbart sätt försämlra dyrtidstilläggen till statens befattningshavare. Då sade Thorsson följande: »Dyrtidstilläggen åt statstjänstemännen hava icke under någon period uppgått till sådana belopp, att full kompensation för den inträdda pristegringen erhållits.» Jag nöjer mig med dessa två uttalanden. Jag tror, att de äro tillräckliga för att visa, att de uttalanden, som herr Sandström gjorde, voro fullt riktiga.

Beträffande sedan den reservation, som fogats till statsutskottets utlåtande, skall jag för min del, herr talman, gärna hålla med reservanterna om, att det nuvarande sättet för levnadskostnadsindex' beräkning säkerligen icke är i alla avseenden tillfredsställande, utan att det liksom allt annat mänskligt är bemängt med fel. Från befattningshavarnas egen sida har det också redan för mycket, mycket länge sedan, gjorts framställning om att få en ändring till stånd, men det blev intet resultat av den framställningen.

Nu synes emellertid reservanterna särskilt reagera emot att skatteposten och vissa poster under rubriken »övriga utgifter» tagas med. Jag kan visserligen förstå, att man kan ha olika mening om lämpligheten och riktigheten av att taga med skatteposten. Men då det är så, herr talman, att vi här i vårt land ha ett skattesystem med icke bara direkta skatter utan även indirekta, så är det åtminstone för mig ganska svårt att finna något bärande

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
skäl, varför man just skall plocka bort de utgifter, som belöpa sig på den direkta beskattningens konto. För övrigt är det ju, såsom här framhållits även av andra talare, ganska förvånansvärt, att trots det vi haft denna indexberäkning under en lång följd av år, det är först nu, som någon kommit att tänka på, att denna skattepost icke borde vara med. Under en lång följd av år närmast efter 1914 lågo skatterna — och även »övriga utgifter» — så till, att de verkade i riktning nedåt på dyrtidstilläggen och mycket, mycket kraftigt drogo ned dessa. Jag kan ju få erinra om uppgiften från socialstyrelsen, vilken också finnes återgiven i utskottets utlåtande, att om vi t. ex. 1919 icke haft skatteposten med, skulle vi fått ett levnadskostnadsindex av 320, men tack vare att man hade skatteposten med sjönk index till 262. Men icke hörde åtminstone jag då talas om, varken från Skattebetalarnas förening eller Sunt förnuft eller någon annan, att man skulle stryka bort dessa skatteposter eller »övriga utgifter». Jag kanske också, herr talman, får tillägga, att icke heller från statstjänstemannahåll hördes då någon, som ansåg, att skatteposten borde utelämnas, utan statstjänstemännen funno det även då ganska naturligt, att också denna post ingick i levnadskostnadsberäkningarna.

Mot bakgrunden av utvecklingen tidigare kan jag sålunda för min ringa del icke finna det varken tilltalande eller riksdagen värdigt att nu komma och begära en utredning, som så uppenbart syftar till att få ned levnadskostnadsindex. Hade det varit en fullständigt förutsätningslös och objektiv utredning, som begärts, då skulle jag, herr talman, ha kunnat ansluta mig till utredningskravet. Men som reservationen nu är skriven, är detta icke möjligt.

Jag ber därför med dessa få ord att få yrka bifall till statsutskottets hemställan oförändrad.

Herr Strindlund: Herr talman! Endast ett par korta repliker.

Det var en ganska stor skillnad mellan herr Lovéns och den siste talarens anförande. Herr Lovén sade i anledning av mitt förra anförande, att han absolut icke gick med på att statstjänarnas dyrtidstillägg skulle vara något slags bytesobjekt i jordbruksfrågor. Ja, det kan nog icke hjälpas, att det i alla fall förhåller sig så, att vi vanliga människor taga ett visst intryck av, huruvida någon annan visar förståelse för vad som intresserar oss. Givetvis kan också det motsatta inträffa. Jag vill säga herr Lovén, att icke tror jag, man bygger bro för framtida förståelse berörda befolkningsgrupper emellan, om man driver den satsen, som herr Lovén tycks vilja driva, att bara statstjänarna få sitt så gör det detsamma, huru det går med andra befolkningsgrupper.

Jag vill också säga ett par ord till herr Carlström. Han sade i anledning av mitt anförande, att om man kunde driva praktisk politik, så att jordbrukarna åtminstone finge ett litet dyrtidstillägg, så skulle han också för sin del vara med därpå. Jag vill vara med om att åtminstone ett försök i den riktningen göres. Jag vill fråga herr Carlström, om han verkligen tror, att den politik, som han rekommenderar åt kammaren, är praktisk politik, d. v. s. om vi skulle inta den ståndpunkt, som från det hållet drivits i fråga om dyrtidstilläggen, då vi här diskuterat dem år efter år. Vi minnas, huru det gick i fjol. Jag anslöt mig då till ett frisinnat kompromissförslag inom statsutskottet. Naturligtvis fick jag ovet och kunde icke ens med dåvarande sammansättning av andra kammaren samla en majoritet för förslaget. Är det då praktisk politik att nu driva den linje, som herr Carlström förfäktar, har man i år större utsikter att vinna någonting i den riktningen med den sammansättning, som kammaren nu har? Jag har icke den uppfattningen om herr Carlström, att han ens själv tror på någon sådan möjlighet.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Då jag erinrar mig, huru förslaget till utskottsutlåtandet såg ut, då det kom från fjärde avdelningen, tycker jag läget är rätt märkligt. Det fanns i det samma tre alternativ. För det ena alternativet stodo avdelningens två högermän, för det andra två frisinnade ledamöter och för det tredje stodo två socialdemokrater. De frisinnades förslag till utlåtande segrade, och till sist samlades alla utskottsledamöterna; de båda andra förslagen föllo bort. Men trots detta är det, efter vad jag kan finna, ingen, som klandrat oss så hårt, som just de frisinnades talesmän här i kammaren. Jag kan icke förstå, att man kan driva en sådan politik och påstå sig därmed driva praktisk politik.

Herr Carlström: Herr talman! Jag måste begära ordet, då herr Wallén talade om att jag höll »valtal» här i kammaren. Jag vet icke, om herr Wallén gick ut under mitt anförande — han brukar visst göra det ibland — men jag måste säga, att då man hör herr Wallén tala här i kammaren, och då man hört herr Wallén i valstriden, så tycker jag, att *varje* herr Walléns anförande låter som ett valtal. Det kanske är fel; jag gratulerar emellertid bondeförbundet till att det fått en så ypperlig kraft ned från riksdagsläktaren till kammaren. Det är nog på tiden, att han får pröva sina krafter.

Sedan talade herr Wallén om det oerhörda samförstånd, som han känner. Ja, det är ju gott och väl. Men hur skall man på den vägen kunna komma dit, där vi alla få vår rätt, såsom herr Wallén ytterst tycktes vilja? Det går möjligen att i ett valtal inbilla folk detta, men icke går det i andra kammaren, herr Wallén.

Så talade han om att vi satsade bara 3.5 % till statsskatten. Ja, det är tämligen egalt, om jag, när jag skall frakta en vara på järnväg och skall betala den frakt, som omkostnaderna betinga, eller i andra olika skiften, får betala den där spänningen, som ligger mellan råvarupriset och detaljhandelspriset, eller om jag får betala den i form av direkt skatt. Det är icke på den det mest beror utan på vilken återverkan det har på hela näringslivet. Jag skall emellertid icke sysselsätta mig med herr Walléns politik ur olika synpunkter; det tror jag vara tämligen meningslöst. När det gått några år framöver, kanske vi få se, vart den bär.

Så sade herr Eriksson i Stockholm, att han ville ha reda på de frisinnades ställning i denna fråga. Ja, de frisinnade ha ju inte i denna fråga någonsin varit på en linje, så att det är inte ur den synpunkten, herr Eriksson i Stockholm, som jag gått till storms emot bondeförbundet och socialdemokraterna. De frisinnade ha bara fått lida mycken smälek från bondeförbundarna liksom högern och socialdemokraterna i valstriderna och eljest för att de varit så där tjänstemannavänliga, och det ha de varit, trots att »Carlström» tillhör partiet. Det var kontrasten här i dag, att man övergivit dessa linjer och i stället gått in för en ny samförståndspolitik, som jag har velat poängtera och ingenting annat, och jag sade i mitt första anförande, att jag hoppas att man i fortsättningen ute bland folket för herr Walléns meningar till togs, så att det går i landsbygdens folk ordentligt.

Sedan sade herr Lundqvist i Rotebro, att vi hade talat mycket för mycket här i dag, och jag får väl taga åt mig en hel del av detta. Det går jag ju med på. Men det är klart, att det kan inte undvikas, att alla inte äro så glada kanske eller känna den glädje, som herr Lundqvist känner inför utskottsutlåtandet. Jag har förut motiverat, varför jag inte kan känna någon glädje över detta förslag, och jag skall inte gå in på den saken vidare.

Men så ansåg sig herr Lundqvist kunna åberopa herr Thorsson, när det passade honom. Jag kan också åberopa Thorsson vid ett annat tillfälle, då han sade, att statstjänarna ha *ingen rätt* till dyrtidstillägg. Vad säger herr Lundqvist

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
om detta? Det är fullt riktigt, och vi kunna ju göra citat litet som det passar!

Herr Strindlund kom tillbaka till att mina linjer inte voro praktisk politik. Nej, det kanske de inte äro, herr Strindlund, men de äro det levande livets politik.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall inte hålla något anförande i dyrtidstilläggsfrågan, ty jag är ense med statsutskottet om att i frågans nuvarande läge och i detta ögonblick torde den linje, som statsutskottet enhälligt har valt, vara den mest framkomliga. Det enda i sak, som jag skulle vilja erinra om, är att jag inte tror det är någon tillfällighet, att vi nu för första gången på mycket länge ha åtminstone från statsutskottet kunnat få ett enhälligt utlåtande i dyrtidstilläggsfrågan. Jag tror faktiskt, trots de röster, som här i kväll höjts för en mycket stark sänkning av dyrtidstillägget, att det är den allmänna uppfattningen både i riksdagen och ute i landet, att inför den sannolika, jag säger endast sannolika, stegring av levnadskostnaderna, som kan inträffa, så är det nog riktigtast att återvända till de rörliga tilläggen. Det saknar sålunda inte samband med den diskussion, som hölls här i går, och den inställning, som då från riksdagens sida kom till synes, att man åtminstone önskar en återhämtning av priserna, även om man inte därav önskar eller väntar sig någon mera kännbar ökning av levnadskostnaderna.

Men om det är så, och det är därför jag har begärt ordet, att man har gått tillbaka till det rörliga dyrtidstillägget, därför att man räknar med att under den närmaste tiden indextalet verkligen skall växla, då förefaller det mig, som om det inte har varit fullt konsekvent från statsutskottets sida att inte taga hänsyn till en sådan eventuell stegring vid beräkningen av utgifterna för nästa budgetår. Det är ju så, att visserligen ha vi hela tiden sagt, att indextalet är 152, men faktum är, att det ligger ungefär vid 153, och det behöver endast stiga med $\frac{1}{2}$ enhet, alltså upp till $153\frac{1}{2}$, för att det skall räknas efter 154. Då vi nu äro beredda att åstadkomma vissa stegringar i priserna, är det mycket, mycket sannolikt, att vi under nästa budgetår få räkna med ett högre indextal än 152, och jag tror det varit försiktigast, om man i riksdagen hade beslutat sig för att beräkna utgifterna efter 154, även om man därigenom hade fått avstå från att på papperet visa en något större sparsamhet.

Emellertid, såsom väl kammaren redan har sett, har jag inte tänkt mig, att utfallet i riksdagen skulle kunna bli något annat än det statsutskottet föreslagit, men det har också föranlett, att man på inkomstsidan får lov att beräkna inkomsterna med något större försiktighet för att på det hållet taga igen och få medel att fylla ut de hål, som med all sannolikhet komma att finnas på utgiftssidan genom att dyrtidstillägget kommer att beräknas för lågt.

Det är med denna deklaration, som jag inte har något annat att tillägga, än att jag hoppas, att statsutskottets utlåtande blir kammarens beslut.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag har i början av denna riksdagssession skrivit på en motion om dyrtidstilläggens utgående efter ett indextal av 146. Nu säger man från tjänstemannahåll, att en sådan sänkning av dyrtidstilläggen skulle innebära en orättvisa, särskilt om man inom den närmaste tiden kan vänta prisstegringar. Det är ju emellertid så, att de prisstegringar, som man planerar, skola i första hand röra sig om partipriser och inte om detaljpriser. Men även om detaljpriserna på några punkter skulle komma att röra sig uppåt, blir det väl ändå otvivelaktigt så, att lantbrukarnas levnadsstandard även efter dessa eventuella prisstegringar, som kunna komma att äga rum under det

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
kommande budgetåret, kommer att bli betydligt lägre än tjänstemännens blir även efter en sänkning av dyrtidstilläggen efter index 146. Sakerligen kommer denna skillnad i levnadsstandard fortfarande att bli högst betydlig.

Vi måste nämligen betänka, att lantbrukarnas kontanta inkomster sedan åren 1925—1929 ha fallit, låt mig säga med cirka 40 procent, och därav har följt en sådan oerhörd sänkning i levnadsstandarden, där denna ej upprätthålles genom kapitalförbrukning, att den inte alls kan jämföras med vad tjänstemännen på grund av dyrtidstilläggens successiva nedgång fått vidkännas. Jag kan alltså inte dela min medmotionärs, herr Perssons i Falla, mening, att den planerade prisstegringen skulle motivera ett frångående nu av det i motionen framställda yrkandet. Jag vill för min del hålla på detta yrkande oförändrat.

I den till utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Nilsson i Gränebo m. fl. begäres en utredning om revision av de grunder, efter vilka dyrtidstilläggen lämpligen böra utgå. Jag vill för min del till fullo ansluta mig till detta utredningsyrkande, i synnerhet då jag finner det synnerligen oformligt och oriktigt, att om skatterna till stat, kommun, landsting eller vägdistrikt komma att höjas, så hålles en tjänsteman delvis kompenserad för sådana skatteköjningar. Det blir alltså så, att de, som icke äro tjänstemän, ha att betala först sina egna skatteköjningar och sedan en del, bortåt hälften, av tjänstemännens skatteköjningar. Ett sådant förhållande är oformligt och måste resultera i att tjänstemannen icke får samma intresse som andra medborgare att hålla tillbaka skatternas ökning.

Sedan en sådan oformlighet blivit bortarbetad ur de grunder, efter vilka dyrtidstilläggen utgå — om den nu blir bortarbetad — då är jag för min del beredd att framdeles, alltså eventuellt nästa år, yrka på att dyrtidstilläggen få följa en rörlig index. Till dess vill jag som provisorium yrka på en fast index av 146.

Herr talman! Jag yrkar alltså på dyrtidstillägg efter en fast index av 146 och hemställer vidare om bifall till den reservation rörande en särskild punkt, som är knuten vid statsutskottets utlåtande.

Häruti instämde herrar *Larsson* och *Olsson* i Staxäng.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast i anledning av herr Hages funderingar. Jag vill säga, att herr Hages utläggningar av herr Brädefors' anförande voro grundfalska. Brädefors bestred aldrig att utskottet ville övergå till glidande index, men vad han framhöll var, att statsutskottets majoritet och däribland de socialdemokratiska ledamöterna gått in för en lönesänkning, en direkt lönesänkning för statstjänarna.

När man hör diskussionen här, skulle man kunna tro, att här ha vi två åskådningar företrädde, den ena som vill försvara statstjänarnas löner och den andra, som till varje pris vill skära ned deras löner. I verkligheten är det ju så, att alla, som uppträtt här från socialdemokratiskt håll, gått in för lönesänkningar. Samtliga som yttrat sig, med undantag av herrar Edoff Andersson och Brädefors, ha gått in för lönesänkning för statstjänarna. Majoriteten är enig om att bestjäla statstjänarna på 7 å 8 miljoner kronor, medan det finns en minoritet, som vill gå ännu längre. Och det vill man göra, och det är det mest uppseendeväckande, i en tid, när man går in för att höja levnadskostnaderna, i en tid, när det skett så pass mycket, sedan regeringen lade fram sitt ursprungliga förslag! Jag hör av herr finansministern, att icke ens han längre vill stå fast vid det förslag, som framstälts vid riksdagens början, nämligen att dyrtidstilläggen skulle beräknas efter indextalet 156.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
Även han finner det naturligt, att man sänker indextalet till 152, trots allt det som inträffat, trots att man går in för en penningpolitik, som leder till prisstegringar genom tullförhöjningar och dylikt.

Det är det, som man måste brännmärka, det är det, som man måste konstatera, i en debatt, där praktiskt taget samtliga — även de som hyckla om tanke om statstjänarna och på sina läppar ta sådana uttryck som att statstjänarna äro en utmärkt tjänstemannakår, vars levnadsstandard man måste slå vakt om — gå in för att sänka dessa statstjänarens löner. Jag vill bara erinra om vad som anförts från bondeförbundshåll. Man säger från detta håll och för övrigt även från andra, att vad man måste gå in för, det är prisstegring. Men är det någon konsekvens i att den som går in för prisstegring kämpar för prissänkning på den viktigaste av alla varor, nämligen varan arbetskraft. Då vill man icke längre ha prisstegring. När det gäller denna vara, då anser man det fullt riktigt att sänka priserna. Bara det visar ju, hur litet konsekvens det finns i herrarnas position i denna fråga.

Sedan en annan sak. Jag skulle vilja till bondeförbundarna och till herr Carlström, som nu pläderar för en stark lönesänkning, ställa den frågan: Hur kommer det att verka för Sveriges jordbrukare, om lönerna för Sveriges statstjänare sänkas med exempelvis 25 procent? Vi ha väl närmare 100,000 statstjänare i detta land, och räknar man med deras familjer, lär man komma upp till närmare en tiondel av det svenska folket. Om man sänker dessas levnadsstandard, ha de då större möjligheter att köpa det dyrare smör, som man nu försöker få till stånd, ha de större möjlighet att köpa mjölk, ha de större möjligheter att betala de priser, som jordbrukarna anse vara skäligen? Naturligtvis har de icke det.

Därmed är det ganska klart, att herrarna, när ni här tala om lönesänkning för statstjänarna, som det har gjorts i kväll — man har till och med hotat med att bönderna skulle tillgripa utomparlamentariska aktioner — begå en svindel när de försöka inbilla Sveriges jordbrukare, Sveriges småbönder, att det är arbetarna och statstjänarna, som rå för, att det är dåliga priser och att bönderna ha det trångt. Det är icke på det viset, utan vill herrarna vara ärliga och säga klart ut vad som är orsaken till svårigheterna för jordbruket, då skall ni peka på bankerna och monopolkapitalismen. Men det gör ni icke, utan i stället försöker ni ge arbetarna skulden för detta.

Herr Lithander: Herr talman! Blott ett par ord!

Jag har velat instämma i herr Sandströms yrkande, särskilt med anledning av de ord, som han fällde om den svenska tjänstemannakåren. Jag hade velat instämma med honom, därför att jag anser det är en rätt norm att komma in på växlande index. Ty därmed återgår man till den gamla markegångstaxeringen, som åt statens ämbets- och tjänstemän under alla förhållanden tryggade en viss levnadsstandard. Men det var ett yrkande, som icke behandlades i hans motion, som jag för min del anser vara lika rättvist som att man återinför växlande index, och det är, att man tager bort den maximering, som gäller för de högre tjänstemännen. Deras löner ha på senare tid ingalunda gått upp, så att de motsvara penningvärdets fall, men fortfarande kräva vi ett mycket högt kvalificerat arbete av dem; och om man skulle vilja jämföra valören av den lön, som utgår till dessa på mycket ansvarsfulla poster placerade tjänstemän, och de löner, som här i dag till sina belopp angivits, så måste man finna, att om någonting skulle kunna sägas, så är det, att dessa statens trogna tjänstemän icke ha fått del av den lönekomensation, som betingats av tidsförhållandena.

Jag anser därför, herr talman, att det vore med rättvisa, billighet och sta-

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
tens eget intresse överensstämmande, att man toge bort maximeringen, ty är det dyrtid, så verkar den proportionellt för var och en.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, dock att jag föreslår, att den maximering bortfaller, som består beträffande tjänstemännens dyrtidstillägg.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen först propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen 1:o) på bifall till berörda hemställan samt vidare på bifall till vart och ett av de yrkanden, som under överläggningen framstälts av 2:o) herr Carlström, 3:o) herr Bengtsson i Kullen, 4:o) herr Olsson i Kullenbergstorp, 5:o) herr Andersson i Stockholm och 6:o) herr Lithander; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Bengtsson i Kullen begärde emellertid votering, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen ansåg den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Carlström votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontraposition i denna votering ånyo upptog de övriga propositionerna; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna nu vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl av herr Spångberg, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i den sålunda begärda voteringen upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 5:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 122 antager det av herr Carlström under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda förberedande votering antagit det yrkande, som under överläggningen framstälts av herr Andersson i Stockholm.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet, och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i voteringen angående kontraposition i huvudvoteringen antagit det yrkande, som under överläggningen framstälts av herr Andersson i Stockholm. Till följd härav blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 122 antager det av herr Bengtsson i Kullen under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det yrkande, som under överläggningen framstälts av herr Andersson i Stockholm.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter här efter åter intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit det av herr Andersson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

I enlighet härmed erhöll propositionen i huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes, följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Andersson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Efter det kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Här efter framställde herr talmannen rörande den av herr förste vice talmannen C. Petrus V. Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen propositioner på dels bifall till det förslag, som innefattades i berörda reservation, dels ock avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lovén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller det förslag, som innefattas i den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. avgivna, vid statsutskottets utlåtande nr 122 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Persson i Fritorp, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 79 ja och 102 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit ifrågavarande förslag.

§ 3.

Vid här på skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln,

punkten 268, gjorda framställning angående provisorisk avlöningsförbättring i vissa fall för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning i fråga om ordinarie anslaget till kungl. operan jämte en i ämnet väckt väckt motion; och yttrade därvid

*Ang. anslag
till kungl.
operan.*

Herr Christiernsson: Herr talman! Det var icke länge sedan vi hade en teaterdebatt här i kammaren, som var rätt ingående. De argument jag för mitt vidkommande då anförde ha full kraft och giltighet i avseende å både den fråga, som nu är på tapeten, och den, som kommer närmast i ordningen, och jag kan därför inskränka mig rätt väsentligt.

Jag förstår mycket väl, att den ärade motionären, herr Hansson i Rubbestad, reagerat inför den betydande summa, som driften av kungliga teatern — som den officiellt heter — tager i anspråk. Vi röra oss med en lönestat på närmare 2 miljoner kronor per år, och denna lönestat slukar inemot 90 % av samtliga utgifter. Men det är också en rätt betydande mängd människor, som ha sin försörjning på ifrågavarande verksamhet. Till operan äro knutna 34 solister, alltså sångare och sångerskor, och 52—67 orkestermedlemmar — orkestern är ju olika besatt i förhållande till vad de olika musikverken kräva enligt sakkunskapens mening. Orkestern drager en kostnad av icke mindre än omkring $\frac{1}{2}$ miljon kronor om året. Dessutom äro anställda där ett 50-tal korister samt vidare balett- och statistpersonal. Men detta är bara vad som skulle kunna sägas höra till »sången och musiken». Vi ha sedan även att tänka på den konstnärliga ledningen — inklusive teaterchefen — och den administrativa ledningen samt vidare en väldig stab av människor med olika befattningar, såsom dekorationsmålare, snickare, scenarbetare o. s. v. Jag kan bara en passant nämna, att detta att sätta upp och taga ned dekorationer kräver en lönestat på cirka 150,000 kronor. Dessutom ha vi perukmakare, garderobiärer, vaktmästare och en hel rad andra anställda. Sammanlagt är det en personal på cirka 400 personer, som ha sin utkomst på operaverksamheten.

Jag hoppas, att vi icke skola behöva gå in på någon debatt om operans konstnärliga värde. Jag kan inskränka mig till att säga, att det torde vara fastslaget både inom och utom landet, att den svenska operan i dess nuvarande skick står på en mycket hög konstnärlig nivå. Emellertid kan man alltid diskutera besparingar, och man kan t. ex. diskutera, om det är nödvändigt, att solistpersonalen består av 34 personer, såsom nu är fallet, allra helst som man vet, att endast högst 22 personer samtidigt kommit till användning under den sista säsongen. En av kamraterna här i kammaren, med vilken jag talade om saken på förmiddagen, tyckte sig häri se ett typiskt exempel på slöseri. Jag upplyste honom då om att det icke finns någon möjlighet att icke ha dubbelringar för de viktigaste rollerna. Det kan inträffa sjukdomsfall, och det inträffar särskilt många sjukdomsfall vid operan, beroende på att struparna äro ömtåliga instrument. Därtill kommer, att man icke kan låta sångarna och sångerskorna sjunga huvudpartier kväll efter kväll, utan sedan de deltagit i repertoaren några kvällar, måste de ha ledighet för att vila sina strupar. Det måste alltså finnas en bestämd reservpersonal, men det kan ju diskuteras, om denna personal kan reduceras något eller ej.

Jag måste säga, att enligt min mening ett bifall till motionen måste bli ett slag i luften. Motionären hemställer nämligen, att riksdagen skall besluta indragande av det ordinarie anslaget av 150,000 kronor, som skall utgå för

Ang. anslag till kungl. operan. (Forts.)
tiden 1 juli 1933—30 juni 1934, alltså komma till användning under det spelår, som börjar redan nu i augusti och för vilket engagemangen för länge sedan äro träffade. Med andra ord: skulle dessa 150,000 kronor nu indragas, skulle, så vitt jag förstår, följden bli den, att operan icke skulle kunna fullfölja sina åtagna förbindelser. Den skulle stå inför risken av en betalningsinställelse, vilket väl vore litet harmligt, när det gäller en institution, som dock har statlig prägel.

Det märkligaste med saken är emellertid — och det icke bara beträffande den fråga vi nu behandla utan även när det gäller nästa ärende — att man adresserar sig till Kungl. Maj:t och hemställer, att Kungl. Maj:t skall observera hithörande spörsmål och — i sistnämnda fall — söka åstadkomma största möjliga sparsamhet med lotterimedlen. När utskottets utlåtande avgavs, hade redan för lång tid sedan kommit till offentlighetens kännedom, att Kungl. Maj:t hade i icke oväsentlig grad reducerat lotterianslaget till teaterverksamheten. Så skedde nämligen vid senaste lotterimedelstilldelning. Den sparsamhet, man här talar om, var sålunda redan genomförd i den utsträckning det var möjligt med hänsyn till den utredning, som pågår. Det är en reduktion av löneutgifterna med 5 å 10 %, som vidtagits, och jag vågar påstå, att 1933 års teaterutredning haft anledning räkna sig detta till förtjänst. Frågan är nu, efter vilka linjer teaterverksamheten kan bedrivas i fortsättningen, och det är därför 1933 års teaterutredning är tillsatt. Jag kan lugna den ärade motionären med att vi ha ägnat middagsrasten mellan kammarens förmiddagsplenium och kvällsplenum åt att kalfatra operans affärer. Vi ha gått igenom i detalj de punkter, där man haft anledning att framställa anmärkningar, vi ha granskat förslag till besparingar, och operachefen har varit närvarande. Med ett ord sagt: här pågår dagligen ett omfattande arbete med denna sak, och man diskuterar även bl. a. frågan om möjligheten att reducera operans utgifter. Jag tycker då, att det överhuvud taget vore märkligt, om riksdagen medan en sådan utredning pågår, en utredning som är utlovad vara klar tämligen snart — vi hoppas till nyår — skulle med ett beslut i enlighet med motionärens förslag — jag tillåter mig också hänvisa till följande fråga — föregripa denna utredning och lägga ett band på densamma.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen, som under herr Christiernsons anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, framställde proposition i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, förekom vidare till behandling statsutskottets utlåtande, nr 126, angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet icke vidare måtte beviljas.

I en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Rubbestad *m. fl.* väckt motion, nr 117, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet icke vidare måtte beviljas.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande frågan om en begränsning i allmänhet av de anslag av lotterimedel, som beviljades olika teaterföretag.

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Anderson* i Råstock och *Eriksson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**, som yttrade: Herr talman! Jag beklagar, att jag på grund av promotionshögtidligheterna vid Stockholms högskola var förhindrad att närvara vid det tillfälle, på vilket den föregående ärade talaren syftade. Jag har så mycket större anledning att uttala detta, som jag sett, att en person, som givit ut en broschyr om teaterverksamheten, sökt inbilla allmänheten, att jag av någon slags feghet skulle ha smitit undan från debatten. Jag vill säga, att jag skulle nära nog ha varit i stånd att bryta mitt löfte till Stockholms högskola för att få vara närvarande och deltaga i debatten den gången. Men när jag är oförhindrad att nu vara närvarande, herr talman, skall jag be att inledningvis vid behandling av förevarande motion få yttra ett par ord.

Det riktades till mig en interpellation i saken redan vid riksdagens början av herr Lundqvist i Rotebro. Jag förmodar, att han i sitt stilla sinne undrat, huruvida jag skulle eller icke skulle besvara den fråga, han ställde till mig. Jag har dock gått ut ifrån, att han borde förstå, att svaret var givet i och med de åtgärder jag vidtog, när jag avsatte den förutvarande operastyrelsen och den förutvarande styrelsen för Dramaten och tillsatte nya styrelser under en gemensam ordförande. Jag kan upplysa kammaren därom, att motivet till denna reform framför allt var det, att det stod mig klart, att det var nödvändigt att skapa en regim, en styrelse, för vilken riksdagen kan ha förtroende. Det lyckades mig att i spetsen för de båda styrelserna såsom gemensam ordförande placera en man sådan som direktören Albin Johansson, chef för Kooperativa förbundet, och jag är övertygad om att samtliga kammarens ledamöter äro ense med mig, när jag säger, att han är en man, som kan räknas till vårt lands yppersta ekonomiskt sakkunniga, en man som visat, att han duger både till att leda och att ekonomiskt sanera företag. När jag lyckades få honom att åtaga sig detta uppdrag, var det underförstått, att han skulle taga itu med en genomgripande ekonomisk reorganisation av de kungl. teatrar. I direktiven för den teaterutredning, som jag tillsatte, hade också uttryckligen betonats, att man borde utreda de ekonomiska spörsmål, som sammanhänge med de kungliga teatrar, och så som en ledamot av utredningen nyss i sitt anförande omnämnde, är kommittén i färd med att parallellt med de kungliga teatrarnas egna styrelser genomföra en dylik besparingsaktion.

I detta ögonblick, herr talman, kommer budskapet ifrån statsutskottet om att man vill ge Kungl. Maj:t en särskild fingervisning beträffande ifrågavarande teatrar. I dag gäller det frågan om Operan och övriga statsunderstödda teatrar — beträffande Dramaten har ett uttalande tidigare gjorts. Jag må ju säga, att tidpunkten synes mig ovanligt illa vald för en dylik admonition. Till en början bör kammaren ihågkomma, att lotterimedel givas i mycket stor utsträckning till många skiftande kulturella ändamål. Då uppstår frågan, varför riksdagen skall rikta en särskild admonition, när det gäller användandet av lotterimedel för just Operan men icke när det gäller de årligen återkommande lotterianslagen till en hel del andra kulturella institutioner. Att göra en dylik åtskillnad mellan institutionerna synes mig med förlov sagt vara detsamma som att på något sätt vilja pricka Operan och de teatrar, som åtnjuta statsunderstöd. Jag har ett behov av att säga, herr talman, att en prickning av Operan i detta ögonblick är mindre påkallad än någonsin. Jag

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

säger öppet, att vi ha lyckan att ha en operachef i detta land, som, så vitt jag förstår, kan räknas till de allra yppersta på sitt område. Den standard, vartill han bragt upp Kungl. operan, är sådan, att jag misstänker, att knappast någon opera för närvarande i Europa kan taga upp en framgångsrik tävlan med vår egen. Han har nått dithän genom sin egen kostnärliga duglighet, sin ledarebegåvning och sin oerhörda energi. Från morgonen till sent på natten ägnar han sina väldiga arbetskrafter åt Operan och dess ledning, och jag höll på att säga, att det faller icke en knappnål inom Kungl. operan, som icke han har kännedom om. Jag måste vid sådant förhållande säga mig, att en admonition gentemot Operan i detta fall är ovanligt misslyckad. Men vidare: Kungl. operan har redan genom vad den vunnit i framgång på sin Köpenhamnsturné och sin turné till den sydligaste provinsen visat, att dess berömmelse var välförtjänt. Den har inhöstat lagrar, välförtjänta lagrar, genom dugligheten hos sin ledning, genom dugligheten hos sin personal. Jag frågar mig: är det riktigt att i en sådan situation vilja ge Operan ett nyp?

Jag vet, herr talman, att kring de kungliga teatrarna samlats mycket och grumligt vatten, och att i detta grumliga vatten simma och plaska omkring både fula och underliga, för att icke säga besynnerliga fiskar. Var och en av dessa kritiker, som antingen tillhöra de refuserades salong eller på något annat sätt ha blivit stötta i kanten och därför vilja utnyttja tillfället till personliga hämndaktioner, kommer med sitt lilla speciella patent och kräver, att det skall röna allt möjligt beaktande. Med all respekt för dessa underdoktorer, som här uppträtt med olika anspråk i tal och skrift, måste jag säga mig, att nog vore det besynnerligt, om i nu rådande situation, då Operans egen styrelse med en — jag vågar säga — erkänt ekonomiskt genial begåvning i spetsen tagit upp ett ekonomiskt saneringsarbete, och vid en tidpunkt, då Operan gjort sig förtjänt av nationens tacksamhet och beundran på ett sätt som knappast någon gång tillförne, nog vore det besynnerligt, säger jag, om man under sådana förhållanden skulle komma med ett hugg i ryggen, som måste kännas särskilt smärtsamt för den man, som håller Operans konstnärliga standard så högt. Jag förstår icke, vilka motiv som här föreligga och varför en pekpinne anbragts just här, där det redan igångsatts en utredning. Om Kungl. Maj:t tillsätter en beredning för att bland annat utreda möjligheterna att vidtaga besparingsåtgärder och få det så billigt som möjligt, och när det är veterligt, att denna beredning fått besked om att vara färdig till årets slut, varför inte då avvakta och se, vilka besparingsåtgärder som beredningen kommer att föreslå beträffande Kungl. teatern. När det vidare är veterligt, att den nya teaterstyrelsen ägnar sig med all energi åt att under intim samverkan med styrelsen för Operan åstadkomma en ekonomisk reorganisation, är det rimligt, att just i det läget riksdagen skulle fatta ett beslut, som, såvitt jag förstår, innebär icke blott en admonition till vederbörande, som måste tolkas så, att han skött sin institution illa, utan också att riksdagen beträffande lotterimedlens användning slår in på en linje, som i mina ögon är alldeles splitter ny.

Det tillhör konstitutionsutskottet att vid sin granskning pröva och för riksdagen omförmåla och anmärka, huruvida lotterimedlen från handelsdepartementets sida handhafs på ett sådant sätt, att det är påkallat att göra en erinran eller icke. Men, om man nu börjar på att införa metoden att göra dylika erinringar beträffande teatrarna, måste ju konsekvensen bli, att man också fullföljer aktionen på andra områden, som åtnjuta lotterianslag och mycket stora lotterianslag. Det betyder, såvitt jag kan förstå, konstitutionellt, att den granskning, som riksdagen ägnar de anslag, som gå på budgeten, den skall nu också införas i samma former beträffande de subsidiära huvudtitlar-

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

na, om man så vill, som finansieras ifrån lotterianslagen. Det vore, såvitt jag förstår, en ganska betänkelig nyhet.

Jag vet som sagt icke, vilka motiven kunna ha varit. Förmodligen har det varit växlande motiv. Men säkert är, att det är icke påkallat från riksdagens sida att giva en admonition i detta ögonblick, sedan den besparingsaktion, som väl åsyftats med denna framställning, redan vidtagits och då alla rimliga garantier i fråga om personvalet uti den nya teaterstyrelsen redan äro till finnandes, för att resultatet skall bliva tillfredsställande.

Jag vågar därför, herr talman, uttala den förhoppningen, att andra kammaren, om den icke vill medverka till något sådant, som jag här har skildrat, skall skänka sin röst åt reservanternas framställning. Denna framställning från reservanterna synes mig synnerligen väl avvägd. Det heter: »Med hänsyn till vad sålunda anförts och då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t på detta liksom övriga områden av liknande statlig understödsverksamhet iakttaga den återhållsamhet, som påkallas av föreliggande ekonomiska situation, finner utskottet under erinran tillika, att riksdagen rörande Kungl. operan redan fattat beslut, motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Ja, det är ju på pricken vad som riksdagen har rimlig anledning att säga.

Det kan synas ovanligt, herr talman, att ett statsråd tager till orda i fråga om en framställning, som avser en skrivelse till Kungl. Maj:t, men jag har gjort det i alla fall. Jag har känt ett behov av att göra det av allmänna sakliga skäl, men jag har också, och det vill jag säga ut, känt det som en plikt som hederlig karl att stiga upp och försvara chefen för en institution sådan som Operan, försvara den chef, som är en tillgång av första ordningen för vårt land och som sannerligen icke förtjänar att på något sätt prickas.

Vidare anförde:

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! För min del har jag den uppfattningen, att om man efter herr statsrådets utomordentligt klarläggande anförande skulle försöka säga något ytterligare, skulle detta göra saken en otjänst. Jag skall, herr talman, endast be att med stöd av vad herr statsrådet nu anført och med stöd av vad reservanterna skrivit i sin motivering få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! När jag hörde herr statsrådets ganska temperamentsfulla anförande, så kom jag ovillkorligen att tänka på det gamla kända tyska uttrycket: »Potztausend haben wir das alles getan». Jag har den uppfattningen, att herr statsrådet visar alltför stor känslighet i detta fall, för att icke säga misstänksamhet. Det ligger icke bakom mitt ståndpunktstagande i denna sak — och jag tror jag kan tala å statsutskottsmajoritetens vägnar — det ligger icke heller bakom statsutskottets ställningstagande de avsikter, som herr statsrådet ville läsa ut ur detta utlåtande och ur statsutskottets yrkande.

Herr statsrådet betonade inför kammaren, att han har tänkt på den här saken och att han har vidtagit sina åtgärder. Operachefen tänker också både nätter och dagar, och därför är det alldeles överflödigt, att riksdagen tänker. Och det kan man ju kanske säga, att allt går bra ändå, utan att riksdagen blandar sig i detta. Men så mycket vill jag framhålla, att någon avsikt att pricka Operan eller operachefen ligger icke bakom det här uttalandet. Jag kan försäkra det. Sedan får herr statsrådet föreställa sig vad han vill. Hade vi velat göra en anmärkning mot Operan, skulle det skett i samband med det strax förut föredragna betänkandet, statsutskottets utlåtande nr 125, men

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

det har icke skett. Här är det fråga om teaterverksamheten i allmänhet och om lotterimedels användande för stödjande av denna teaterverksamhet.

Statsrevisorerna ha också, liksom de ha behandlat Dramatiska teatern, sysslat en smula med Kungl. operans affärer. Vad revisorerna sagt i fråga om Kungl. teatern föranledde inget särskilt uttalande från riksdagen, det är riktigt. Men detta hindrar icke, att riksdagen nu i samband med denna motion i annat sammanhang gör ett uttalande beträffande lotterimedlens användning för teaterverksamheten i allmänhet, ett uttalande, där riksdagen helt blygsamt ifrågasätter, huruvida man icke möjligen skulle kunna tänka sig en smula återhållsamhet även på detta område, när man på så många andra områden i nuvarande läge får iakttaga återhållsamhet och försöka att lägga sig till med största möjliga sparsamhet. Det här är icke något opå kallat tryck på Kungl. Maj:t och, jag försäkrar det ännu en gång, det är ingen udd riktad mot Operan, utan det är ett observandum, om man så vill — kanske något som herr statsrådet betraktar som överflödigt men i varje fall ett observandum — som statsutskottet i detta fall önskar, att riksdagen skall vara med om för att visa Kungl. Maj:t, att riksdagen har sin uppmärksamhet riktad också på detta område av den statliga förvaltningen. Herr statsrådet skall icke läsa ut så mycket som han gör ur detta utlåtande, ty det är verkligen felaktigt att göra det. Man misstänker mer än vad som finns där, och han är i detta fall alldeles för känslig, det vågar jag påstå.

Det är en tämligen anspråkslös opinionsyttring från statsutskottets sida beträffande teaterverksamheten i allmänhet. Framför allt bör därvid framhållas följande. Nu går en del av lotterimedlen in i statsregleringen, och det kan hända, att detta kan leda till menliga följder för en hel del olika slag av kulturell verksamhet, som få hjälp med lotterimedel. När nu en motion om teaterverksamheten föreligger, har man velat fästa uppmärksamheten på den nödiga sparsamhet, som påkallas av de åtgärder, som äro vidtagna beträffande lotterimedlens användning för statsregleringen. Man har hoppats, att detta också skall kunna verka på det sättet, att man iakttager en smula sparsamhet i fråga om anslaget till teatrarna. Det är icke mer och icke mindre.

Med hänvisning till det sagda och med ytterligare en försäkran om att här föreligger ingen som helst prickning av Operan från statsutskottets sida, ber jag få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag har läst detta betänkande och vill med anledning av den siste ärade talarens anförande framhålla, att jag tror honom fullkomligt, när han säger, att här icke riktats någon udd mot Operan, utan här är det bara ett observandum, som man gjort. Han har uttalat sig riktigt anspråkslöst. Det var nästan, som om herr Jonsson i Eskilstuna bad om ursäkt för att statsutskottet skrivit på detta sätt: Det var ingen egentlig mening med det annat än att tala om för Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall vara sparsam o. s. v. och ha sin uppmärksamhet riktad på detta. När man känner förhistorien till detta ärende, och när man läser det betänkande, statsutskottet avgav under nr 125 och som man måste lägga som bakgrund till detta, finner man, att på grund av att statsrevisorerna tagit upp denna fråga, så hade statsutskottet gjort en viss erinran beträffande Dramatiska teatern och kammaren följde statsutskottet. I det betänkande, som resulterade i ett riksdagens beslut, sade utskottet, att vidkommande härefter de av revisorerna riktade anmärkningarna mot Kungl. teaterns, Operans, verksamhet föranledde desamma icke till något uttalande från utskottets sida. D. v. s. riksdagen har helt nyligen sagt, att beträffande Operan föranledde revisorernas anmärkning icke till något uttalande från riksdagens sida.

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

Det vore väl i alla fall rätt så stridande mot vartannat, om man nu skulle bifalla detta utskottsbetänkande, då man nyss bifallit det tidigare utskottsbetänkandet, där man sagt, att det icke är någon anledning att göra anmärkning.

I varje fall måste det komma att te sig som en viss anmärkning, när man säger, att man vill sätta ned anslaget. För övrigt tycker jag, herr förste vice talman, att utskottet skrivit första delen av sitt betänkande så, att man nästan skulle tro, att utskottet skulle komma med ett starkt erkännande och icke göra något försök att påvisa, att det skulle kunna göras någon inskränkning. Utskottet uttalar sig så pass uttryckligt här, då utskottet säger, att här icke alls är fråga om något »ytligt nöjesbehov», som skall tillgodoses. Det är »en viktig bildnings- och kulturfaktor», och statsmakterna skola vårda sig om denna kulturella uppgift. Motionärernas förslag om att staten nu skulle undandraga teaterverksamheten sitt stöd kan utskottet icke biträda. Man skulle ju, som jag säger, tro, att utskottet skulle komma till den slutsatsen att icke göra någon anmärkning.

Nu vill jag för min del säga, att jag icke skall gå in på allt det, som herr statsrådet talade om angående Operans verksamhet annat än så tillvida som jag skall mycket enklare än han bara säga, att jag tycker, att Operan är utomordentligt väl skött och att operachefen är en utomordentligt duktig man. Mera behöver jag inte säga om den saken för att ha uttalat min uppfattning om den. Därför menar jag, att jag tror, att Kungl. Maj:t i synnerhet nu, när en utredning pågår, icke behöver ha detta påpekande. Det är alldeles onödigt, och det väcker naturligtvis en viss förstämning hos den, som det närmast drabbar. Det kan icke hjälpas, ty en viss känslighet finns naturligtvis hos folk, som ägna sig med det livligaste och största intresse åt sin uppgift. Det är så mycket mindre anledning att här göra anmärkning, som man helt nyligen, jag upprepar det, sagt, att det är inget att anmärka på.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Holmdahl, Holmström* och *Lithander*.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tagit till ordet igen, men jag har ett litet meddelande att göra kammaren, som jag tror det kan vara skäl att taga ad notam.

Då herr Jonsson nu å utskottsmajoritetens vägnar uppträdde och förklarade, att det icke finns en tillstymmelse till anmärkning mot Operan eller där anställda, så nödgas jag särskilt beträffande anvisning av lotterimedel till operaverksamheten citera en liten smula vad utskottsmajoriteten skriver. Om kammarledamöterna läsa nederst på sid. 3 här i statsutskottets utlåtande nr 126 och överst på sid. 4 och så fortsätta i senare delen av det stora stycket före klämmen på sid. 4, så heter det på följande sätt: »Utskottet vill erinra om att riksdagen nyligen med anledning av vissa anmärkningar, som riksdagens år 1932 församlade revisorer riktat mot Dramatiska teaterns skötsel, beslutat skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en begränsning av statsbidraget av lotterimedel till sistnämnda teater till 300,000 kronor.»

Sedan kommer det någonting, som är ganska anmärkningsvärt: »Det synes då också vara i sin ordning att en liknande nedsättning av anslagen av lotterimedel till övriga teaterföretag kommer under övervägande, och enligt utskottets mening bör riksdagen därför i anledning av föreliggande motion hos Kungl. Maj:t göra framställning härom.»

Det är alltså på det sättet, som jag nämnde, att Dramatiska teatern är undantagen, men i nästa mening säger man, att *övriga* teaterföretag skola komma under denna speciella färla, vad gäller dispositionen av lotterimedel.

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

Utöver vad jag nu sagt vill jag bara konstatera, att alla, som ha försökt att få någon andel av lotterimedlen för det ena eller det andra ändamålet, veta, att det är bland de svåraste uppgifter man kan ta sig för att utverka något sådant av vederbörande handelsminister. Redan ur den synpunkten förefaller det mig vara mycket onödigt att rikta en extra hemställan till Kungl. Maj:t att iakttaga försiktighet.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Carleson**: Herr talman! Jag antar, att utskottet icke delar den mening, som motionärerna ha uttalat, nämligen att de, som vilja begagna sig av det nöje, som teatern kan ge, må av egna medel betala den kostnad, som detta medför, utan att det allmänna behöver träda hjälpende emellan. Jag antar, att utskottet menar, att den kulturgärning, som utföres vid och genom teatern, måste för att kunna fullföljas bisträckas av allmänna medel. När man då går till utskottets yttrande, så finner man, att utskottet omtalar såväl Operan som alla andra statsunderstödda teatrar. Det betyder väl sålunda, att utskottet med sin hemställan avser, att även Operan skall bli föremål för en nedskärning av understödet. När man nu vet, såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet upplyste om och som vi alla kände till förut, att det redan från Kungl. Maj:ts sida vidtagits åtgärder just i syfte att nedbringa kostnaderna och att sanera Operan, i den mån detta med bibehållande av Operans kulturnivå kan anses lämpligt och tillåtligt, så återstår ju av utskottets kläm allenast en hemställan om att regeringen skall utsträcka sina besparingsåtgärder till landsortsteatern, om jag så får benämna även Göteborgsteatern. Det är emellertid just de teatrar, som väl framför allt böra påräkna ett visst skydd hos alla de härvarande representanter, vilka icke blott vilja tillgodose huvudstadens intressen utan även landets i övrigt.

Nu kan man ju säga, att det här icke är fråga om annat än om ett övervägande från Kungl. Maj:ts sida. Ja, men om Kungl. Maj:t redan har övervägt frågan om en minskning av utgifterna för Operan, så måste ett uttalande från riksdagens sida på detta sätt betyda, att det är icke nog därmed, utan oavsett detta måste vidtagas ytterligare åtgärder, vilka då kanske just gå ut över de kulturfördringar, som vi ha på denna institution.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Det har sagts här under debatten, att eftersom hela frågan om statens förhållande till teaterverksamheten är under utredning, är det alldeles opåkallat att nu från riksdagens sida ifrågasätta någon åtgärd, som skulle kunna leda till en minskning av de lotterimedel, som gå till teaterverksamheten. Om emellertid det resonemanget håller streck, varför har då riksdagen utan några protester varit med om att beskära anslaget för Dramatiska teatern? Då borde man ju vid det tillfället ha anfört samma skäl, att eftersom Dramatiska teaterns verksamhet måste komma under denna stora utredning om teaterverksamheten i allmänhet, så skola vi icke heller vidtaga någon åtgärd beträffande den teatern, utan den skall få behålla det anslag, som den förut har haft. Kunde man icke åberopa det resonemanget då, så kan man icke heller göra det nu.

Det har förefallit under diskussionen, som om alla skulle ha läst ut, att statsutskottet särskilt uttalat sig om Operan. Var står det någonstades? Det är ju här frågan om användandet av lotterimedel till teaterverksamheten i allmänhet. Operan har kommit med, därför att den räknas upp bland alla de teaterföretag, som ha erhållit anslag av lotterimedel. Om det nu är så, att Operan är så väl skött eller kommer att bli så väl skött genom de omsorger, som ägnas den

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

från de nya männen, vilket jag för övrigt icke har någon anledning att betvivla, är det därför så alldeles säkert, att all annan teaterverksamhet, som understödes av lotterimedel, är så utomordentligt väl skött, att riksdagen icke ens kan ha rätt att våga ifrågasätta, att man möjligen i dessa tider skulle kunna spara något på lotterimedlen till alla de teaterföretag, som bli understödda.

Herr Carleson frågade, om utskottet delade motionärens mening om att staten icke borde på något sätt understödja teaterverksamheten utan att detta skulle publiken göra direkt. Denna fråga är emellertid fullständigt oberättigad, ty om herr Carleson läser vad som står ungefär mitt på sid. 4 i utskottets betänkande, så får han klart besked om vad statsutskottet har för uppfattning i detta fall.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Häruti instämde herr *Mosesson*.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag har i själva sakfrågan intet att tillägga utöver vad som redan anförts från regeringsbanken. När jag läst utskottets betänkande och hört representanten för detsamma tala här i kammaren, har jag emellertid icke kunnat underlåta att fråga mig, vad Kungl. Maj:t skall taga mest hänsyn till, till vad som faktiskt står skrivet i utskottsutlåtandet eller till den uttolkning därav, som utskottets representant har givit. Jag tycker, att man på riksdagen skall kunna ställa det anspråket, att om den vill ge Kungl. Maj:t direktiv, skola dessa åtminstone vara av sådan art, att Kungl. Maj:t vet vad riksdagen menar. Om jag läser de satser, som herr Anderson i Råstock här särskilt fäste uppmärksamheten vid, sådana de verkligen äro formulerade, måste jag fatta det som ett direktiv till Kungl. Maj:t att överväga en nedpressning av anslaget till teaterverksamheten, vilket ju också måste betyda, att Kungl. Maj:t skall, såvitt någon möjlighet finnes, pressa ned beloppet. Herr Jonsson i Eskilstuna förklarade emellertid, att utskottet har icke sagt något bestämt om den saken, och att man icke behöver ta så illa vid sig. Skulle vi icke under sådana förhållanden kunna komma överens om, att det klokaste är att avslå utskottets förslag för att eventuellt till nästa år skaffa oss en bestämd mening om vad det är vi vilja och först då skriva till Kungl. Maj:t och ge klara besked om vad riksdagen vill?

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och på bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Jonsson i Eskilstuna, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 126, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Ang. bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet. (Forts.)

Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Hansson i Rubbestad, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 95 ja och 68 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigations-skolorna; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 7.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. Slutligen upptogs till behandling sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag.

I en till riksdagen den 5 maj 1933 avlåten proposition, nr 249, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder å statens vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag; dels för beredande av kredit å Hellefors Bruks Aktiebolag å riksstaten för budgetåret 1933/1934 till kapitalökning å fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 1,500,000 kronor; dels ock vid bifall till sistnämnda förslag höja den i statsverkspropositionen upptagna inkomsttiteln »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag, vilket hänvisats till statsutskottets förberedande handläggning, hade efter överenskommelse mellan stats- och bankoutskotten behandlats av sammansatt utskott.

I anledning av förevarande proposition hade inom andra kammaren väckts följande motioner, nämligen:

nr 527, av herr *Holmström*, som hemställt, att riksdagen, med avslag å ifrågavarande proposition, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget om överlåtande av Kreditkassan direkt eller indirekt tillhöriga aktier i Hellefors Bruks Aktiebolag ävensom statens fordran hos samma bolag och dess dotterbolag på grund av lämnade krediter;

nr 528, av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, som hemställt, att riksdagen måtte 1) vid beviljande av nödig stödkredit för upprätthållande av driften inom Hellefors Bruks Aktiebolags verksamhetsområde uttala, att i samband med denna kreditgivning inga åtgärder, som syftade till en rubbning av de avtalsenliga lönerna finge vidtagas, men att en sanering av administrationen inom företaget borde vidtagas på så sätt, att överflödiga kontors- och befälspersonal avskaffades och lönerna sänktes för de högt avlönade tjänstemännen; 2) i skrivelse till regeringen begära skyndsamt utredning och framläggande av förslag till överförande helt i statens ägo av företaget och till säkerställande av företagets framtida verksamhet; samt

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

nr 529, av herr *Hage*, som föreslagit, att riksdagen ville med bifall till propositionen uttala önskvärdheten av att vid uppgörelse angående ifrågavarande stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag staten måtte i lämplig utsträckning beredas valuta på sätt i motionen antytts.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å motionen II: 527, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 maj 1933 angivna grunder å statens vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att för ändamålet från det å tilläggsstaten för budgetåret 1932/1933 till bekämpande av arbetslösheten anvisade reservationsanslaget utanordna ett belopp av högst 1,500,000 kronor, häri inräknat redan förskottsvis anvisade belopp av 400,000 kronor;

II. att motionen II: 528 — i vad den ej kunde anses besvarad med vad utskottet anfört — måtte avslås av riksdagen; samt

III. att motionen II: 529 måtte anses besvarad med vad utskottet anfört.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer

av herrar *Stendahl* och *Ernfors*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka förevarande proposition; samt

av herr *Bäcklund* vidkommande utskottets motivering.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Holmström**: Herr talman! Detta ärende ger oss ett belysande exempel på hur det går, när staten skall driva företagerverksamhet.

Vid valet av ledamöter i styrelsen för Helleforsföretaget har man tydligen i första hand velat se till, att man fått personer med vissa parlamentariska försänkningar och som därför kunna sägas representera statsintresset. Huruvida de haft erfarenheter i bruksverksamhet har tydligen ansetts vara av mindre betydelse.

Jag skall icke yttra mig om det sätt, på vilket driften skötts. Jag vill endast peka på att av de pengar, som vid rekonstruktionen anslogos, icke mindre än 10.5 miljoner kronor använts för vad man kallar moderniseringar, som bland annat omfattat dyrbara administrationsbyggnader. Driften har gått med förlust, säkerligen till stor del beroende på att fabriken sålts till oekonomiska priser.

De 20 miljoner kronor — i runt tal — som staten satsade i Helleforsföretaget, har man nu förbrukat, och så vill man att staten skall göra en ny kapitalinsats. Det är så enkelt.

Som jämförelse kan nämnas, att en hel del andra bruk i vårt land drivit liknande verksamhet som Hellefors utan statsbidrag och utan att nu begära något anslag från statens sida, trots det att Hellefors med hjälp av statens miljoner drivit en hård konkurrens just mot dessa bruk.

Som skäl för beviljandet av ett ytterligare anslag på 1.5 miljoner kronor till Hellefors anföres en befarad arbetslöshet. Det torde emellertid vara ganska säkert, att det icke blir någon större driftsinskränkning, om ett statens anslag nu uteblir. I ett sådant antagande styrkes man av det förhållandet, att den kreditgivande banken icke velat lämna något besked om hur det skall bli i sådant fall.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Någon inskränkning i driften torde man kanske böra få räkna med, vilket kan skapa en viss arbetslöshet, som från rent lokal synpunkt sett icke är önskvärd. Men ser man det ifrån hela rikets synpunkt — och det är ju så vi skola göra här i riksdagen — torde det icke vara så farligt. Ty, såsom jag redan påpekat, finns det i vårt land flera bruk, som driva samma fabrikation som Hellefors och som stå väl rustade. Vad som *förloras* i arbetstillfällen vid Hellefors, *vinnas* på andra håll och tvärtom — i stort sett. Det torde sålunda icke vara något statens intresse att nu särskilt gynna Helleforsområdet.

Det är ju för övrigt ingen som tror, att det nu föreslagna anslaget skall bli till annat än en rent tillfällig hjälp. Det är en gammal ekonomisk regel, som säger, att man icke skall kasta goda pengar efter dåliga. Och det är för att försöka hindra, att så sker, som jag, herr talman, väckt min motion, och därför ber jag nu också att få yrka bifall till den av herrar Stendahl och Ernfors avgivna reservationen.

Häruti instämde herr andre vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Karlsson** i Grängesberg: Herr talman! Det är ju lindrigt sagt en bedrövlig historia, att ett industriföretag som Helleforsföretaget förts ut i en sådan ställning, att staten på detta sätt måste träda in med kreditgivning för att förhindra att arbetarna i stor utsträckning bli vräkt ut i arbetslöshet och att de kommuner, som beröras, bli drivna till ruin och bankrutt. Herr Holmström ville tydligen lasta enbart statsmakterna för att det är som det är, men jag vill säga, att det är nog som vanligt storfinansens marodörer, som även här ha drivit sitt spel och fört det hela fram till det nuvarande tvångsläget. Om man en smula undersöker de föreliggande förhållandena, kan man verkligen icke komma till någon annan slutsats.

Det företag det här gäller är ju ett av landets största bruks- och industriföretag. Företaget har till sitt förfogande stora naturtillgångar, och synnerligen stora förutsättningar förefinnas att kunna utnyttja och nyttiggöra dessa naturrikedomar. Produktionsapparaten är god, och en driftig och skicklig arbetarstam finns inom rörelsens olika verksamhetsområden. De bästa förutsättningar föreligga sålunda i alla avseenden för att den produktiva verksamheten inom detta företag skulle kunna ge mycket goda utkomstmöjligheter för den anställda arbetarstammen och även säker grundval för rörelsens framtida bestånd.

Ser man exempelvis på de i propositionen föreliggande siffrorna beträffande produktionens försäljningsvärde under åren efter rekonstruktionen, från och med 1925 fram till 1931, och jämför dessa värden med beloppet av under samma tid utbetalade avlöningar och pensioner till alla inom företaget anställda, så måste det stå klart för alla, att det ingalunda har varit rörelsens bristande bärighet i produktivt avseende, som har dragit ned Helleforsföretaget i skulder över öronen. I regeringens proposition äro anförda en del uppgifter rörande produktionsresultatet och löneutgifterna under den ifrågasvarande tiden. Dessa uppgifter visa, att försäljningsvärdet av företagets produktion under dessa sju år uppgått till i runt tal nära 109 miljoner kronor. Några exakta uppgifter beträffande under samma tidrymd utbetalade avlöningar och pensioner ha icke lämnats, men med stöd av de uppgifter, som föreligga för ett par av dessa år, nämligen åren 1929 och 1931, kan man beräkna, att samtliga utgifter för avlöningar och pensioner icke torde ha belöpt sig till högre belopp än ett sextiototal miljoner kronor, däri då inberäknade även de löner, som av bolaget direkt utbetalats vid moderniseringsprogrammets genomförande.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Jag vill särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på den stora marginalen mellan produktionens försäljningsvärde och den summa, som har utbetalats i avlöningar och pensioner, en skillnad som torde utgöra omkring femtio miljoner kronor. Trots denna breda marginal har bolaget under samma tid ökat sin skuldsättning med över tio miljoner kronor. Skillnaden mellan å ena sidan utgifterna för avlöningar och pensioner och å andra sidan den sammanlagda summan av försäljningsvärdet och ökningen i skuldsättningen torde sålunda utgöra i runt tal ett sextiototal miljoner kronor, en summa alltså, som är lika stor som alla utbetalade arbetarlöner, tjänstemannalöner och pensioner inom företagets hela verksamhetsområde.

Var ha nu dessa pengar hamnat? Staten har såvitt jag vet under dessa år icke erhållit ett enda öre i utdelning på sitt satsade stora aktiekapital, och icke heller har ju bolaget erlagt precis några större summor i skatter. Sådan situationen nu är måste man kräva att få klarlagt genom vilka sugrör pengarna ha försvunnit. I regeringens proposition har icke lämnats något besked om den saken. Vi ha emellertid i vår motion begärt, att denna sak skulle undersökas, och att en redogörelse i detta avseende skulle lämnas riksdagen, innan riksdagen går att fatta beslut. Det är ju självklart, att det är omöjligt för den enskilde riksdagsmannen att få dylika saker klarlagda, men för utskottet har det naturligtvis funnits möjlighet att skaffa fram en klarläggande redogörelse för dessa förhållanden. Säkerligen skulle en sådan redogörelse ha blivit ett skolexempel, som med kalla siffror visat, hur finanskapitalet suger mörken ur de produktiva företagen för att sedan lämna det hela vind för våg, om icke tillräckliga vinster kunna utpressas. Det är från dylik marodörspolitik, som den produktiva verksamheten måste frigöras, om *arbetet* skall kunna komma till sin rätt.

Beträffande vårt krav på en undersökning och ett klarläggande av de egentliga orsakerna till den ökade skuldsättningen säger utskottet i sitt utlåtande bland annat, att »utskottet saknar anledning att här ingå på frågan i vad mån dessa investeringar varit för verksamhetens fortsatta bedrivande erforderliga och i övrigt ekonomiskt berättigade». Jag måste verkligen säga, att jag anser detta vara ett synnerligen nonchalant uttalande utav utskottet i nuvarande situation, särskilt med hänsyn till, att staten står som huvudintressent i företaget. Det har för utskottet sannerligen icke saknats anledning att ingå på den frågan.

Staten står som huvudintressent i företaget, men det är främst utomstående privatkapitalistiska krafter, som drivit fram det tvångsläget, som nu gjort stödåtgärder från statsmakternas sida nödvändiga för att det hela icke skall stoppa och massor av arbetare kastas ut i arbetslöshet. Den stödåtgärd, som här kommer att beslutas, avser ju att skapa möjlighet att kunna hålla driften i gång under ett år framåt. Men utskottet förutsätter tydligen, att riksdagen skall bevilja detta stöd utan att något klarläggande sker av de verkliga orsakerna till företagets utarmning. Jag är ganska viss om att herrarna inom utskottet och även inom regeringen känna till vart de många miljonerna gått. Men man drar sig tydligen för att lägga papperen på bordet. Det är som jag i början av mitt anförande framhöll storfinansens och bankkapitalets roffarkrafter, som även här ha drivit sitt spel och i stor utsträckning sugit till sig miljonvärden, vilka skapats av det produktiva arbetets folk. Kanske det möjligen av utskottets talesman eller från regeringsbanken kommer att lämna oss några uppgifter exempelvis om ränteutgifterna under dessa år, kontanta utbetalningar för inköp, topplönerna bland de högre tjänstemännen o. s. v. Det är önskvärt att så sker, innan kammaren går att fatta sitt beslut.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Det är emellertid klart, att om man vill göra ett produktivt företag som detta livsdugligt, måste åtgärderna inriktas på att frigöra företaget ifrån finanshajarnas utslagning. För min del anser jag det vara nödvändigt, att positiva åtgärder i den riktningen redan nu beslutas, att staten sålunda tar saken i egna händer samt vidtar åtgärder, som säkerställa företagets framtida verksamhet, och att denna verksamhet organiseras efter sådana linjer att den privatkapitalistiska utslagningen avkopplas.

Detta är också innebörden av det yrkande, som ställts uti den av mig och mina partikamrater väckta motionen. Jag är också övertygad om, att om så sker, och samtidigt en sanering av administrationen vidtages i den riktning, som vi i vår motion angivit, så kan det, som jag tidigare har framhållit, skapas goda utkomstmöjligheter för den inom företaget anställda arbetarstammen och även en säker grundval för företagets framtida bestånd.

I detta sammanhang vill jag ytterligare understryka vad vi sagt i vår motion angående tanken på genomförandet av en lönesänkning för arbetarna inom företaget. Mot en dylik spekulation måste ett bestämt och allvarsamt motstånd resas. Det är verkligen en oförsynthet att, som Kreditkassans styrelse gjort, komma med dylika krav, när man vet, att sådana åtgärder icke äro befogade eller på minsta sätt sakligt motiverade. Herrarna i Kreditkassan veta, att arbetslönerna inom företaget sannerligen icke äro höga utan tvärtom, och herrarna veta också, att det just är finanskapitalet och parasiter som tillskans sig *arbetsfri* inkomst, som sugit musten och livskraften ur företaget. Men mot det senare ha herrarna inga hårda ord att säga. Det är emellertid typiskt; man kommer med krav på att arbetarnas låga löner skola ytterligare sänkas. Jag förmodar dock och hoppas, att arbetarna komma att resa ett bestämt och energiskt motstånd mot dessa spekulationer.

En åtgärd däremot, som är sakligt motiverad och behövlig, det är, att man radikalt skär ned de högst avlönade tjänstemännens löner, och att en sanering av administrationen i övrigt vidtages i den riktning vi angivit i vår motion. Vi ha i den motionen givit några konkreta exempel, där vi ha påvisat, huru som på en del arbetsområden överorganisation beträffande befälsposter och kontorspersonal tydligt föreligger. Jag vill utöver de uppgifter vi där lämnat, säga, att även i fråga om skogsbruket och andra områden av bolagets verksamhet förefinnes en dylik överorganisation, fast kanske icke i så stor utsträckning. En sanering inom företaget i detta avseende är sålunda behövlig och bör med det snaraste genomföras.

Ett annat förhållande, som också bör uppmärksammas, när en undersökning rörande dessa saker kommer till stånd, det är det bristfälliga samarbetet och den mindre goda samverkan mellan olika avdelningar inom företagets verksamhetsområde. En del upplysningar, som jag har fått, tyder nämligen på, att det inte förefinnes något verkligt planmässigt samarbete mellan de olika verksledningarna. Jag skall, herr talman, inte nu närmare gå in på den saken, men jag har velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande, då ett bättre samarbete mellan de olika verksledningarna och en mera planmässig samverkan mellan de olika avdelningarna säkerligen i många avseenden skulle vara till nytta för det produktiva arbetet.

Till sist, herr talman, kan jag inte underlåta att säga ut, att det blir för oss arbetare alltmera klart, att hela denna överbyggnad av utsugare, som leva högt på utplundringen av det produktiva arbetet, måste sopas bort, ty med mindre kommer man icke till rätta med produktionsproblemet och folkförsörjningen. Det måste bli ett slut på undfallenheten för de storfinansiella plundrarligorna. Att stäcka deras makt och skapa en ordning, som ger arbetets frukter åt dem som arbeta, det är ju arbetarklassens historiska uppgift. Det

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

blir alltmer uppenbart, att den uppgiften måste utan skonsamhet fullgöras, om det skall bli möjligt att trygga det arbetande folkets rätt och människovärde.

Jag yrkar, herr talman, avslag på punkten 2) i utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Nilsson i Karlstad: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att framhålla en del synpunkter i anledning av förevarande proposition rörande stöd från statens sida med 1.500.000 kronor till Hellefors Bruks Aktiebolag. Detta belopp skulle löpa utan ränta till och med den 31 maj 1934 och, eventuellt utan vederlag, vid ifrågavarande tidpunkt överlämnas till den bank, som varit bolagets kreditgivare.

Den här inslagna vägen att svenska staten skall träda in för att finansiera betryckta industrier anser jag för min del kan hava farliga och ödesdigra konsekvenser. Det är ju i alla fall så, tyvärr kan jag säga, att nära nog all industri inom landet befinner sig för närvarande i mer eller mindre grad beroende av sina bankförbindelser, och med det stöd, som nu riksdagen ganska säkert kommer att lämna, ha ju statsmakterna markerat, att de under vissa betingelser och omständigheter äro beredda att träda hjälpande emellan. Vart skall det under sådana förhållanden bära hän?

Jag läste för kort tid sedan i en tidning följande: »Driften vid Guldsmedshytte bruk blir nedlagd? Regeringen bör ha ett ord med i laget.», och i artikeln står följande, som jag ber att med kammarens benägna tillstånd ordagrant få uppläsa: »Rykten ha länge varit i omlopp på orten, att driften vid Guldsmedshytte bruk skulle nedläggas eller förflyttas till Kolsva. Detta med anledning av att avsättningen av brukets tillverkningar blivit allt svårare. Vad som givit ryktet ny näring är, att en del tjänstemän blivit uppsagda och en del redan avflyttat från platsen utan att några nya anställts. Ännu pågår smältningen vid en hytta liksom gjutning och svarvning av valsar, som under senaste tiden varit det väsentliga arbetet vid bruket. Förflyttningen skulle huvudsakligen gälla valstillverkningen, vilken skulle förflyttas till Kolsva, där Guldsmedshytte disponent nu är bosatt. Skulle driften vid bruket komma att nedläggas och ryktet visa sig vara sant, blir detta en verklig katastrof för orten, då de flesta vid bruket varit bosatta på orten under hela sin tid.

På grund av de följder nedläggandet skulle få för socknen, beslutade kommunalnämnden vid sitt senaste sammanträde att utse en deputation med uppgift att sätta sig i förbindelse med socialministern. Kommunalnämnden anser nämligen, att regeringen bör ha ett visst inflytande över den bank, som är huvudintressent i bolaget.» Detta är ju blott ett exempel; men säkert är att med det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta, så blir det nog mer än en gång, som vi få att behandla sådana här stödåtgärder. Enligt min mening har såväl departementschefen som utskottet i alltför hög grad fäst avseende vid den sociala sidan av saken, d. v. s. arbetslösheten. Det är visserligen sant, att den är stor hos såväl bolaget ifråga, som hos andra företag i samma bransch, men lika visst är att staten genom det stöd, den nu kommer att lämna, medvetet medverkar till att skapa arbetstillfällen vid ett särskilt gynnat verk och samtidigt bidrager till att frantaga andra industrier deras berättigade marknader och dessa senare verk åtnjuta sannerligen icke förmånen av att ha sina lån räntefria. Kan ett sådant tillvägagångssätt verkligen anses staten värdigt och med dess intressen förenligt? Man kan med skäl här fråga sig: varför skola icke andra industrier jämväl få komma i åtnjutande av förmåner i samma omfattning som Hellefors, det vore åtminstone konsekvens i det.

Jag förstår väl att ett avslagsyrkande på utskottets hemställan icke har nå-

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)
gon utsikt att vinna riksdagens bifall och avstår därför från ett sådant yrkande, men jag har i alla fall velat ha till kammarens protokoll antecknat, att jag principiellt är emot statsdriven industri samt att man genom det beslut, som snart kommer att fattas, är inne på farliga och icke önskvärda vägar.

Herr Lindman: Herr talman! När man läser den kungl. propositionen angående Hellefors Bruks Aktiebolag och utskottets i anledning därav avgivna betänkande, så stannar man i en viss förvåning och vill gärna göra sig den frågan: Hur kan det överhuvud vara möjligt, att det har gått på det sättet, som det har gjort, med detta företag, och hur har bolaget kommit i den ekonomiska ställning, i vilket det nu befinner sig? Jag menar, att då Kreditkassan på grund av kända omständigheter ansåg sig böra övertaga detta företag, så borde väl Kreditkassan för egen del ha funnit det angeläget att så fort som möjligt avveckla hela detta företag. Ty det var väl icke meningen, att staten skulle behålla detta företag och driva det såsom ett statligt verk, utan det var väl av nödvång som Kreditkassan måste övertaga detta företag. Men då synes det mig också, att Kreditkassan bort försöka att bli av med detta engagemang så fort som möjligt. Beträffande den saken säges det i Kungl. Maj:ts proposition på ett ställe, att styrelsen i bolaget år 1924 hade funnit, att »en försäljning på antagbara villkor emellertid icke varit möjlig». Och sedan heter det litet längre fram i propositionen, att »för styrelsen hade sålunda ingenting annat återstått än att uppgöra ett program för utbyggnadsarbetens verkställande» o. s. v. Ja, herr talman, det där beror ju helt och hållet på vad man menar med antagbara villkor. Hade Kreditkassan handlat såsom den enligt mitt förmenande borde ha gjort, så skulle den ha satt sina anspråk på antagbara villkor tämligen lågt, d. v. s. den skulle ha realiserat tillgångarna, om detta varit möjligt, även med en förlust och tagit på sig denna förlust i stället för att, såsom nu har skett, gå in för en stor utbyggnadsplan av de industriella anläggningarna. Något sådant kunde ju kanske en enskild ha gjort, men det var något som staten icke borde ge sig på eller medverka till.

Styrelsen i bolaget säger, som jag nämnde, att det inte återstod något annat än att utbygga verket. Ja, jag kan hålla med därom såtillvida, att det kanske var riktigt att företaga en utbyggnad beträffande anläggningarna för skogsförädlingen, d. v. s. sågverket samt pappersmasse- och pappfabrikerna, men jag kan ingalunda förstå eller dela den uppfattningen, att det varit riktigt att utbygga stålverket såsom man här har gjort. Det har varit en stor utvidgning, som skett, en utvidgning, som icke vem som helst ger sig på. Endast den, som har statens breda rygg att stödja sig mot, kan våga sig på att göra en sådan sak. Under åren 1926—1930 uppgingo nämligen kostnaderna för utbyggnadsarbetena till 8.2 miljoner, och i den kungl. propositionen nämnes det t. o. m. en siffra, som är högre, nämligen 10.5 miljoner kronor, men däri ingå då förlagsmedel för det utbyggda företaget. Man har alltså utbyggt för inemot 10 miljoner kronor, och för att kunna göra denna utbyggnad har man upptagit lån, gjort lösa skulder, som icke varit konsoliderade. Man har bara lånat och lånat för att kunna fortsätta utbyggnadsarbetet. I olikhet med den näst föregående talaren kan jag inte säga, att man härvidlag kan klandra finansen eller tala om finanshajar eller påstå, att det här föreligger en privatkapitalistisk utsugning, ty något sådant har det väl icke varit tal om. Styrelsen har ju begärt att få låna pengar av banken och även fått låna, men det är detta, som styrelsen enligt mitt förmenande icke skulle ha gjort. Bankskulden har på detta sätt ökat från något över 1 miljon kronor år 1922, tror jag det var, när den statliga stödaktionen påbörjades, upp till 13.8 miljoner enligt senaste bokslut, och nu undrar jag, om icke bankskulden är uppe i nå-

'Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

got mera. Skulderna — dessa lösa skulder, som jag talade om — ha alltså ökats och medlen ha gått dels till utbyggnader och dels för att täcka de ytterligare förluster, som uppkommit på företaget.

Jag skulle vilja sätta i fråga, om en privat ägare eller ett bolag, som hade haft ett stålverk av ungefär liknande slag som Hellefors, jag skulle vilja sätta ifråga, om en sådan företagare verkligen skulle vågat sätta i gång med en dylik utbyggnad. En sådan person, ett sådant bolag, hade säkerligen blivit mycket hårt bedömt av folk, som varit inne i sådana här frågor. Jag känner till stålverk, som varit i ungefär samma predikament, och där den tanken varit uppe, hurvida man skulle företaga en dylik åtgärd eller icke, men där har tanken på utbyggnad totalt slagits bort. Man har sagt: Hur skulle det kunna vara möjligt att utbygga ett stålverk i sådana tider för den svenska järn- och stålhanteringen, som rätt nu under en lång räcka av år? Att då, som man gjort vid Hellefors, utvidga och till på köpet upptaga en konkurrens med tre av världens förnämsta stålverk, som vi ha i vårt land och som i hög grad förädla sina varor, det får väl anses föga lämpligt. Vi veta alla, vilka stålverk jag åsyftar, det är Sandviken, Fagersta och Uddeholm eller kanske rättare Hagfors. Vid dessa verk har man under många, många år planmässigt arbetat på denna förädling med hjälp av det skickligaste folk man kan tänka sig. Jag erinrar t. ex. om sådana män som ingenjör Brinell vid Fagersta, ingenjör Jansson vid Hagfors och herrarna Göransson uppe vid Sandviken. Vid dessa verk har man arbetat sig fram steg för steg, så att man nu verkligen står på toppen av förädling och har sina produkter ute på alla världsmarknader och kan fylla behovet av allt vad som erfordras i branschen. Att då ytterligare utbygga ett sådant verk som Hellefors, det håller jag för hart när — ja, jag skall inskränka mig till att säga, att det är i högsta grad oklokt att göra på det sättet. Man skapar en ytterligare konkurrens, varigenom man gör skada för andra utan att man kan göra någon nytta för sig själv. Ty med sitt läge och sina förhållanden i övrigt kommer Hellefors aldrig att kunna konkurrera med de andra verken, men dessa kunna bli lidande genom att Hellefors utbjuder sina varor till billigare priser. Det är för övrigt precis vad som inträffat så många gånger förr under den tid, jag varit med, nämligen att när det finnes ett par, tre företag i vårt land, som fått fram en tillverkning, som går något så när bra, så komma andra och taga upp samma tillverkning och tro att det skall gå bra för dem också, medan de i stället fördärva marknaden både för sig själva och för de redan befintliga verken.

Det talas i utskottets betänkande om de sociala vådor, som ett nedläggande av Hellefors bruk skulle föra med sig. Jag har fått en livlig föreställning om dessa sociala vådor genom den deputation, som var uppe här för en tid sedan från de många socknar, som mer eller mindre skulle beröras av en dylik driftnedläggelse, och jag hade en lång diskussion med dessa sockenombud. Dessa sociala vådor finnas ovillkorligen. Om ett verk icke lönar sig utan måste nedläggas, så uppkomma sådana sociala vådor. Men om dylika vådor, som statsutskottet talar så mycket om och som även jag erkänner komma att bli följden, om verket nedlägges eller väsentligt minskas, uppkomma, är det icke då i själva verket styrelsen för detta bolag och i detta fallet styrelsen för Kreditkassan, som härvidlag bär den allra största skulden? Jo, utan tvivel, ty genom denna okloka utbyggnad av stålverket och genom utvidgningen av hela stälaffären har man fått öka ut arbetarantalet och bygga arbetarbostäder och även föranlett, att ett stort antal arbetare byggt sig egna hem. Det går lätt att på det här sättet göra utvidgningar, men när man sedan skall krypa tillbaka, så står man där med alla dessa arbetare och arbetarbostäder och egna hem, och hur skall man då bära sig åt utan att åstadkomma sociala vådor?

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Å andra sidan kan man väl icke fortsätta att driva ett verk hur länge som helst, när det går med förlust. Vem skall betala? Ja, det får staten göra, det får den taga på sig, det är staten som får betala denna årligen återkommande förlust. Var god kom ihåg, att förlusten för detta verk uppgick förra året till 4.5 miljoner kronor ungefär, varav verklig förlust på rörelsen 2.5 miljoner kronor och 2 miljoner på grund av avskrivningar, som man blev nödsakad att göra på grund av förlust på underlydande företag. Allt detta är naturligtvis beklagligt, men man skall också lägga skulden, där den skall läggas, och det är på dem, som bära ansvaret för det skedda.

Jag har läst den kungliga propositionen ganska noga, därför att frågor sådana som denna intressera mig alldeles speciellt, och jag har då funnit där omförmälda ett par förslag till rekonstruktion av bolaget. Om dessa förslag vill jag endast säga, att det då var en välgärning, att de icke togos upp i den kungl. propositionen. Ty de förslag till rekonstruktion, som bolagsstyrelsen framlagt och vilka omnämnas i den kungl. propositionen, de äro sådana, att jag tycker det är ganska märkvärdigt, att man överhuvud kunnat komma fram med dem. Förslagets innebörd är helt enkelt den, att alltsammans skall göras till ett statligt företag, och det är väl ingen, hur ivrig han än må vara att staten skall socialisera och övertaga produktionen o. s. v., som på fullt allvar vill att staten verkligen skall övertaga detta verk och driva rörelsen där som en statlig produktion. Det tror jag knappast någon vill vara med om. Här ha vi emellertid fått ett mycket klart och tydligt bevis på, vart det leder, när staten skall sköta sådana företag, som enskilda sköta ofantligt mycket bättre.

Att företaget är belastat med ett oerhört kapital, är ju påtagligt. Man behöver bara taga en styrelseberättelse och titta litet i den för att genast bli på det klara med den saken. Ser jag t. ex. på omslutningen i denna berättelse — jag har icke 1932 års berättelse här, men jag har 1931 års berättelse — så finner jag, att omslutningen då uppgick till 63 miljoner kronor. Om jag därifrån drar en post på 12 miljoner kronor för aktier och andelar, så återstår alltså 51 miljoner kronor. När jag söker bilda mig en uppfattning om sådana här saker, så brukar jag ofta — och jag tror det är mycket klokt — fråga mig: Hur mycket säljer då detta företag för? Jag har då erfarit, att under 1932 sålde bolaget för nära 9 miljoner kronor och under året förut för 10 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, eller kanske det var tvärtom, jag vågar icke säga det säkert. Man har alltså under dessa båda år sålt för respektive 9 och 10 miljoner kronor av bolagets fabrikat. Jag vill med anledning härav framhålla, att det är fullständigt otänkbart, att en sådan försäljning kan bära en omslutning på ungefär 50 miljoner kronor.

När man läser i den kungl. propositionen vad vissa personer, som, det måste jag säga, få betraktas som mycket skickliga och erfarna och som icke på något sätt äro konkurrenter till detta företag utan kunna anses fullt opartiska i sina uttalanden, när man ser vad dessa personer yttra, så blir man onekligen betänksam. Sålunda finner man, att disponenten Lundqvist — hans yttrande återfinnes på sid. 14 i propositionen — säger att »om ytterligare kapital skulle investeras för att fullfölja det industriella och sociala programmet, så måste långivaren från början räkna med att icke kunna få tillbaka kapitalet». Det är en av Sveriges klokaste affärsmän, som fäller detta omdöme efter att ha gjort en undersökning i saken. Och en av våra skickligaste pappers- och sågverksmän, disponenten Holger Nilsson i Kopparberg-Hofors aktiebolag, som studerat träförädlingen, säger på ett annat ställe i propositionen, att »i Hellefors belägna sågverk med hyvleri och lådfabrik voro delvis omoderna men i gott stånd». Dessa anläggningar voro således enligt disponent Nilssons ut-

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

låtande delvis omoderna. På ett annat ställe säger han, att »nu befintliga verk kunde icke — om man frånsåge papptillverkningen i Fredriksberg — producera högvärdiga produkter». — Trots alla dessa utbyggnader har resultatet dock inte blivit bättre än att det fälles sådana omdömen om vad som här produceras.

Det är klart, att här måste ytterligare investeringar ske, om man nämligen skall fortsätta på samma väg med att utbygga arbeten, som redan satts i gång och verkställa nya utbyggnader. — Det är synnerligen trevligt att se ett utomordentligt vackert byggt stålverk. Jag har haft tillfälle att se ett sådant vid Österby bruk i närheten av Dannemora. Där lade man på sin tid ned miljoner, men nu kan man inte på något vis arbeta där med full kraft utan har måst företaga mycket stora inskränkningar, ty verkstäderna och de andra anläggningarna stå icke i ringaste proportion till vad där kan produceras. Man kan icke producera för fullt utan får nöja sig med en bråkdel av verkstädernas kapacitet. Det är tydligt, att det föreligger något liknande i detta fall. Jag kan i det sammanhanget taga upp ännu ett yttrande ur disponenten Holger Nilssons utlåtande. Han säger om en uppgjord kalkyl angående träförädlingen, att av den kalkylen framginge, »att företaget ej lämnade sådan avkastning att räntorna kunde täckas.» Detta gäller alltså träförädlingen.

Jag vill, herr talman, säga, att jag riktar icke något klander mot banken. Jag vet icke, att banken har gjort något ont, banken har ju endast på begäran av styrelsen tillhandahållit kapital. Det finnes ingen anledning att klandra banken, ty bankerna äro ju till för att låna ut pengar, och här har man tydligen gjort det med ganska stor risk för att kanske bli av med en del av de utlånade pengarna. Staten har varit stor aktieägare med stort aktiekapital och har betraktats som den, vilken kanske borde taga hand om det hela. Vad jag till sist vill komma till, är att under det gångna året, när man höll på med denna uppgörelse, borde Kungl. Maj:t tillsammans med banken gjort något för att klara av saken. Det skulle man för övrigt ha gjort tidigare. Det hade visserligen lett till förluster för staten och kanske för banken också, men då hade staten kommit ifrån saken och icke haft vidare med den att göra. Nu står man här inför en fråga, som i utskottets betänkande tar sig uttryck i ett kontrakt med banken, vilket innehåller en paragraf 4, som jag särskilt vill fästa uppmärksamheten på. Den, som är intresserad av saken, kan ju läsa vad som står i densamma. Av denna paragrafs lydelse ser man, att staten måste bestämma sig nästa år på vad sätt staten skall ordna det hela, om staten antingen skall övertaga företaget eller också skänka bort allt vad staten har satt in där, vilket staten, tycker jag, kunde göra lika gärna nu som att skjuta upp saken ytterligare ett år. Det tjänar ingenting till, ty när det kommer till kritan, så är det i alla fall så att detta företag skötts på ett sådant sätt att förluster ha tvingats fram. De banker, som ytterligare lägga ner pengar där, komma säkerligen att åsamkas ytterligare förluster.

Utskottet säger, att utskottet vill i detta sammanhang framhålla nödvändigheten av att »i styrelsen för Helleforsbolaget insättas representanter för affärskunskap och brukskännedom i syfte att trygga en mera affärsbetonad förvaltning av företaget». Detta är ett mycket starkt klander, som utskottet därmed riktar mot den nuvarande styrelsen för företaget. Jag känner hela styrelsen och jag vet, att det är hederligt och bra folk och mycket duktiga män i olika avseenden. Utskottet säger, att här måste det insättas representanter för affärskunskap och brukskännedom, vilket betyder, att man anser, att det icke varit tillräckligt med sådan sakkunskap förut. Vidare vill man, att det skall göras organisatoriska och driftekonomiska besparingar. Herr talman, hur skall man kunna göra organisatoriska och driftekonomiska

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

besparingar i ett sådant företag som detta? Ja, visst kan man göra det, det kan hända att man kan göra stora besparingar, kanske på hundra till två-hundratusen om året. Men det är icke sådana besparingar, som svara mot förlusterna. Vidare vill man ha riktlinjer för framtiden och det är ju utmärkt bra. Jag hoppas, att det också blir riktlinjer för det kommande året och att de komma att bli av den beskaffenheten att staten verkligen kommer att inse att den skall söka undvika sådana här saker. Det är bättre att taga förlusterna, medan de icke äro alltför stora, än att giva sig ut på vidlyftigheter och taga förluster, när de bli så stora, som de här sannolikt komma att bli.

Det finns till sist endast ett uttalande, som jag skulle vilja framhålla ytterligare, därför att det är så klart och riktigt. Uttalandet är fällt av en av de sakkunniga, som tittat på företaget, nämligen disponenten vid Finspongs Metallverks Aktiebolag, herr Ivar Olsson. Han säger, att han har svårt att tro på någon livskraft på Hellefors Bruk på lång sikt och säger till sist, att »det med hänsyn tagen till att ett nedläggande ej kunde komma i fråga av sociala skäl, vore riktigast att man konsekvent — även under goda tider — sökte gå den svåra men ofta framgångsrika, 'smala vägen' att successivt krympa ihop järnhanteringen, i klar strid mot de bestickande skäl, som talade för en utvidgning av volymen på de bättre rustade konkurrenternas bekostnad».

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Såvitt jag har fattat saken rätt, så ha de två sista talarna icke gjort något som helst yrkande, och det måste väl ändå innebära att även dessa talare i någon mån ha resignerat och alltså icke ha några större invändningar att göra mot den anordning, som nu av Kungl. Maj:t och utskottet här föreslås. Men det är i alla fall så pass mycket sagt från deras sida, att jag anser, att jag, då jag deltagit i utskottets utredningsarbete, är skyldig att också säga några ord såsom ett slags kvitto på vad som sagts både från herr Nilssons i Karlstad och senast från herr Lindmans sida. Men ära den, som äras bör. Först bör man väl då ihågkomma herr Holmström i Gävle, som fällde ett yttrande, som förtjänar att änyo citeras, fastän kanske icke riktigt med samma mening, som han behagade lägga in däri. Herr Holmström sade ungefär, att så här går det, när staten skall driva rörelse. Ja, så går det verkligen, när staten är tvungen att övertaga ett bolag, som har gått bra nära överstyr, och när staten får övertaga ett företag med så att säga alltför höga ingångsvärden. Jag skulle bra gärna vilja se den disponent och den styrelse, som herrar Holmström i Gävle, Nilsson i Karlstad och Lindman skulle vilja placera i företaget och som skulle vara i stånd att ro detta bolag fram i lugn sjö och åstadkomma ett bärigt företag i denna just för alla industriföretag ytterst pressande tid. Jag tror, att detta skulle överstiga herrarnas krafter, och herrarna få ursäkta, att jag säger detta rent ut redan i början av mitt anförande.

Såvitt jag förstått saken rätt utgör Kungl. Maj:ts förslag så att säga ett provisorium för att man skall få tid på sig att undersöka vilka möjligheter, som kunna föreligga för att få detta företag anordnat så, att det blir några utsikter att kunna driva det med större förtjänst för framtiden, än vad som nu är fallet. Det har, det vill jag öppet säga ut, resonerats i utskottet om olika linjer, men till slut kom man fram till, att det icke var skäl att skriva alltför mycket i varken det ena eller andra avseendet. I stället ville man giva några allmänna riktlinjer om hur man såg på tingen och vad man alltså väntade från Kungl. Maj:ts sida av undersökningen till nästa år. Detta blev resultatet av diskussionen, och jag kan försäkra, att utskottet för sin del har tagit mycket allvarligt på den här saken, vilket torde framgå icke minst

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

därav att utskottet företog en resa för att på ort och ställe söka bilda sig en uppfattning om vilka värden, det här var fråga om. Jag skall be att få till kammarens protokoll anteckna, att jag har den uppfattningen att en stor del av utskottets ledamöter vid resans anträdande var av den meningen, att här ingenting var att göra, utan att man borde göra rent bord. Men den allra största delen av utskottet såsom helhet betraktad, kom, när resan väl var avslutad, till den uppfattningen, att det dock var orätt, om man skulle slunga allt i ett enda tag. Man måste se till, vad som här var att göra. Detta är det verkliga förhållandet. I första kammaren, där motståndet mot denna proposition, att döma av det resonemang, som vi hade i utskottet, borde ha blivit starkast, har man nu i kväll i alla fall gått med på detta förslag, utan att ens votera om detsamma, och jag tror, att jag vågar draga den slutsatsen att detta berodde på att vederbörande, som deltog i resan till Hellefors under densamma fingo sina uppfattningar justerade och en riktigare syn på hur hela företaget såg ut och hur det sköttes och vad som var att förvänta därav i framtiden.

Det är nu midnatt och jag vill verkligen icke trötta kammaren med att hålla på och resonera alltför länge, men jag kan omöjligen undgå att fråga herr Lindman, om han händelsevis har reda på att åtminstone ett av de stora verk, som han här räknade upp, lagt ner åtskilliga miljoner i kapital för att utvidga rörelsen inom en bransch, som de redan förut gått in för. Om det är så att detta förhållande var känt av herr Lindman, förstår jag icke, att han kunde klandra Helleforsföretaget för att detta i och med denna specialförädling av järn och stålvaror utvidgade en verksamhet, som redan fanns, då det ju visat sig att ett annat företag ansåg marknaden vara tillräckligt stor för att våga sig på att lägga ner några miljoner på att bygga ut en redan förut befintlig gren av verksamheten. Jag kan icke finna, att detta rimmar riktigt, och det har jag velat här konstatera. För övrigt skall jag be att få fråga om en sak till.

Om det nu förhåller sig så att Helleforsföretaget på grund av sitt läge är ogynnsamt ställt i fråga om frakter och dylikt, är det icke då riktigtast att man från Helleforskoncernens lednings sida söker få fram mera högvärdiga produkter av de olika slags tillverkningar, som bruket bedriver? Jag framställer den frågan, därför att det har i alla tider predikats här i kammaren och även på andra håll, åtminstone för mig, att det, som svensk industri har att göra, det är att inrikta sig, icke så mycket som möjligt på halvfabrikat utan på att i så stor utsträckning som möjligt förädla de produkter, som de tillverka. Jag tror, att detta är riktigt, och jag tror också, att de av utskottets ledamöter, som deltagit i resan, kommit till den uppfattningen att just den väg, som man har slagit in på däruppe i Hellefors, är den principiellt riktigaste och den som i längden giver mycket mera än varje försök att pressa ned arbetslönerna i det ena eller det andra hänseendet.

Medan jag nu talar om lönerna, vill jag också, herr talman, säga, att den kommunala representation, som uppvaktade utskottet, upplyste oss om, att det redan nu beträffande åtminstone en avdelning av Helleforskoncernens verksamhet gäller löner, som redan ligga 10 procent under vad som eljest gäller inom industrien. Å andra sidan — det vill jag gärna medgiva — upplystes det, att det fanns en viss gren av Hellefors brukshantering, där lönerna voro något högre, än de i allmänhet äro inom industrien, men jag vill särskilt stryka under att dessa löner icke voro högre, än de voro på motsvarande områden inom grannbruken. Där voro precis samma löner fastställda som i Hellefors. Såvitt jag kan begripa, är det icke så särdeles mycket att vinna, om man skall komma med något extra ordinärt i lönedepressningsväg, vare sig

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

det gäller topparna eller de i Hellefors eljest arbetande människorna. När man nu går att göra en undersökning under det kommande budgetåret, förutsätter jag verkligen, att man tager hänsyn härtill och skaffar sig jämförelseobjekt från en del bruk, vilka ligga omkring Helleforsbruket på olika sidor rent geografiskt sett. Då bör man också upptaga till jämförelse företag av samma storleksordning som Hellefors och se till, huruvida de äro överorganiserade i det ena eller det andra avseendet. Allt detta kan jag icke bedöma, men jag förutsätter, att man vid den utredning, som skall komma till stånd, skaffar sig jämförelseobjekt, som hålla och äro lämpliga. Man kan helt enkelt icke gå ut ifrån endast, att så här är det och så här skall det vara, utan man får se till, som sagt, vad man kan åstadkomma för jämförelsematerial i saken.

Sedan var det en sak till, som förvånat mig en liten smula. En del av de i resan till Hellefors deltagande och även talare här i kammaren, som åtminstone hyst betänkligheter mot Kungl. Maj:ts proposition, ha i den omständigheten, att banken icke har velat lämna något besked, trots sig kunna läsa ut, att banken icke vill lägga ner verksamheten i någon nämnvärd utsträckning. Jag skulle verkligen vara mycket glad, om jag kunde tillägna mig det ljusa optimistiska betraktelsesätt, som dessa herrar anlägga. Man vet ju dock, att det har gjorts försök från Kungl. Maj:ts sida vid de förhandlingar, som försiggått med banken, att verkligen få besked på den punkten. Banken har emellertid alltid kategoriskt vägrat att yttra sig i den saken. Kan det verkligen vara möjligt att ur denna vägran att lämna något som helst besked, läsa ut att banken ämnar sörja för att driften kommer att upprätthållas i så stor utsträckning som möjligt? Jag skulle för min del ha blivit synnerligen konstigt fundad på sista tiden, om jag skulle kunna läsa ut något så rosenrasande galet som detta.

Ja, det skulle vara mycket mera att säga här, herr talman, men jag har lovat att fatta mig så kort som möjligt och då vill jag till slut bara säga, att redan de sociala skälen äro av sådan beskaffenhet, att det helt enkelt icke går att negligera dem.

Herrarna eller kanske, rättare sagt, damerna och herrarna ha i utskottets betänkande en god översikt över vad det gäller, och jag skall därför ej gå in på det. Jag vill bara stryka under, att det är en utomordentligt stor social fråga, vilket bör beaktas när man tager ställning till Kungl. Maj:ts proposition.

Kanske jag vågar tillägga en annan sak. När nu staten tvångsvis kommit att bli huvuddelägare i en mycket stor koncern med stora värden, tycka icke kammarens ledamöter, att staten då borde handla så, som en enskild skulle göra i liknande fall? Jag vågar nämligen förutsätta, att om det är en enskild, som har ett företag, vilket kan representera en stor tillgång i framtiden, faller det ej den enskilde in att sälja bort det för en spottstyver under den sämsta konjunktur vårt land upplevat. Har den enskilde möjlighet att behålla det, så gör han det, och det är det, som jag för min del menar, att man har rätt att kräva av staten, att staten ej skall slänga bort denna goda tillgång, när staten, säga vad man säga vill, har möjlighet att om den så vill hålla företagets huvud över vattnet, om en sådan bild tillåtes.

Jag vill sluta med att framhålla, att utskottet velat peka på en liknande uppfattning i sin motivering, då det konstaterar, att någon ljusning håller på att förmärkas.

Herr talman! Jag har redan tagit en kvarts timme i anspråk och vill ej upptaga kammarens tid längre. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Herr **Bäcklund**: Herr talman! Det är de sociala synpunkterna, som till stor grad varit avgörande för mig, då det gäller, att staten skall ytterligare satsa kapital till Hellefors. Det angives i utlåtandet, att det är 5 kommuner, inom Helleforskoncernens verksamhetsområde, då är ej alla kommuner och Vargöns företag medräknat, med 12,446 personer, vilka äro helt beroende av Helleforskoncernen och dess verksamhet. Då måste man taga stor hänsyn till detta, när arbetslösheten förut är så stor i landet, så att vi ej ställa till det så, att där uppe kommer till ytterligare en stor arbetslöshet, vilken i sin ordning skulle medföra att staten får göra större utgifter än vad det nu är fråga om. Därför kan det vara riktigt att gå in för att tillsammans med Skandinaviska banken satsa det nödiga kapitalet, för att företaget skall kunna drivas ett år framåt. När staten tidigare har satsat så mycket, att det tillsammans med vad som här föreslås blir ungefär 22 miljoner, tycker jag ej, att man för detta belopp på 1½ miljon, som staten nu skall träda till med, då vederbörande bank förbinder sig att träda till med lika mycket, att man skulle låta det gå sönder i Hellefors. Jag tycker, att det är en riktig politik, om staten under denna tid lämnar erforderligt stöd och sedan ser till vad som då kan göras. Även om ej de sociala synpunkterna förefunnits i så stor utsträckning, skulle jag ändå ha den uppfattningen, att staten icke utan en grundlig undersökning bör avhända sig det stora kapital, som den investerat i detta företag. Det är så, att staten är stor aktieägare här, och det kan vara möjligt, att dessa aktier kunna få ett visst värde, om vi göra på detta sätt och ej slå sönder vad som finnes. De bokslut, som föreligga för 1931 och 1932 för Helleforsbolaget och dess dotterbolag, böra ej vara ensamt avgörande, ty även om förlusterna äro stora, bör man i detta sammanhang ej glömma, att dessa år präglats av en svår lågkonjunktur. De nybyggnader och de saneringar, som gjorts inom Helleforskoncernen, äro av den art, att man har anledning att tro på bättre förhållanden i ekonomiskt avseende. Kunna ytterligare åtgärder i den riktningen vidtagas, bör Hellefors bli en bättre affär än f. n.

Jag vill i det sammanhanget säga till herr Lindman, att vem som än är ägare till ett företag, så är det väl ingen som vill sälja det under de sämsta konjunkturer man kan tänka sig. Det är ingen som gör det, om de överhuvud kunna vänta till dess det blir bättre tider. Jag tror, att varje enskild person handlar så, och jag tror, att när staten av kända orsaker blivit engagerad i saken, är det rätt, att den också förfar så, som en enskild skulle göra i liknande situation.

Herr Holmström har sagt, att här är ett exempel på hur det går, då staten skall driva industriföretag. Det är väl ändå så, att staten har, tack vare enskildas åtgöranden och spekulationer, när Värmlandsbanken stod inför fallissemang, fått övertaga detta till kanske, som herr Anderson i Råstock uttryckte sig, för stora ingångsvärden. Men det var då fråga om att rädda stora delar av vårt lands näringsliv genom att de investeringar, som banken hade i företaget, måste avlösas, för att dess verksamhet skulle kunna fortsättas. På det sättet kom staten att investera ett stort kapital i Hellefors.

Sedan talade herr Holmström om konkurrensen. Den hörde jag mycket talas om, innan jag for till Hellefors och även där. Det är nog ej så farligt med konkurrensen. Disponenten kunde vederlägga uppgifterna om densamma med skriftliga handlingar från fullt sakkunnigt håll. Det framgick därav, att konkurrensförhållandena ej äro sådana, som man vill göra gällande, och som särskilt herr Holmström syftade på.

Sedan säger herr Holmström, att arbetslösheten var det ej så farligt med, även om Hellefors måste gå i konkurs eller banken får övertaga det. Arbetarna skulle komma att uppsugas av andra företag. Ja, det blir en lång pro-

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

cedur, innan man kommit så långt att dessa arbetare kunna uppsugas uti andra företag. Jag tror därför, att det vore att tjäna ett gott ändamål, om man ordnade det hela på det sätt som här föreslagits.

Sedan säger herr Holmström, att man kastar goda pengar efter dåliga i detta fall. Om det visar sig, att konjunkturen vänder på sig, är det ej så säkert, att Hellefors icke kan skaka av sig de förluster, som förekommit i boksluten för 1931 och 1932. Och efter vad jag såg i Hellefors, så finnes där råvaror till alla deras företag och till den procedur, som erfordras för den vidare utarbetningen till färdiga varor, och jag tror därför, att det kanske i en framtid ej blir en så dålig affär, som man här gör gällande. Jag tror alltså, att om Hellefors får rida ut de här svårigheterna, som bolaget har i likhet med många andra företag, kommer det kanske att visa sig, att Hellefors-koncernen ej är alls så dålig, som man gjort gällande. Man har t. o. m. i agitationen gjort gällande, att företaget fått en kolossal överorganisation, och det framhålles bl. a., att man byggt kontorsbyggnader för 1.5 miljoner. Om detta kommit från konkurrenterna eller berott på andra omständigheter, det vill jag låta vara osagt. Men man gör det värre än vad det är. I stället för 1.5 miljoner, som kontorsbyggnaderna skulle ha kostat, kostade de 303,000 kronor, och jag tror, att det var väl använda pengar, ty förut hade de kontor på 7 olika ställen. Nu äro de koncentrerade till ett enda ställe. Jag tror icke, att en sådan användning av dessa pengar blir värdelös för företaget, om det nu får fortsätta att leva. Jag har alltså den uppfattningen, herr talman, att den ställning, som Hellefors nu intar på grund av lågkonjunkturen, ej bör vara avgörande, utan att man får taga hänsyn till de eventuellt ljusa sidorna även i detta fall.

Vad jag ej varit vidare tilltalad av, har varit punkten 4 i uppgörelsen med banken, och utskottets ledamöter ha i allmänhet ej heller varit tilltalade av dess formulering, men det har ej varit möjligt att överenskomma med den kreditgivande banken om en annan anordning. Det är i alla fall så, att man får ett andrum under 1 år, och under det året skall utredning ske om sanering av företaget, dess ekonomiska förhållanden och dess fortbestånd. Sedan gäller det för riksdagen att säga sitt ord, om den vill vara med i fortsättningen eller lämna företaget till banken enligt avtalet. Vi återkomma alltså om 1 år eller tidigare till frågan.

Utskottet har emellertid pekat på, att bolagsstyrelsen kanske ej varit utrustad med den sakkännedom, som är nödvändig i ett sådant företag, och har därför gått in för att det tillsättes representanter för affärskunskap och brukskännedom i avsikt att trygga en mera affärsbetonad förvaltning av företaget. Utskottet har dessutom gått in för en utredning, huruvida besparingar i fråga om organisation och drift kunna vidtagas. Om det blir gjort under den tid vi ha på oss, till dess avtalet med banken skall göras upp, kan det hända, att det visar sig, antingen att staten bör avhända sig sin andel i företaget på ett eller annat sätt eller att staten bör fortsätta som ägare av preferensaktiekapitalet. Det är alltså egentligen nu fråga om en tillfällig anordning, som räcker en kortare tid, men jag anser i varje fall, att de sociala synpunkterna varit sådana, att om det ej funnits andra synpunkter, riksdagen ändå bort gå in för anslaget på 1.5 miljoner.

Jag har, herr talman, till utlåtandet fogat en reservation och den gäller järnvägsfrakterna till och ifrån Hällefors eller rättare sagt Fredriksberg. Jag har konstaterat, att transporterna, som tidigare i stor utsträckning skett över statens järnvägar över en station, som heter Neva, har minskat undan för undan. Bolaget har i stället skött järnvägstransporten så, att den gått till enskild järnväg i Hällefors. År 1931 utgingo till statens järnvägar 464 vagnar från Fredriks-

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

berg och inkommo 371. År 1932 utgingo 290 vagnar och inkommo 171. Under den gångna delen av 1933 ha utgått 140 vagnar och ingått 70. Det visar, vilken minskning staten haft i fråga om frakterna från och till bolaget. Jag anser för min del, att det borde vara angeläget för herr statsrådet och chefen för finansdepartementet och även för herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet att vid den utredning, som nu kommer att ske rörande Helleforsbolaget, se till, huruvida detta är ett riktigt förfaringsätt. Jag anser, att när staten satsar så mycket pengar i företaget, bör det ses till, att staten åtminstone får en större andel i frakterna, om den ej får ränta på det kapital, som den investerat i Hellefors. Jag skall ej, herr talman, yrka på, att min reservation bifalles, och detta av den anledningen, att jag hoppas, att vederbörande departementschefer, som jag nämnde, komma att uppmärksamma denna fråga i alla fall. Jag vet, att från orten har ingått en skrivelse till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i denna angelägenhet. Jag har med denna min reservation velat fästa uppmärksamheten på denna fråga. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! Redan vid remissen av denna proposition tillät jag mig att varna för den väg man slagit in på, och det fortsatta studium jag gjort av denna proposition har sannerligen givit mig belägg för att jag hade anledning därtill.

Det är förvånande, hur man i riksdagen handskas med det svenska folkets skattemedel och hur lätt man tar på dessa problem. Här är det nu 20 miljoner kronor, som äro borta via Kreditkassan i detta företag. Det är icke så som herr Bäcklund sade, att man har anledning att taga vara på dessa tillgångar. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att på sid. 22 i propositionen säger riksbankens chef — och han bör ju ha reda på litet grand vad värdena gälla — att »för närvarande torde Helleforsbolagets preferensaktier, nom. 19.5 miljoner kronor, vilka innehavas av staten, icke ha något realisationsvärde». Och det ha de ej heller. De äro förbrukade, de äro borta, och det är därför att det går därhän, om staten ger sig in i sådana företag. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att det leder därhän, om vi gå på dessa vägar. Vilka industrier ha icke svårigheter i detta land? Men de skola vara tillräckligt stora, de skola vara skötta med tillräckligt litet sinne för ekonomi och de skola hava tillräckligt starka parlamentariska försänkningar för att staten skall gå in. Vi äro ute på farliga vägar, och därför kan jag för min del icke vara med på utskottets förslag.

Man har här skjutit fram kommunernas intressen och arbetarnas intressen. Tycker inte kammaren, att man gör både arbetarna och kommunerna en bättre och större tjänst, om man tvingar företaget till att skaffa sig mera sinne för svårigheten att få pengar, tvingar det att tänka och handla ekonomiskt och icke handla så som den handlar, som inte behöver fråga efter om en sak skall återbetalas eller ej. Ingen skall säga mig, att en bank, som låter sin fordran gå upp från en miljon år 1926 — tror jag det var — till 13 eller 14 miljoner kronor nu, låter detta företag läggas ned. Det måste hållas i gång. Annars måste det säljas till någon, som kan hålla det i gång. Värdena få gå ned till vad som är räntabelt. Allt tal om att satsa skattemedel för att tillgodose ortens behov håller inte streck. Det kan bli inskränkningar, det är möjligt, men driften behöver icke läggas ned.

Det står på sid. 7 i utskottets utlåtande: »Utskottet saknar anledning att här ingå på frågan i vad mån dessa investeringar varit för verksamhetens fortsatta bedrivande erforderliga och i övrigt ekonomiskt berättigade; tekniskt sett hava de tvivelsutan inneburit en modernisering av företaget och en förstärkning

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)
av dess industriella utrustning.» Jag undrar, om det inte varit bättre, att utskottets ledamöter stannat kvar i Stockholm och tänkt sig in i de ekonomiska problemen. Det går så lätt för utskott och avdelningar, när de komma ut och bli älskvärt omhändertagna i en trevlig miljö, att tappa bort den ekonomiska besinningen.

Jag skall, herr talman, icke åter framföra de synpunkter, som framhållits av andra och särskilt av amiral Lindman. Jag skall icke göra några upprepan- den, men jag har icke kunnat underlåta, utan har tvärtom känt det såsom min plikt att uttala en bestämd varning mot att fortsätta på den väg man slagit in på. Jag vill också bara säga, att hur skall det kännas för dem, som skola tävla med dessa företag, som få statssubvention med 20 miljoner kronor, under det att de själva skola göra rätt för sig i skatte- och andra avseenden för att föra ut svenska produkter. Den är icke hållbar, herr talman, den väg riksdagen slagit in på, och jag ber därför att få yrka avslag på propositionen. Det är ingen tvekan om att inte de bredare befolkningslagren bli tillgodosedda även vid ett avslag på den kungl. propositionen och om vi icke ytterligare engagera staten.

Herr Lindman: Herr talman! Jag ber att få yttra ett par ord med anledning av herr Andersons i Råstock uttalande, att staten blivit tvingad att övertaga detta och att staten tvångsvis blivit huvuddelägare. Det har ju staten blivit, men därav har icke behövt följa, att man tager ut ytterligare 10 miljoner kronor. Det har jag redan förut talat om att man enligt min mening icke skulle ha gjort. Nu säger herr Anderson i Råstock eller i varje fall herr Bäcklund, att många av dem, som tillhörde det sammansatta utskottet, reste till Hellefors med en känsla av att allt inte skulle vara så bra ställt där, men att man fick en annan uppfattning efter besöket. Herr Lithander säger, att utskotten borde inte resa alls. Det påminner om gubben Sjö. Herr Anderson i Råstock borde taga intryck av den gamle statsutskotts- ledamoten. (Herr Anderson i Råstock inföll: »Amiralen borde ha varit med.») Jag har varit i Hellefors förut. Nå, det är ju bra, att utskottet rest och att utskottet har blivit övertygat om att det som gjorts har varit riktigt, men säger dock, att det kan göras indragningar och att man borde ha duktigt folk i ledningen. Man har således att göra undersökning om indrag- ningar. Jag förstår inte, varför man inte gjort det förut. Det sitter ju män- niskor i Kreditkassans styrelse, som borde ha kunnat göra det. Det sitter en enligt både herr Bäcklunds och Andersons i Råstock mening framstående ledamot i styrelsen för såväl bolaget som Kreditkassan, nämligen general- direktör Örne. Han har varit med om detta, och han torde av er tillmätas ett mycket gott förstånd. Har då han jämte de övriga styrelseledamöterna alldeles försummat att se efter vilka indragningar som skulle kunnat göras?

Sedan sade herr Anderson i Råstock: Hur rimmar det, att jag talade om att man gått in för förädling i konkurrens med andra, under det att även andra bygga ut? Det är klart, att de gamla inarbetade verken, som kämpat sig fram på detta område under ledning av mycket skickligt folk, kunna bygga ut. Det är en förfärlig skillnad, jämfört med när verk, som skapats för helt andra produktionsändamål, slå sig på högförädlade varor. Det är icke jämförbara saker. Dessutom vill jag säga, att det verk, som jag för- modar herr Anderson i Råstock syftade på i fråga om utbyggning, har gjort det med egna pengar. Men, herr Anderson i Råstock, från det sammansatta utskottet ha vi icke bara utlåtandet nr 2 utan även utlåtandet nr 3, som vi behandla om en liten stund och i vilket det föreslås, att Aktiebolaget Kredit- kassan skall få skriva av 26 miljoner kronor, av vilka 19.5 miljoner kronor

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

väl komma från Aktiebolaget Igo, d. v. s. det aktiebolag, som äger Hellefors. Det är lätt att göra det, då man har staten att lita till, som skriver av 19.5 miljoner kronor. Jag ville se, hur t. ex. Sandviken skulle göra, om det verket skulle skriva av 19.5 miljoner kronor. Var skulle det taga dem ifrån? Vem skulle betala det? Det beror icke på något dyrt övertagande utan på utvidgningar.

Sedan talade herr Anderson i Råstock om att jag ville, att arbetslönerna skulle sättas ned. Jag har icke uttalat mig härom. De, som uttalat sig om arbetslönernas sänkning, de stå angivna i den kungl. propositionen. Det är styrelsen för Kreditkassan, som uttalat sig för nedsättning. Den talar om tre alternativ på sid. 20 och 21 i propositionen, alternativ I, alternativ II och alternativ III. Där talas om en rekonstruktion. Det är icke hela styrelsen, utan det är herrar Örne och Tamm — riksgäldsfullmäktigen Tamm — som säga, att det erfordrades en lönereduktion och att den lönereduktionen förmodligen borde vara så stor, att lönen med 10 procent komme att understiga andra mellansvenska företags löner, och de tillägga: »Skulle detta villkor icke kunna uppfyllas, ansåge Kreditkassans styrelse varje åtgärd från det allmännas sida för vidmakthållande av Helleforsbolagets verksamhet vara otillräddlig såsom ledande till en säker förlust av tillskjutna medel.» Märk väl att de, som tala om denna 10 procents lönenedskrivning, äro generaldirektören Anders Örne och riksgäldsfullmäktigen Tamm och icke jag. Det är deras omdöme, att göres icke det, så lönar ingenting.

Herr Bäcklund säger, att han efter vad han sett vid besöket i Hellefors tror på detta företag. Jag vill då bara säga, att han väl icke har varit där så länge, att han kunnat grundligt studera sig in i saken, ty statsutskottet hade väl icke tid att ligga där flera dagar. Och man kan icke tränga in i frågan genom ett flyktigt besök på en eller två dagar, och mera var väl icke utskottet där. Men på detta besök grundar herr Bäcklund sin uppfattning, att Hellefors kan skaka av sig förlusterna. Det är icke någon, som önskar hellre än jag, att de skulle kunna göra det, men icke tror jag det.

Att jag icke gjort något yrkande, det beror därpå, att det tjänar icke något till att göra det, när utskottet är så pass enhälligt som det är, men jag vill bara säga, att vi få se tiden an. Herrarna få sin vilja fram, och vi få vänta och se, hur det ser ut om ett år.

Herr **Holmström**: Herr talman! Då de sociala synpunkterna här föras i förgrunden och man befarar, att, om anslaget icke beviljas, det skall bli driftinskränkningar, som föra med sig stor arbetslöshet, så vill jag säga, som jag sade redan i mitt första anförande, att säkerligen icke så kommer att bli fallet. Jag skall icke upptaga tiden med att visa herr Anderson i Råstock, på vilket sätt jag kommit till min uppfattning om betydelsen av det förhållandet, att banken icke givit besked. Men jag vill säga, att *flera* skäl tala för att det icke blir några driftinskränkningar. Det finnes i Hellefors så stora lager av råvaror och halvfabrikat, att det vore tokigt, om de skulle lägga ned driften i stället för att fortsätta den och förädla dessa råvaror och halvfabrikat. Det ligger i sakens natur, att driften måste fortsättas en god tid, om man ser saken ekonomiskt.

Sedan har det talats om utskottets resa. Jag har delvis blivit förekommen av min vän herr Lithander. Det är så, att när utskotten resa »till ort och ställe», som herr Anderson i Råstock sade, så bliva de vanligen så lätt övertygade t. ex. om nödvändigheten att gå in för en stödaktion. Jag skulle helst, liksom herr Lithander, sett, att utskottet icke rest, men när nu utskottet gjorde det, så borde utskottet i rättvisans namn ha rest även till andra

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

bruk och tittat efter, hur de ha med sina anordningar och vilka möjligheter de ha att stå sig i den allmänna konkurrensen. Jag har, herr talman, känt mig uppfordrad att yttra detta.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Till herr Lindman vill jag bara säga, att det finnes föga anledning att draga fram vad herrar Örne och Tamm sagt i fråga om olika alternativ till rekonstruktion, eftersom herr Lindman ansåg, att det var en lycka, att Kungl. Maj:t icke fastnat för något av dessa alternativ. Det var styrelsens förslag, hör jag herr Lindman invända. Ja, det var styrelsens, bolagsstyrelsens förslag, men om herr Lindman behagade läsa alla förslagen i propositionen, vad säger herr Lindman då?

Sedan ett ord till herr Lithander. Jag vet inte hur det inverkar på herr Lithander, när han reser, men om hans uppfattning om sammansatta utskottet är grundad på egen erfarenhet, så är det sannerligen en stor lycka, att inte herr Lithander så ofta är i tillfälle att resa, ty om han tappar sitt ekonomiska förstånd genom att resa och se på en sak, då bör han hålla sig hemma, det vill jag säga.

Så en sak till. Här talar herr Lindman om flyktiga besök, och herr Holmström utvidgade det till att vi borde ha sett även på andra bruk. Jag vill då bara säga, att det finnes inom sammansatta utskottet åtskilliga ledamöter, som veta, hur det står till vid de gamla bruken, och att det är även åtskilliga, som icke äro så rudis på möjligheter att göra jämförelser, som antyddes i herr Holmströms anförande. När det talas om flyktiga besök, kanske det kan intressera herrar Lindman, Holmström och Lithander att taga reda på vilken tid de speciella utredningsmännen använt för att komma till den utomordentliga klarhet, till vilken de kommit i dessa avseenden. Det kunde möjligen gagna den sak, det här gäller.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner angående utskottets hemställanden i punkterna I och II nämligen på 1:o bifall till berörda hemställanden, 2:o bifall till utskottets hemställan i punkten I med bifall tillika till motionen II: 528 samt 3:o avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Lithander begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Karlsson i Grängesberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkterna I och II i sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 2 antager yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan i punkten I med bifall tillika till motionen II: 528.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan propositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes, erhöll följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad sammansatta stats- och bankoutskottet hemställt i punkterna I och II av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten I med bifall tillika till motionen II: 528.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt i förevarande punkter.

Vidare blev efter av herr talmannen dära given proposition utskottets hemställan i punkten III av kammaren bifallen.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

från bankoutskottet:

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som drabbat elev vid statlig anstalt för yrkesutbildning;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1933/1934 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad avser pensions- och indragningsstaterna; och

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; samt

från andra lagutskottet, nr 311, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 9.

Till bordläggning anmälades

sammansatta bevilnings- och jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:t proposition med förslag till förordning angående mjölkavgift m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om accis å margarin, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för avsättning till statens mjölkregleringsfond;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts under vissa punkter av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 5 juni 1909 angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa m. m.;

nr 64 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser i fråga om rätt till pension för chefen för stuteribyrån hos lantbruksstyrelsen;

nr 66, angående användande av riksbankens vinst för år 1932; och

nr 67, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om utredning rörande jämkning i den tekniska utformningen av dispensbestämmelserna i lagen angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;

nr 34, i anledning av väckt motion rörande viss ändring av lagen den 10 oktober 1913 (nr 239) angående köttbesiktning och slakthus; och

nr 35, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 105, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dels dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lantbruksskolor och lantbruksskolor, dels ock tillskott till dyrtidstillägg till vissa lantmätare.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Eriksson* i Sandby

› *Björling*

› *Åqvist*

under den 16 juni,

› 2 dagar fr. o. m. den 17 juni och

› 2 › › › 17 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.7 på natten.

In fidem

Per Cronvall.

Fredagen den 16 juni.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr andre vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 10 innevarande juni.

§ 2.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar å inter-
pellation.*

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens bifall har herr Bengtsson i Kullen till mig framställt spørsmålet, huru snart man kan förvänta, att resultat av den av riksdagen begärda avskrivningen av prästerskapets till statsverket indragna tionde kan komma att föreläggas riksdagen.

Som bekant innebar 1910 års lagstiftning, att prästerskapets tionden, vilka sedan gammalt utgått ur den fasta egendomen, skulle indragas till statsverket, efterhand som lagstiftningen blev tillämplig på de särskilda pastoraten, vilket mestadels skett under åren 1916—1923 och numera i praktiskt taget alla pastorat.

Som ersättning för de indragna tiondena har statsverket för all framtid att årligen till kyrkofonden inbetala summan av de belopp, vartill tiondena i de olika pastoraten vid indragningen skattats. Sedan indragningen numera så gott som fullständigt genomförts, uppgår detta årliga ersättningsbelopp, som således för framtiden skall utgå av statsmedel, till omkring 4.6 miljoner kronor.

1910 års lagstiftning innebar vidare, att de till statsverket indragna tiondena skulle så småningom avskrivas. Avskrivningen sker gradvis, så att statsverket under de första 10 åren efter indragningen uttager 60 %, under de följande 5 åren 40 % och under de följande 5 åren endast 20 % av tiondenas belopp före indragningen; efter 20 år från indragningen äro fastighetsägarna befriade från denna utskyld. De belopp, som inflyta till statskassan, minskas på grund härav numera år från år. Innevarande år uppgår sammanlagda beloppet till omkring 1.5 miljon kronor, 1934 till 1.4 miljon, 1935 till 1.2 miljon, 1936 till 1 miljon o. s. v. År 1943 är beloppet nere i 70,000 kronor, och enligt en särskild bestämmelse skall vad som därefter återstår omedelbart avskrivas.

Frågan om ännu snabbare avskrivning av de indragna tiondena har förut varit uppe, varvid särskilt åberopats, att de fastighetsägare, som ha att erlagga sådana avgifter, dessutom ha att erlagga utdebiterade bidrag till prästlönerna i likhet med övriga medborgare. Beträffande de förslag, som framlagts, vill jag erinra, att 1927 års prästlöneregleringssakkunniga föreslogo en fullständig avskrivning från den 1 januari 1935 mot ersättning från kyrkofonden till statsverket för den inkomstminskning, som statsverket därigenom skulle lida. I propositionen angående ny ecklesiastik boställsordning m. m. vid sistlidna riksdag uttalade föredragande departementschefen, att han ansåge önskemålet om ett påskyndat avskrivande av de indragna tiondena vara

Svar å interpellation. (Forts.)

naturligt och förtjänt av allt tillmötesgående. Däremot avstyrkte han förslaget om att kyrkofonden skulle ersätta statsverket för förlusten; det enda riktiga ansågs vara, att förlusten bars av statsverket, och hänvisades till att det finge bero på chefen för finansdepartementet att bedöma, när det statsfinansiella läget tillåte avskrivningen.

Såsom interpellanten erinrat, yttrade det sammansatta lag- och jordbruksutskottet, som behandlade nyssnämnda proposition, i denna fråga, att även om utskottet icke förbisåg, att en avskrivning före den ursprungligen avsedda tiden skulle medföra en icke obetydlig inkomstminskning för statsverket, ansåg utskottet dock, att frågan borde upptagas till behandling, så snart omständigheterna det medgäve. I enlighet härmed föreslog utskottet en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte, så snart förhållandena det medgäve, för riksdagen framlägga förslag om påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde. Förslaget bifölls av riksdagen.

Rörande ärendets hittillsvarande behandling vill jag nämna, att kammarkollegium och statskontoret den 5 november 1932 anbefallts att, efter vederbörandes hörande, gemensamt inkomma med utlåtande i frågan. Enligt vad jag inhämtat ha ämbetsverken infordrat länsstyrelsernas utlåtanden i ärendet, och ha dessa utlåtanden i dagarna inkommit. Verkens gemensamma utlåtande torde komma att avgivas någon gång under sommarens lopp.

För egen del anser jag mig icke böra uttala någon bestämd mening i denna fråga, förrän ämbetsverkens utlåtande avgivits. Sedan detta skett, torde i enlighet med riksdagens begäran snarast böra tagas under överbägande, huruvida förhållandena medgiva ett påskyndat avskrivande av förevarande avgifter. Då en sådan åtgärd skulle innebära, att staten avstår från en inkomst, måste frågans lösning helt naturligt i väsentlig grad bero på, hur det statsfinansiella läget de närmaste åren kommer att te sig.

Vidare yttrade:

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för svaret. Svaret är ju i stort sett välvilligt hållet, och vad som här är relaterat, är ju med förhållandena överensstämmande. Här finns dock en punkt mot slutet, om vilken jag måste säga några ord, och det är, där herr statsrådet hänvisar till det kommande statsfinansiella läget.

Ja, det brukar man ju alltid göra, påpeka det dåliga statsfinansiella läget, om det är så, att man icke vill göra något. Då säger man, att läget är sådant, att man måste vänta. Men är det så, att man vill göra en sak, då heter det aldrig på det sättet, utan då finns det alltid tillgång till pengar. Jag vill erinra om hur det var i denna kammare i går. Då hörde man från samma håll som nu icke att det var ont om pengar, särskilt när en fråga var uppe angående dyrtidsanslagen. Om jag då icke hörde fel, hade till och med herr statsrådet ett uttalande, som gick ut på att man mycket väl kunde höja beräkningarna med ett par procent.

Nu är ju detta en sådan fråga, att jag anser, att vi jordbrukare måste fordra, att den med det allra snaraste löses. Det var ju så 1910, att jag vågar påstå, att då blevo jordbrukarna faktiskt lurade. Före 1910 betalade jordbrukarna enbart en skatt, den s. k. prästtioden, när det gällde prästlönerna. Men 1910 blev det bestämt, att de skulle betala ytterligare en skatt efter bevillningskrona i full likhet med andra inkomsttagare. Detta förde med sig, att sedan 1910 cirka tre fjärdedelar av Sveriges alla lantkommuner för detta ändamål fått en uttaxering av 60 öre per skattekrone, vilket belopp var maximum för uttaxe-

Svar å interpellation. (Forts.)

ringen härvidlag. Som ytterligare bevis för orättvisan mot Sveriges jordbrukskommuner eller landsbygden vill jag nämna att uttaxeringen i vissa församlingar här i Stockholm, som ju ha ett större skatteunderlag, icke varit mer än $3\frac{1}{2}$ öre. Denna uppenbara orättvisa bör nu, när det gäller jordbrukarna, med det *snaraste* avskaffas. Jag vill därför helt kort uttala den förhoppningen, att herr statsrådet med det allra snaraste visar sin goda vilja och realiserar, vad riksdagen här har beslutat, när den i den nämnda skrivelsen gått in för att så skulle ske.

Jag måste tillägga, att vi från vårt håll kräva, ja, vi fordra absolut, att detta sker *snarast möjligt*, ty vi jordbrukare kunna icke finna oss i en *dubbelbeskattning* även på detta område. Vi ha förut ytterligare haft dubbelbeskattning och ha det fortfarande. Jag åsyftar i detta fall vägs-katten, där vi från 1891 till och med 1927 fingo betala fem gånger så mycket som andra skattedragare per bevillningskrona.

Herr talman! Jag skall för min del sluta med att stryka under, vad jag nyss sade, att jag hoppas, att herr statsrådet med det *allra snaraste* rättar till den orättvisa, som här förefinnes.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall till detta herr Bengtssons i Kullen anförande endast tillägga, att det är uppenbart, att när man anför de statsfinansiella skälen, innebär det, att man måste ha fria händer att välja mellan olika slag av utgifter, så att, när denna fråga föreligger i det skick, att den skulle kunna framläggas, måste man väga olika ting och avgöra, huruvida detta sätt att använda pengar eller låt oss säga att avhända staten pengar är det bästa sättet eller om det finns något annat användningssätt, som är att föredraga. Jag förmodar, att även herr Bengtsson i Kullen erkänner, att det finns ändamål, som han finner vara ännu mer angelägna än det av honom här framförda.

För övrigt vill jag bara påpeka, att herr Bengtsson i Kullen har missuppfattat mitt inlägg i gårdagens debatt om dyrtidstilläggen. Det innebär icke någon avvikelse från den ståndpunkt, som statsutskottet intagit och som kammaren med överväldigande majoritet anslöt sig till. Jag vet icke, om herr Bengtsson i Kullen röstade för utskottet eller ej. Mitt inlägg innebar endast detta — det kanske herr Bengtsson i Kullen kan erinra sig, och det är en viktig sak att hålla isär — att man vid beräkning av den utgift, som skulle drabba statsverket genom ifrågavarande utskottsförslag, skulle tänka sig, att den går till så mycket som efter ett indextal av 154 och icke 152. Det var sålunda för att förebygga, att man lurade sig själv genom att räkna utgiften mindre än den skulle komma att bli, som jag ansåg, att man borde räkna efter ett indextal av 154. Detta innebär icke, att utgiften nödvändigtvis skall utgå efter indextalet 154.

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Jag vet att det är riktigt vad statsrådet nu senast anförde att det endast skulle ske vid beräkningen, att det bleve en höjning med 2 %. Men det är väl också riktigt, herr statsråd, att i den kungl. propositionen, som framlades, utgiften för dyrtidsanslagen beräknades till cirka 63,000 kronor, och jag har icke hört någon undran över varifrån man skall få dessa pengar. Det har tvärt om från samma håll som statsrådet företräder alltid sagts under denna riksdag, att får man bara riksdagen att gå med på saken, skola nog de 63,000 kronorna skaffas fram. Det är sålunda helt och hållet beroende på den goda viljan hos en regering eller ett statsråd vad den vill göra eller icke göra. Vill den en sak, har den nog makt att skaffa fram pengar. Värre är det ju gudskelov icke ställt i

Svar å interpellation. (Forts.)
vårt gamla Sverige ännu. I nödfall tager man till krediten, såsom skett i dessa dagar, vilket dock jag tycker är en dålig utväg. Men som sagt, vill man icke göra någonting, så fattas det alltid pengar, och jag vill säga statsrådet vad jag förut framhållit här, att härvidlag är det endast fråga om att skipa rättvisa åt lantbrukarna. Jag vill icke, att de i fortsättningen skola behöva vara dubbelbeskattade. Det är därför som jag ännu en gång vädjar till den goda viljan att avskaffa denna *orättvisa*.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 2—4, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 61—67, andra lagutskottets utlåtanden nr 33—35 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 105—107.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes särskilda utskottets utlåtande, nr 16, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar angående anslag dels till torrlägningsföretag, dels ock till skogsvårdsåtgärder, jämte i dessa ämnen väckta motioner.

§ 5.

Herr **Jönsson** i Boa, som nu på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden främst måtte uppföras sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, därefter sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 3, därefter sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 4 samt därefter ärendena i den ordning, vari de finnas upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 315, i anledning av väckta motioner om införande av tull å vissa torkade eller saltade frukter;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 243 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

nr 317, i anledning av väckta motioner om tullfrihet för cellulosaaacetat och aceton; samt

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.